

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
ŽMOGAUS IR VISUOMENĖS STUDIJŲ FAKULTETO
EDUKOLOGIJOS IR SOCIALINIO DARBO INSTITUTAS**

**IRMA DEŠUKIENĖ
SOCIALINIO DARBO MAGISTRO IŠTĚSTINIŲ
STUDIJŲ PROGRAMA**

**SOCIALINIŲ DARBUOTOJŲ GALIMYBĖS PRISIDĖTI
PRIE PINIGINĖS SOCIALINĖS PARAMOS
NEPAĖMIMO REIŠKINIO ELIMINAVIMO**

Magistrino baigiamasis darbas

Darbo vadovas:

Doc. Dr. Vida Česnuitytė

Utena, 2025

TURINYS

ĮVADAS	6
1. PINIGINĖS SOCIALINĖS PARAMOS NEPAĖMIMO TEORINĖS ĮŽVALGOS	8
1.1. Piniginės socialinės paramos samprata.....	8
1.2. Piniginės socialinės paramos nepaėmimo priežastys.....	13
1.3. Piniginės socialinės paramos nepaėmimo pasekmės	17
2. SOCIALINIO DARBUOTOJO INDĖLIS, ELIMINUOJANT PINIGINĖS SOCIALINĖS PARAMOS NEPAĖMIMĄ	23
2.1. Socialinio darbo funkcijos	23
2.2. Socialinio darbo ir piniginės socialinės paramos santykis socialinėje apsaugoje. ..	27
2.3. Socialinio darbuotojo intervencijos ir strategijos	31
3. SOCIALINIŲ DARBUOTOJŲ GALIMYBĖS PRISIDĖTI PRIE PINIGINĖS SOCIALINĖS PARAMOS NEPAĖMIMO REIŠKINIO ELIMINAVIMO TYRIMAS	35
3.1. Empirinio tyrimo metodologija	35
3.2. Tyrimo rezultatų analizė	40
3.2.1. Piniginės paramos nepaimančių asmenų socialinis demografinis portretas	41
3.2.2. Informacijos apie socialinę paramą šaltiniai	42
3.2.3. Piniginės socialinės paramos subjektyvi samprata	43
3.2.4. Pinigine socialine parama pasinaudoti trukdančios priežastys ir kliūtys	44
3.2.5. Nepritekliuje gyvenančiųjų ekonominiai sunkumai.....	49
3.2.6. Piniginės socialinės paramos sistemos subjektyvus vertinimas.....	55
3.3. Diskusija	57
IŠVADOS	64
REKOMENDACIJOS	65
LITERATŪROS SĄRAŠAS	67
SANTRAUKA	73
SUMMARY	74
PRIEDAI	75
1 priedas. Kokybinio tyrimo gairės.....	76
2 priedas. Empirinio tyrimo rezultatai – piniginės paramos nepaimančių asmenų socialinis demografinis portretas	78
3 priedas. Transkribuoto interviu teksto pavyzdžiai	81
4 priedas. Akademinio sąžiningumo deklaracija	84

LENTELIŲ SAŖAŠAS

1 lentelė. Gerovės valstybės koncepcijos elementų atitiktis valstybės tikslams	9
2 lentelė. Socialinio darbo atliekamų funkcijų kokybės matavimo lygmenys	25
3 lentelė. Socialinio darbuotojo galimybės prisidėti prie piniginės socialinės paramos nepaėmimo reiškinio eliminavimo.....	30
4 lentelė. Tyrimo dalyvių demografinė charakteristika.....	37
5 lentelė. Kategorija ir subkategorijos, atskleidžiančios piniginės paramos nepaimančių asmenų socialinį demografinį portretą	41
6 lentelė. Kategorija ir subkategorijos apie informacija apie piniginę socialinę paramą	42
7 lentelė. Kategorija ir subkategorijos apie piniginės socialinės paramos subjektyvią sampratą.....	43
8 lentelė. Kategorija ir subkategorijos apie piniginės socialinės paramos nepaėmimo priežastis	45
9 lentelė. Kategorijos ir subkategorijos apie kliūtis, trukdančias pasinaudoti pinigine socialine parama	46
10 lentelė. Kategorijos ir subkategorijos apie socialines – kultūrinės kliūtis pasinaudoti priklausančia socialine parama	48
11 lentelė. Kategorijos ir subkategorijos apie gyvenančiųjų nepritekliuje ekonominius nesaugumus.....	50
12 lentelė. Kategorijos ir subkategorijos apie piniginės socialinės paramos vertinimą	55

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1 pav. Gerovės valstybės koncepciją sudarantys elementai	10
2 pav. Gerovės valstybės socialinės politikos struktūra	10
3 pav. Skurdo rizikos lygio kaita Lietuvoje 2007-2023 m.	18
4 pav. Pajamų nelygybė Europos Sąjungoje, 2023 m. (santykis 80/20)	20
5 pav. Socialinio darbo lygmenys.....	28
6 pav. Socialinio darbo įgyvendinimo principai.....	29
7 pav. Socialinio darbo įgalinimo procesas	33
8 pav. Tyrimo eigos loginė schema	38

IVADAS

Temos aktualumas. 1948 m. gruodžio 10 d. priimtoje Jungtinių Tautų Organizacijos Visuotinėje žmogaus teisių deklaracijoje teigiama, kad „kiekvienas, kaip visuomenės narys, turi teisę į socialinę apsaugą, ir teisę, kad valstybės pastangomis bei bendradarbiaujant tarptautiniu lygiu ir pagal kiekvienos valstybės struktūrą bei išteklius būtų įgyvendinamos jo orumui ir laisvam asmenybės vystymuisi būtinos ekonominės, socialinės ir kultūrinės teisės“ (Jungtinių Tautų Organizacijos Visuotinė žmogaus teisių deklaracija, 1948, str.). Piniginė socialinė parama yra ekonominio saugumo ir socialinio teisingumo garantas. Ji yra neatsiejama socialinės gerovės sistemos dalis, integruojanti problemas, kylančias dėl socialinės – ekonominės situacijos šalyje, viešojo sektoriaus išlaidų balanso, pajamų pasiskirstymo nelygybės visuomenėje ir kt. veiksnių. Kintant ekonominėms sąlygoms, piniginės socialinės paramos administravimas tampa svarbiu veiksmu, siekiant užtikrinti visuomenės narių socialinę gerovę. Globalizacija ir ekonominiai pokyčiai skatina ieškoti optimalių būdų, kad piniginė socialinė parama būtų teikiama efektyviai ir skaidriai.

2012 m. įsigaliojo nauja Lietuvos Respublikos piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymo redakcija (Lietuvos Respublikos piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymas, 2003). Piniginė socialinė parama įprastai yra nukreipta į tikslinę grupę, kurią sudaro tam tikrą socialinę riziką išgyvenantys asmenys. Nepaisant dokumentų, kuriais nepasiturintiems gyventojams sudaroma galimybė gauti valstybinę paramą, dalis žmonių negauna jiems priklausančios socialinės paramos.

Autorius Van Oorschot (1998) apibūdina tokį scenarijų, kai asmuo, turintis teisę į socialinę paramos išmoką, jos negauna. Tokia situacija vadinama „nepaėmimu“. Minimalių pajamų sistemos adekvatumo studijos (2022) ataskaitoje socialinės piniginės socialinės paramos nepaėmimas apibūdinamas, kaip situacija, kai asmuo ar namų ūkis, turintis teisę į socialinę paramą, ja nepasinaudoja, nepriklausomai nuo priežasčių. Nepasiturintys asmenys, kuriems priklauso socialinė parama, ir jie ja pasinaudoja, įvardijami socialinės paramos išmokų (arba piniginės socialinės paramos) nepaėmimais.

Socialinės piniginės paramos reiškinys reiškiasi daugelyje Europos Sąjungos valstybių narių, įskaitant ir Lietuvą. Tačiau Lietuvos kontekste, piniginės socialinės paramos nepaėmimo problema itin aktuali, nes bendras pragyvenimo lygis santykinai žemas, o skurdo lygis santykinai aukštas – paskutinius penkerius metus svyruoja tarp 21-23 proc. (Lietuvos mokslo tarybos finansuojamas reikminis projektas, 2022).

Socialinės apsaugos atveju, piniginės socialinės paramos nepaėmimas pripažįstamas kaip svarbus veiksnys, galintis pakenkti socialinių programų veiksmingumui, efektyvumui ir teisingumui. Plačiau imant – gali būti pakenkta socialinės politikos veiksmingumui ir skurdo plitimui šalyje. Piniginės socialinės paramos nepaėmimas įgauna ypatingą svarbą, atsižvelgiant į Lietuvos socialinę – ekonominę situaciją ir nuolat svyruojantį skurdo lygį, kuris pastaraisiais metais išlieka aukštas. Tai verčia susimąstyti, kaip efektyviai ši parama pasiekia galutinius naudotojus: valstybė skiria išmoką, tikėdamasi užkirsti kelią skurdui, garantuoti priėjimą skurstantiems prie pagrindinių prekių ir paslaugų, tačiau jie teikiamomis garantijomis nepasinaudoja. Tai opi tema, nes socialine parama remiami asmenys yra labiausiai pažeidžiamoje situacijoje esantys asmenys, gaunantys minimalias pajamas.

Pastebėtina, kad socialinių darbuotojų indėlis, prisidedant prie piniginės socialinės paramos nepaėmimo reiškinio eliminavimo, gali padėti prisidėti prie Europos Sąjungos lygmens tikslų užkirsti kelią skurdui ir lygių galimybių skatinimui, kaip tai numatyta „Europos politinėse gairėse“ (2019).

Temos iširtumas ir naujumas. Socialinės paramos išmokų nepaėmimo priežastis nagrinėjo lietuvių autoriai, tai Česnuitytė, Bernotas ir Guogis (2022), Gabnytė, Vencius, ir Navickė (2020), Bitinas ir Bitaitis (2014). Užsienyje temą nagrinėjo tokie užsienio mokslininkai kaip Becker & Hauser (2005), Bouckaer & Schokkaert (2011), Bargain, Immervoll, & Viitamäki (2012), Fuchs et al. (2019), Goedemé, & Janssens (2020), Reijnders (2020).

Taigi, temą aktualu nagrinėti, nes piniginės socialinės paramos nepaėmimo priežastys vis dar stokoja išsamių mokslinių tyrimų. Nepaisant to, kad piniginės socialinės paramos nepaėmimo problema yra svarbi, tai dar nėra visapusiškai ištirtas reiškinys. Tuo pačiu tai teikia unikalią galimybę tyrinėti socialinių darbuotojų vaidmenį šiame kontekste. Socialinių darbuotojų galimybės prisidėti prie socialinės paramos nepaėmimo reiškinio eliminavimo nepakankamai ištirtas reiškinys, o teorinis supratimas apie piniginės socialinės paramos nepaėmimo reiškinį yra fragmentiškas. Socialinių darbuotojų įsitraukimas į piniginės socialinės paramos nepaėmimo reiškinio eliminavimą yra dar ne visiškai aiškiai apibrėžtas ir suprantamas. Todėl svarbu atlikti apklausas su asmenimis, kurie atsisako piniginės socialinės paramos, svarbu rinkti duomenis, kurie padės geriau suvokti esmę, tikrovę, kodėl skurdžiai gyvenantis asmuo atsisako jam priklausančios paramos. Tyrimo metu surinkti duomenys, įgytos žinios gyvybiškai svarbūs diskutuojant apie šiuolaikinės socialinės politikos pasekmes mažose seniūnijose. Todėl galime teigti, kad tai yra šio magistro baigiamojo darbo temos išskirtinumas, unikalumas ir naujumas.

Temos mokslinė problema. Nepaisant teisinių dokumentų, dalis gyventojų vis tik negauna socialinių paramos išmokų, nors pagal teisės dokumentus šios jiems priklausytų. Tai kelia

klausimą apie socialinių darbuotojų galimybes ir funkcijas, siekiant efektyviai ir sistemingai mažinti piniginės socialinės paramos nepaėmimo reiškinį, bei skatina siekti užtikrinti šios socialinės paramos formos prieinamumą pažeidžiamiausiems visuomenės nariams.

Probleminis klausimas: Kaip socialiniai darbuotojai gali prisidėti prie piniginės socialinės paramos nepaėmimo reiškinio eliminavimo?

Tyrimo objektas – socialinių darbuotojų galimybės prisidėti prie piniginės socialinės paramos nepaėmimo reiškinio eliminavimo.

Darbo tikslas – išanalizuoti socialinių darbuotojų galimybes prisidėti prie piniginės socialinės paramos nepaėmimo reiškinio eliminavimo.

Darbo uždaviniai:

1. Išanalizuoti teoriškai piniginės socialinės paramos nepaėmimo reiškinį.
2. Išnagrinėti piniginės socialinės paramos nepaėmimo praktinius aspektus, susijusius su socialiniu darbu.
3. Atskleisti socialinio darbuotojo indėlį, sprendžiant piniginės socialinės paramos eliminavimo problemą.

Tyrimo metodai. Mokslinės literatūros apžvalga, dokumentų, apibrėžiančių socialinę paramą analizė, apibendrinimas bei interpretavimas. Tyrimo duomenų rinkimo metodas – kokybinis pusiau struktūruotas interviu. Tyrimo duomenų apdorojimo metodas – kokybinė turinio (content) analizė.

Darbo struktūra. Magistro baigiamąjį darbą sudaro trys pagrindiniai skyriai. Pirmame skyriuje „Piniginės socialinės paramos nepaėmimo teorinės įžvalgos“ pristatomos teorinės įžvalgos apie gerovės valstybę, socialinę apsaugą joje ir piniginės socialinės paramos nepaėmimą. Antroje dalyje „Socialinio darbuotojo indėlis, eliminuojant piniginės socialinės paramos nepaėmimą“ kalbama apie socialinio darbuotojo funkcijas ir taikomas priemones, aptariama, kas jau žinoma, kaip socialiniai darbuotojai gali prisidėti prie piniginės socialinės paramos nepaėmimo eliminavimo. Trečiasis skyrius „Socialinių darbuotojų galimybės prisidėti prie piniginės socialinės paramos nepaėmimo reiškinio eliminavimo vertinimo tyrimas“ apima empirinę šio darbo dalį, kurioje analizuojami empiriniai duomenys, išskiriamos priežastys ir kliūtys, kodėl atsiranda piniginės socialinės paramos nepaėmimo reiškinys, ir kaip socialiniai darbuotojai gali prisidėti prie jo eliminavimo.

Magistro baigiamojo darbo apimtis – 62 puslapiai, įskaitant Įvadą, 1-3 skyrius, Išvadas ir Rekomendacijas. Darbas iliustruotas 12 lentelių ir 8 paveikslų. Naudotos literatūros sąrašą sudaro 61 šaltinis, iš kurių 26 – užsienio kalba. Darbo pabaigoje pateikti 4 priedai.

1. PINIGINĖS SOCIALINĖS PARAMOS NEPAĖMIMO TEORINĖS IŽVALGOS

Šioje darbo dalyje, remiantis mokslinių šaltinių ir dokumentų analize, pateikiama piniginės socialinės paramos samprata ir jos pobūdis, apžvelgiama piniginės socialinės paramos svarba ir reikšmė, teorinės išvalgos apie piniginės socialinės paramos nepaėmimo fenomeną, analizuojamos piniginės socialinės paramos nepaėmimo priežastys bei piniginės socialinės paramos nepaėmimo pasekmės.

1.1. Piniginė socialinė parama vieta gerovės valstybėje

Piniginė socialinė parama yra vienas iš gerovės valstybės prioritetų. Wilensky (2002) gerovės valstybę apibrėžė kaip stabilumo, solidarumo, demokratijos garantą. Autorius pabrėžia, kad minimalus gyvenimo lygis, suteikiamas visiems šalies piliečiams kaip politinė teisė, o ne kaip labdara (Wilensky, 2002). Gerovės valstybės esmė – užtikrinti minimalias pajamas, tinkamą mitybą, sveikatą, saugumą, švietimą, būstą kiekvienam piliečiui.

Guogis (2004), apibrėždamas gerovės valstybės koncepciją, teigė, kad gerovės valstybės esmė glūdi visapusiško gyventojų apsaugos užtikrinime, įskaitant valstybės teikiamas pinigines išmokas ir socialines paslaugas. Gerovės valstybė, pagal Aidukaitę, Bogdanovą ir Guogį (2012) suprantama, kaip valstybės įsipareigojimas garantuoti, užtikrinti kiekvienam asmeniui orų gyvenimą, pateikiant tai ne kaip labdarą, bet kaip socialinę teisę, per socialinę ir sveikatos apsaugą, socialines paslaugas, darbo rinkos ir būsto politiką bei švietimą.

Pagal Guogį (2004), svarbiausi valstybės gerovės koncepcijos charakteristika – tai glaudus ryšys su specifine valstybės veikla ir institucijomis, kurios garantuoja socialinę gerovę piliečiams. Šios institucijos garantuoja socialinę gerovę ir saugumą piliečiams. Mokslininko išvalgos suteikia mokslinį pagrindą suprasti ir vertinti piniginės socialinės paramos vaidmenį valstybės gerovės kontekste.

Anot Skučienės (2023), gerovės valstybė remiasi lygių galimybių, lygaus pajamų paskirstymo principais, puikiai funkcionuoja, sukūrusi socialinių institucijų tinklą. Šis tinklas atlieka išskirtinį vaidmenį, saugant, bei remiant piliečius, kuriems nepavyksta užtikrinti pragyvenimo minimumo savarankiškai, prisidedamas prie jų ekonominės ir socialinės gerovės. Autorė pabrėžia, kad šiuolaikinė gerovės valstybė grindžiama teisės principu (Skučienė, 2023).

Lietuvos Respublikos konstitucijos (1992) 52 straipsnyje teigiama, kad valstybė laiduoja piliečių teisę gauti senatvės ir neįgalimo išmokas, nedarbo socialinę paramą, ligos, našlystės, maitintojo netekimo ir kitais įstatymų numatytais atvejais. Teikiama parama turi atlikti remiamo asmens poreikius.

Anot Aidukaitės, Bagdonovo ir Guogio (2012), gerovės valstybė siekia užtikrinti visuomenės socialinį teisingumą ir demokratiją. Tai apima minimalią piliečių gerovę ir materialinę piliečių gerovę, kurias skatina aukšta visuomenės moralė. Visos šios koncepcijos susijusios su įsipareigojimu užtikrinti pajamų lygybę, lygias galimybes visiems piliečiams, mažinti socialinę atskirtį. 1 lentelėje apibūdinta, kaip gerovės valstybės elementai atitinka gerovės valstybės tikslus.

1 lentelė. Gerovės valstybės koncepcijos elementų atitiktis valstybės tikslams

Koncepcijos elementai	Gerovės valstybės tikslas
Minimali piliečių gerovė	Užtikrinti, kad visi piliečiai turėtų tinkamas gyvenimo sąlygas, įskaitant pagrindines socialines paslaugas ir pajamas, reikalingas oriam gyvenimui.
Materialinė piliečių gerovė	Tai apima ekonominės gerovės užtikrinimą, kur piliečiai turi galimybę dalyvauti ekonominėje veikloje, gauti adekvačias pajamas ir turėti galimybę siekti ekonominio augimo.
Aukšta visuomenės moralė	Gerovės valstybė skatina aukštą visuomenės moralę ir etinius standartus, skatinant atsakomybės jausmą, solidarumą ir bendruomeniškumą.

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Aidukaite, Bogdanova ir Guogiu (2012).

Skučienė (2023) teigia, kad gerovės valstybė įgyvendina skirtingus uždavinius, kurie apima lėšų perskirstymą, socialinį investavimą ir jų perskirstymą tarp kartų. Taip pat gerovės valstybė atlieka svarbų vaidmenį, kovojant su rinkos nesėkmėmis, mažinant rizikas, užtikrinant atitinkamą gyvenimo lygį. Tokiu atveju gerovės valstybė remiasi draudimo sistema, ir atlieka kompensuojamos gerovės funkciją.

Svarbiausi gerovės koncepcijos elementai pagal Aidukaite, Bogdanovą ir Guogį (2012) pateikti 1 pav. Galime pastebėti, jog gerovės valstybės koncepcija apima kelias esmines sritis, kurios tarpusavyje sąveikauja ir formuoja integruotą visuomenės gerovės sistemą.

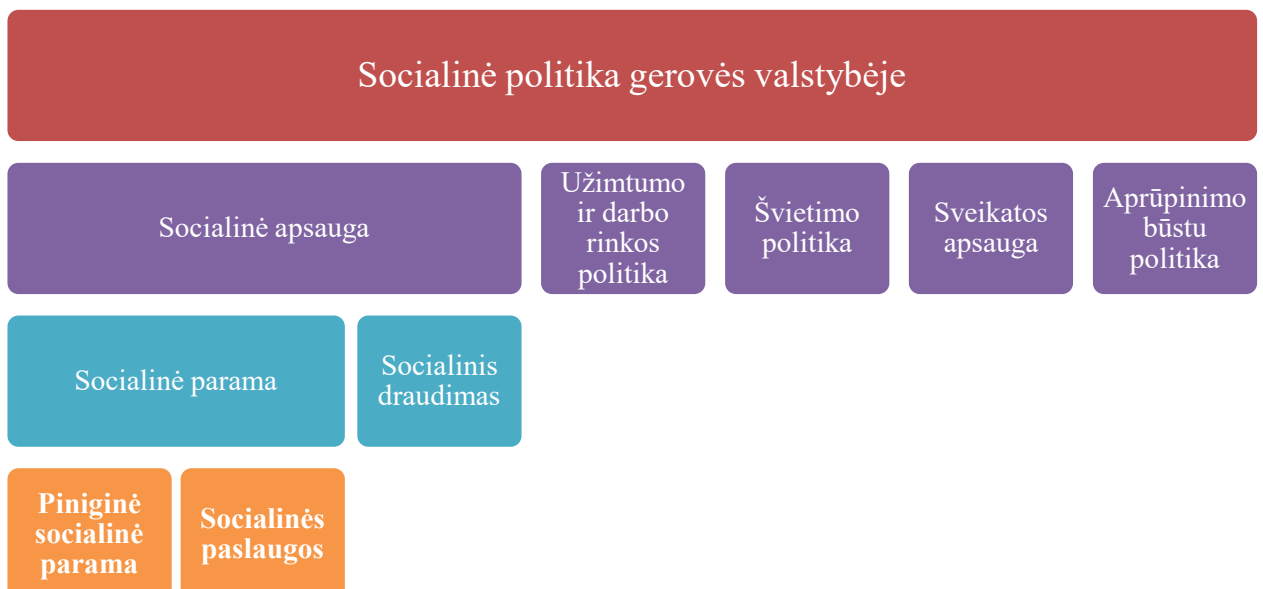

1 pav. Gerovės valstybės koncepciją sudarantys elementai

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Aidukaite, Bagdonovu ir Guogiu (2012).

Gerovės valstybę sudaro valstybių institucijų visuma, kurioje svarbią vietą užima socialinė politika. Socialinės politikos svarbiausi dėmenys – socialinė apsauga, užimtumo ir darbo politika, švietimo politika, sveikatos apsauga, aprūpinimo būstu politika. Gerovės valstybėje šių institucijų veikla yra kaip ramsčiai, kurių dėka siekiama palaikyti visuomenę, užtikrinti, kad visi piliečiai galėtų naudotis socialinėmis paslaugomis, socialine parama, socialinėmis išmokomis, bendrai – socialinė apsauga.

Kai kalbame apie socialinę paramą, būtina atkreipti dėmesį į socialinės apsaugos struktūrą. Piniginės socialinės paramos vieta gerovės valstybės struktūroje matyti 2 pav.

2 pav. Gerovės valstybės socialinės politikos struktūra

Šaltinis: sudaryta autorės pagal Aidukaitę, Bagdonova, ir Guogis (2012).

Socialinės apsaugos sistema susideda iš socialinės paramos ir socialinio draudimo (Wilensky, 2002). Šių institucijų tikslas – mažinti pajamų nelygybę, socialinę atskirtį, siekti užtikrinti, sudaryti lygias galimybes visiems šalies piliečiams, siekti sudaryti socialinį, ekonominį saugumą. Tuo pačiu pastebėtina, kad socialinė parama negali užtikrinti ilgalaikio ekonominio ir socialinio saugumo, ji tik padeda žmogui išgyventi ekstremaliomis sąlygomis. Socialinę riziką išgyvenančios tikslinės grupės – tai dažniausiai nepasiturintys asmenys, kurie naudojami pinigine socialine parama.

Pagal socialinių teisių ramsčio (Europos socialinių teisių ramsčio veiksmų planas, 2021) 18 principą, socialinės apsaugos priemonės padeda gerinti gyvenimo kokybę skurstančiam asmeniui, suteikia saugumo jausmą ir mažina pajamų atotrūkį tarp turtingųjų ir neturtingųjų žmonių.

Lietuvos socialinė parama susideda iš piniginės socialinės paramos ir socialinių paslaugų. Lietuvos socialinės paramos sistemą reglamentuoja Lietuvos Respublikos piniginės socialinės paramos mažas pajamas gaunančioms šeimoms (vieniems gyvenantiems asmenims) įstatymas (2003), Lietuvos Respublikos piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymas (2019) ir kt. dokumentai. Šių įstatymų paskirtis yra nustatyti mažas pajamas gaunančias šeimas (vienus gyvenančius asmenis), įvertinti jų turtą ir pajamas, nustatyti joms (jiems) valstybės teikiamos piniginės socialinės paramos dydį ir teikimo sąlygas, gavėjų teises ir pareigas, finansavimo šaltinius.

Pagal Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1994 m. gegužės mėn. 9 d. nutarimą Nr. 360 „Dėl socialinės paramos koncepcijos“ (1994), piniginė socialinė parama – tai socialinės ekonominės, teisinės ir organizacinės priemonės, kuriomis siekiama sudaryti būtiniausias gyvenimo sąlygas asmenims (šeimoms), kurių darbo, socialinio draudimo ir kitokios pajamos dėl objektyvių nuo jų nepriklausančių priežasčių yra nepakankamos, kad jie (jos) galėtų pasirūpinti savimi.

Minimalių pajamų sistemas turi visos Europos Sąjungos šalys. Jų egzistavimas įtvirtintas Europos socialinių teisių ramsčio veiksmų plane (2021), kuris grindžiamas 20 pagrindinių principų. Iš šių principų 14-tajame pabrėžiama, kad kiekvienas, neturintis pakankamai lėšų asmuo, turi teisę gauti tinkamo dydžio minimalias pajamas, kurios visais gyvenimo etapais užtikrintų orų gyvenimą ir turėtų realią galimybę gauti tam reikalingų prekių ar paslaugų.

Pagal minimalių pajamų sistemos adekvatumo studijos galutinę ataskaitą (2022), pagrindinis socialinės paramos tikslas – padėti tenkinti būtiniausius poreikius tų žmonių, kurių pajamos yra nepakankamos, o gebėjimas pasirūpinti savimi dėl objektyvių priežasčių yra ribotas.

Skučienė (2023) atkreipia dėmesį, kad galintiems dirbti asmenims minimalių pajamų mokėjimas turėtų būti derinamas su paskatomis vėl integruotis į darbo rinką. Pasak Bitino ir Bitaičio (2014), socialiniu paslaugų teikimu siekiama sugrąžinti žmogui gebėjimus pasirūpinti savimi, kad galėtų žmogus jaustis visaverčiu visuomenės nariu, kai žmogus negali to padaryti pats, be pašalinių pagalbos.

Apibendrinant poskyryje pateiktą informaciją, galime teikti, kad gerovės valstybės tikslas yra sukurti visuomenę, kurioje kiekvienas pilietis turėtų galimybę gyventi orų gyvenimą, nepriklausomai nuo socialinės ir ekonominės padėties. Valstybės gerovės įsipareigojimas – siekti sumažinti ekonominę nelygybę, kad visi piliečiai turėtų prieigą prie esminių išteklių. Valstybė siekia panaikinti kliūtis, kurios gali trukdyti piliečiams pasiekti lygias galimybes švietime, darbo rinkoje ir kitose srityse. Gerovės valstybės siekis yra sumažinti socialinę atskirtį, kad visi piliečiai galėtų dalyvauti visuomeniniame gyvenime turėdami lygias galimybes ir teises. Taigi, gyventojų gerovės lygis, pajamų nelygybės problema visuomenėje, socialinių teisių plėtra, demokratija atitinka gerovės valstybės funkcijas. Šios funkcijos sudėtingos ir daugiaplanės, susijusios su socialine, ekonomine ir politine sritimis. Socialinės paramos dėka užtikrinamos minimalios pajamos, ekonominė gerovė neturinčiam darbo, ar gaunančiam mažas pajamas asmeniui, tam tikrą laikotarpį, kol paramos gavėjas bus pajėgus pats savarankiškai užsitikrinti pajamas ir tinkamą gyvenimo lygį. Piniginė socialinė parama yra vienas iš esminių socialinės apsaugos įrankių, kuriuo siekiama užtikrinti minimalias pajamas asmeniui / šeimai. Ši paramos forma tarsi paskutinė apsaugos priemonė gerovės valstybės socialinėje sistemoje, paskutinė galimybė padėti tiems, kurie kitais būdais negali savimi pasirūpinti. Piniginės socialinės paramos sistema yra svarbi socialinės gerovės sistemos dalis, kuri padeda bendruomenei įveikti kylančias socialines problemas (pajamų nelygybę, skurdą, socialinę atskirtį, kt.). Piniginė socialinė parama padeda užtikrinti, kad visi piliečiai turėtų bent minimalų pargyvenimo lygį, nepriklausomai nuo jų gyvenimo situacijos, padeda sušvelninti nepritekliaus pasekmes labiausiai pažeidžiamose gyventojų grupėse. Tai vienas iš būdų kovoti su skurdu ir užtikrinti socialinį teisingumą. Socialinės paramos teikimo principai ir rūšys įteisintos Lietuvos Respublikos įstatymuose ir teisės aktuose.

1.2. Piniginės socialinės paramos nepaėmimo samprata ir priežastys

Pastaruoju metu Lietuvoje akivaizdi problema, susijusi su socialinės paramos finansavimo nepasinaudojimu, o šis aspektas ne mažiau svarbus nei klausimas dėl nepasinaudojimo teikiama socialine parama.

Ebbinghaus, Nelson, & Nieuwenhuis (2019) nepasinaudojimą socialine parama apibūdina kaip tam tikrą situaciją, kai asmuo turi teisę gauti socialinę paramą, tačiau jos negauna. Moksliniame kontekste daroma prielaida, kad paslaugų gavėjai nesikreipia dėl paramos gavimo arba nėra informuoti apie galimybes pasinaudoti socialine pagalba, nors iš tiesų reiškinys dar nėra pakankamai ištirtas.

Alternatyvus piniginės socialinės paramos nepaėmimo aiškinimas galėtų būti apibūdinamas, kaip atrankos procesas, skatinantis tuos, kuriems labiausiai reikia finansinės paramos, prašyti pašalpos, Bargain, Immervoll & Viitamäki (2012).

Goedeme, & Janssen (2020) akcentuoja, kad socialinės apsaugos kontekste nepasinaudojimas pinigine socialine parama yra svarbus fenomenas, ir pripažįstama, jog jis egzistuoja. Autoriai pastebi, kad vis dažniau atsitinka, jog žmonės, turintys teisę gauti socialinę paramą, nepasinaudoja ja, nepaisant galiojančių įstatymų, kurių pagrindu parama jiems priklausytų.

Van Oorschot (1998) identifikavo socialinės paramos nepaėmimo priežastis, kurias suskirstytos į pirmines, kai asmuo iš viso nesikreipia dėl paramos, ir antrines, kai asmuo kreipiasi dėl paramos, tačiau iki galo neužbaigia paramos proceso tvarkymo.

Europos gyvenimo ir darbo sąlygų gerinimo fondas (toliau – Eurofound) (2015) papildė šį sąrašą piniginės paramos nepaėmimo priežastimis, tokiomis, kaip informacijos trūkumas apie galimą paramą, socialines kliūtis (pavyzdžiui, stigma) bei faktas, kad parama gali būti nesuteikta.

Socialinės paramos išmokų nepaėmimo priežastys ir mastas Lietuvos savivaldybėse ir visos šalies buvo nustatinėjami, Mykolo Romerio universitete įgyvendinant atitinkamą projektą (Česnuitytė, Bernotas, ir Guogis, 2022). Projekto tyrimų metu nustatyta, kad iš tiesų Lietuvoje ne visi gyventojai, turintys teisę į socialinės paramos išmokas, pasinaudoja šia galimybe. Dalis asmenų, gyvendami skurdžiomis sąlygomis, gaudami mažas pajamas dėl vienos ar kitos priežasties nesikreipia į socialinės paramos skyrių, prašydami paramos, nors turi teisėtą teisę į piniginę socialinę paramą.

Reijnders savo daktaro disertacijoje (2020) identifikavo keturias socialinės paramos išmokų nepaėmimo priežasčių grupes:

- 1) socialinės – psichologinės priežastys;
- 2) socialinės – informacinės priežastys;
- 3) socialinės – kultūrinės priežastys;
- 4) viešojo administravimo priežastys.

Socialinės – psichologinės priežastys, dėl kurių gali atsirasti prieštaringos emocijos, kai žmonės ieško socialinės paramos, gali būti paaiškintos keliais teoriniais modeliais. Vienas iš jų yra „reaktanso“ teorija, kurioje teigiama, kad žmonės patiria nemalonų jausmą, kai jaučia grėsmę savo laisvei. Toks jausmas gali atsirasti, kai yra poreikis kreiptis pagalbos. Jausmas, kad tai gali riboti jų laisvę, sukelia nemalonias, prieštaringas emocijas. Kita, „Grėsmės savivertei“ modelis paaiškina, kodėl žmogus gali susidurti su psichologiniais išgyvenimais ir patirti nesėkmę, nepilnavertiškumo jausmą. Atsidūręs tokioje situacijoje, žmogus svarsto, ar verta kreiptis pagalbos, analizuoja kaštus ir naudas iš savivertės perspektyvos. Ši analizė gali sukelti prieštaringas emocijas. Lygybės teorija yra dar viena socialinių – psichologinių priežasčių dalis. Žmonės nori jausti lygybę tarpusavio santykiuose, o kai to nėra, jie gali jausti diskomfortą. Tai gali lemti „skolos“ komplekso susidarymą, kuris reiškia, kad žmogus jaučia, jog yra skolingas lygybės principams, ir turi atkurti tą lygybę. (Reijnders, 2020)

Socialinės – informacinės priežastys pasireiškia, kai žmonės nėra informuoti apie savo realią esamą padėtį, jiems nėra paaiškinama tai, ko jiems stinga, todėl jie negali patenkinti savo poreikių. Tokia informacijos stoka yra itin svarbi socialinių paslaugų ir socialinių išmokų kontekste. Didelė dalis šios problemos susijusi su skaitmeniniu ir kalbiniu raštingumu, nepakankamais socialiniais įgūdžiais, supratimu apie galimas socialines paramos formas. Ypač opi problema yra kompiuterinio raštingumo stoka, kuri yra gana dažna, o kai kada – ir pagrindinė socialinių išmokų nepaėmimo priežastis. (Reijnders, 2020)

Socialinės – kultūrinės priežastys kartais vadinamos socialinėmis – normatyvinėmis priežastimis, gali turėti didelę įtaką asmenų pasirinkimams ir požiūriui į piniginę socialinę paramą. Priežastys, kurios susijusios su kultūrine tapatybe, kaip pavyzdžiui, romų atveju, kai socialinės paramos gavėjas jaučia savo kultūrinę tapatybę, ir tai paveikia jo požiūrį į socialinės paramos (ne)pasinaudojimą. Kitos situacijos gali būti susijusios su psichinio neįgalumo situacijomis, kai pavyzdžiui, žmogus, turintis psichinę negalią gali atsisakyti gauti išmokas, nes mano, kad jam / jai pakaks šeimos paramos. (Reijnders, 2020)

Viešojo administravimo priežastys susijusios su biurokratinėmis – organizacinėmis kliūtimis, kurios komplikuoja procesus, nes ne visuomet informacija apie išmokas pateikiama

sklandžiai. Sudėtingos taisyklės ir procedūros gali vesti prie administracinės atskirties ir komplikuoti galimų išmokų gavėjų situaciją. Taip pat pastebima, kad egzistuoja „slapti“ arba sunkiai pasiekiami potencialūs išmokų gavėjai. Ne visada yra strategijos ir priemonės yra veiksmingos, siekiant efektyviai pasiekti tuos žmones, kuriems išmokos priklausytų. (Reijnders, 2020)

Socialinės paramos nepaėmimas neretai susijęs su marginalizacija. Pavyzdžiui, Tereškinas (2014) nemažai dėmesio skyrė ekonominei socialinės atskirties dimensijai, ir akcentavo, kad vis plačiau vartojami subjektyviai patiriamos ir išreiškiamos gyvenimo kokybės bei socialinio kentėjimo terminai, leidžiantys gilintis į nematerialųjį marginalizuotų grupių vargą ir skurdą. Šiame kontekste autorius pastebi, kad marginalizuotais dažnai tampa tie asmenys, kurie nepasinaudoja jiems priskiriama pinigine socialine parama.

Honneth (1995) pabrėžia, kad individas patiriantis „socialines kančias“ išgyvena ne tik fizinę skausmo formą, bet ir gilią psichologinę nelaimę. Toks asmuo, praranda ne tik išorinį pripažinimą, bet ir vidinį pasitenkinimą, kuris yra būtinas žmogiškiems ryšiams palaikyti. Jis patiria dvigubos kančios formą, tampa subjektyviai „nemėgstamas“, jo buvimas tampa nepageidaujamas tam tikrose socialinėse grupėse, o santykiai su kitais tampa iššūkiu. Šis atstūmimo jausmas dažnai lemia, kad individui sunku užmegzti arba išlaikyti draugystes, o siekimas asmeninės meilės ir pagarbos tampa beviltiškas. Asmuo jaučia atstūmimo, atleidimo, daugiau išgyvenimo kančių. Socialinės grupės, iš kurių asmuo jaučiasi atstumtas, gali tapti neįveikiamas barjeras jo siekiams ir lūkesčiams. Tokią būseną išgyvenantis asmuo gali tapti anomiškas ir vienišas.

Honneth (1995) teigia, kad žmogus norėtų save realizuoti, o dėl to būtinas socialinis pripažinimas, pasireiškiantis kitų meile, pagarba, išklausymu, paguoda, palaikymu. Socialinio vertinimo stoka gali sukelti psichinės gerovės stoką. Jausdamas psichinės gerovės stoką asmuo gali nepriimti, atsisakyti, vengti, arba neigiamai reaguoti į bet kokią teikiamą paramą, net ir piniginę, nepaisant to, kad asmens pajamos mažos. Ši būseną gali paveikti individo savivertę ir jį paskatinti atsiriboti nuo bet kokios bendruomenės ar paramos. Tai ne tik pavojinga asmeninei psichologinei sveikatai, bet gali turėti ir ilgalaikių neigiamų pasekmių asmens socialiniam ir emociniam gyvenimui.

Okunevičiūtė-Neveauskienė ir Česnuitytė (2009) teigia, kad marginalai – tai tam tikra šiuolaikinės visuomenės dalis su jai priklausančiais gyvenimo bruožais – prasta materialine būkle, socialinėmis bėdomis, reikalaujančiomis visuomenės pagalbos, paramos. Ši visuomenės grupė kelia susirūpinimą arba netgi grėsmę kitiems visuomenės nariams. Marginalinei grupei priskiriami individai gali būti stigmatizuojami dėl amoralaus, deviantinio arba kitokio visuomenei nepriimtino

elgesio, kuris, objektyviai vertinant, nebūtinai yra neigiamas. Marginalizuoti asmenys gali patirti stigmatizaciją, kai yra įtraukiami į socialinės apsaugos sistemą. Dažniausiai tai įvyksta dėl dviejų pagrindinių priežasčių: dėl būsenos, kuri verčia jaustis socialiai nesėkmingam, atstumtam; ir dėl nepakankamos socialinės apsaugos sistemos tobulumo, kai marginalinių grupių nariai lieka už sistemos ribų (pavyzdžiui, niekur gyvenamosios vietos nedeklaruojantys benamiai negali gauti socialinės paramos).

Dėl „etiketės“ (arba stigmos) asmuo gali būti atstumtas grupėje, bendruomenėje, visuomenėje. Neigiama visuomenės, draugų reakcija gali sukelti asmeniui naują stresą, diskriminaciją, pažeisti savivertės jausmą, kenkti žmogaus santykiams su kitais žmonėmis. Bourdieu teigimu (2004), žmogaus patirtis, elgesys kyla iš socialinio spaudimo, kurį patiria gyvendamas visuomenėje. Autorius, naudodamas sąvoką „vargas“, siekia nusakyti ne tik situacijas, kai žmogus patiria materialinį nepriteklių, bet akcentuoja ir tuos atvejus, kai jaučiasi išstumtas iš bendros visuomenės. Išstumti ir palikti nuošalyje žmonės paliekami su viltimis, svajonėmis ir planais, kurie sunkiai įgyvendinami arba net žlunga. Marginalizuoti asmenys gyvena skurde ir jaučia kasdieninio vargo pasekmes, kurias sukelia vyraujanti socialinė sistema, kuri tik dar labiau prisideda prie individo beviltiškumo ir depresijos.

Bourdieu (2004) akcentuoja, kad socialinėje sistemoje pagrindinės aukos yra paprasti žmonės, kurie patiria nematomą priespaudą ir marginalizaciją. Šie asmenys nors ir gyvena „normalų“ gyvenimą, tačiau nuolat jaučia nerimą ir socialinę atskirtį, skriaudą, nuoskaudą. Dėl sunkaus viduje jaučiamo išgyvenimo jie pasidaro pasyvūs, nebesugeba ir nebenori keisti gyvenimo būdo ir siekti savirealizacijos. Ši žmogaus būseną prilygsta metafiziniam vargui. Tai išgyvenantis asmuo praranda socialinę priežastį egzistuoti, nes jaučiasi nelaimingas, nereikalingas. Ši socialinė atskirtis ir marginalizacija atspindi pagrindinį socialinio kentėjimo aspektą, skatinantį individo ne(su)gebėjimą palaikyti socialinę tapatybę, kurią jam „primeta“ visuomenė. Dėl tokio jausmo asmuo praranda norą naudotis socialine parama.

Fuchs et al. (2019), išanalizavę minimalių pajamų pašalpos ir piniginės socialinės paramos nesinaudojimą Austrijoje, nustatė, jog namų ūkiai labiau linkę prašyti išmokų, jei turi teisę į didesnes išmokų sumas. Pagrindinė hipotezė yra ta, kad namų ūkiai kreipiasi dėl tam tikro socialinio pervedimo, jei numatoma nauda viršija numatomas išlaidas, t.y. atsižvelgiama į sąnaudų ir naudos santykį. Naudotis pinigine socialine parama, ar ne? Šis svarstymas susijęs su tiesioginėmis ir netiesioginėmis prašymo teikimo išlaidomis, įskaitant objektyvius komponentus (pavyzdžiui, naudos lygį, numatomą gavimo trukmę, informacijos aiškumą, procedūrų sudėtingumą, administracines išlaidas).

Apibendrinant šiame skyriuje pateiktą informaciją galime suprasti, kad piniginės paramos nepaėmimo priežastys gali būti socialinės – psichologinės, socialinės – informacinės, socialinės – kultūrinės, viešojo administravimo. Skyriuje pateiktas išsamesnis požiūris į socialinės paramos nepasinaudojimo priežastis, pabrėžiant ne tik ekonominius, bet ir psichologinius, socialinius aspektus. Išryškinta, kad informacijos trūkumas, stigmos, administracinės kliūtys gali trukdyti efektyviai pasinaudoti socialine parama. Skyriuje išsamiai analizuojama socialinės paramos nepasinaudojimo problema Lietuvoje. Pasitelkus įvairius argumentus, aptartos ne tik ekonominės priežastys, bet ir socialinės bei psichologinės kliūtys, trukdančios žmonėms pasinaudoti joms priklausančiomis socialinėmis paramomis.

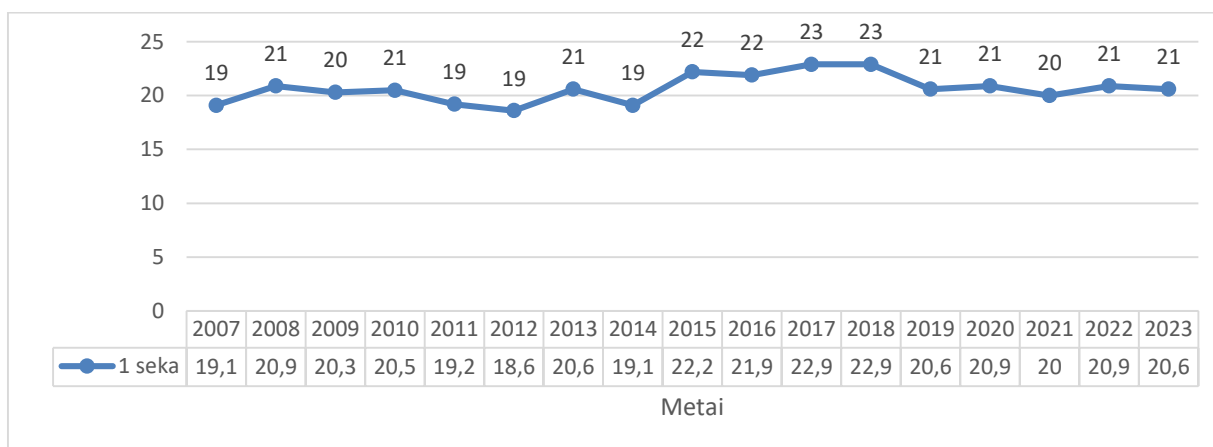
1.3. Piniginės socialinės paramos nepaėmimo pasekmės

Socialinės paramos nepasinaudojimas kelia problemų, galinčių turėti tiek trumpalaikių, tiek ilgalaikių socialinių – ekonominių pasekmių. Dėl susiklosčiusių aplinkybių tai apima skurdo plitimą, mažina socialinę įtrauktį, skatina išsiskolinimą, nestabilumą finansiniuose ištekliuose, kelia grėsmę sveikatos problemoms, atsiranda sumažėjusios vaikų galimybės. Lietuvoje, siekiant pagerinti socialinės apsaugos politiką, buvo pradėta Centrinės socialinės paramos administravimo sistemos reforma.

Teisė į adekvačias minimalių pajamų išmokas yra vienas iš 20 pagrindinių principų pagal Europos socialinių teisių ramsčius (Europos socialinių teisių ramsčio veiksmų planas, 2021), pradėtą generuoti dar 2017 metais, siekiant remti sąžiningas ir gerai veikiančias rinkas ir gerovės sistemas Europos Sąjungos valstybėse narėse. Tarpinstitucinėje deklaracijoje dėl Europos socialinių teisių ramsčių (Europos socialinių teisių ramsčio veiksmų planas, 2021), 14-ajame principu teigiama, kad „kiekvienas neturintis pakankamai išteklių turi teisę gauti tinkamo didžio minimalias pajamas, kurios visais gyvenimo etapais užtikrintų orų gyvenimą, ir turėtų realią galimybę gauti tam reikalingų prekių ir paslaugų“.

Pasak, Venciaus (2024), tiek Lietuvoje, tiek pasaulyje vis dar nesutariama, koks socialinės paramos dizainas prisideda prie skurdo problemų sprendimo ir kartu nemažina darbo paskatų. Nacionalinio skurdo mažinimo organizacijų tinklo duomenimis (Adomavičienė ir kt., 2024), 2023 m. skurdo rizikos riba Lietuvoje siekė 564 Eur. per mėnesį vienam asmeniui ir 1185 Eur šeimai, sudarytai iš dviejų suaugusiųjų asmenų ir dviejų vaikų iki 14 metų. Skurdo rizikos lygyje gyveno apie 589 tūkst. šalies gyventojų, o bendras rodiklis sudarė 20,6 proc. ir palyginti su 2022 m., sumažėjo 0,3 procentinio punkto. Nepaisant nedidelio pokyčio, skurdo

rizikos lygis išlieka stabiliai aukštas ir yra vienas didžiausių Europos Sąjungoje. Skurdo rizikos lygio kaita Lietuvoje pateikiama 3 pav.

3 pav. Skurdo rizikos lygio kaita Lietuvoje 2007-2023 m. (proc.)

Šaltinis: sudaryta autorės pagal Adomavičienė ir kt. (2024).

Skurdas yra viena iš piniginės socialinės paramos nepaėmimo pagrindinių pasekmių. Nacionalinio skurdo mažinimo organizacijų tinklo asociacijos projekto „Skurdas ir socialinė atskirtis Lietuvoje 2020“ (2020) ataskaitoje teigiama, kad skurdas sukelia sunkumų ir nepriteklių, neigiamai veikia sveikatą ir ilgainiui turi psichologinių pasekmių, riboja galimybes tiek suaugusiems, tiek vaikams. Gyvenantys nepritekliuje žmonės dažnai stigmatizuojami, kaltinami, gėdinami ir išstumiami iš įprasto visuomenės gyvenimo.

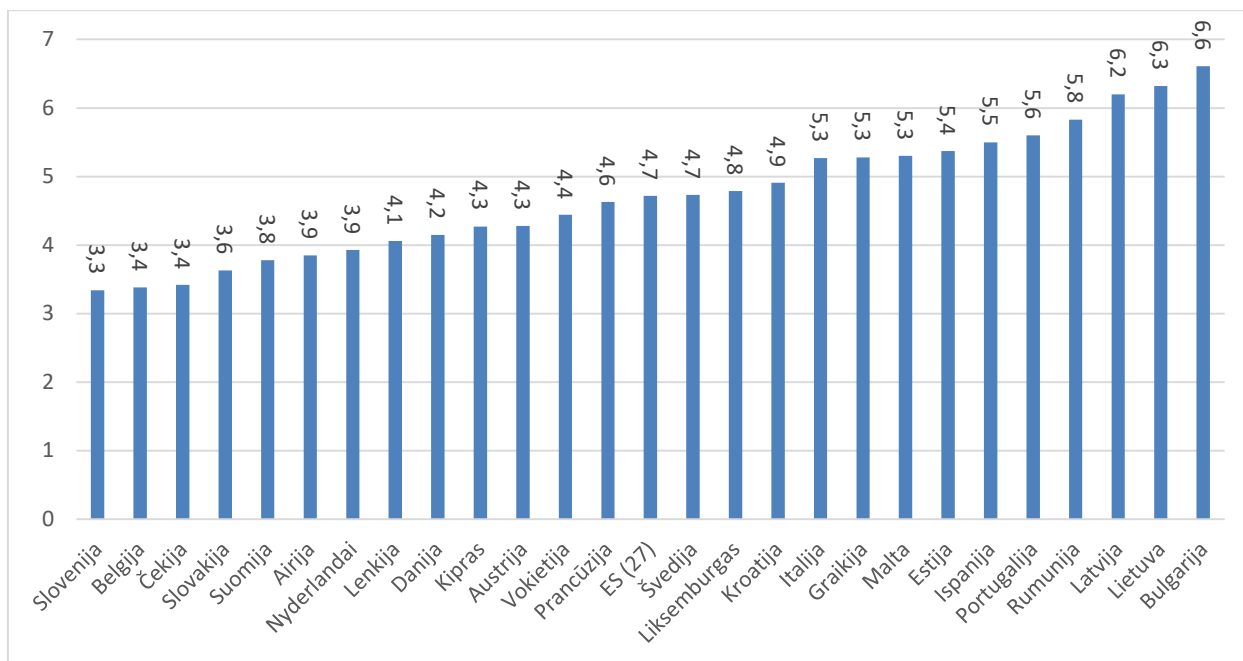
Skurdas neigiamai veikia visą bendruomenę, skaldo socialinį solidarumą ir pasitikėjimą, kelia nerimą, nepasitikėjimą, nesaugumą (Skurdas ir socialinė atskirtis Lietuvoje, 2020). Pagal Europos socialinių teisių ramsčius (Europos socialinių teisių ramsčio veiksmų planas, 2021), socialinė apsauga ir įtraukimas – tai galimybė užtikrinti pagrindinius poreikius, tokius, kaip maistas, drabužiai, būstas, ir gauti prevencinę bei gydomąją sveikatos ir socialinę priežiūrą, kai to reikia. Pavyzdžiui, socialinės apsaugos politika pasireiškia, kai nedirbančiam asmeniui suteikiama bedarbio pašalpa, kuri yra esminė pagalba, siekiant apsaugoti asmenį nuo skurdo, kuris gali neigiamai paveikti skurstančio asmens sveikatą ir gerovę. Nepasinaudojus socialine pinigine parama, gali iškilti pavojai žmogaus sveikatai, gerovei, kt. Tyrimai rodo, kad šalyse, kuriose teikiamos didesnės minimalios pajamų išmokos, mirtingumas yra mažesnis (Adomavičienė ir kt., 2024). Be to, šalys, kurios skiria daugiau lėšų socialinei apsaugai ir investicijai į žmogiškąjį kapitalą, pasižymi geresniu piliečių užimtumo lygiu.

Nacionalinio skurdo mažinimo organizacijų tinklo (Adomavičienė ir kt., 2024) pateikiamoje informacijoje teigiama, kad „pajamų nelygybė – tai reiškinys, kuris parodo netolygų pajamų pasiskirstymą tarp gyventojų. Netolygus pajamų pasiskirstymas tarp gyventojų sudaro skirtingas galimybes įvairiose gyvenimo srityse – nuo galimybės vartoti ir gyventi tinkamuose būstuose iki galimybės įsigyti sveikatai palaikyti būtinas prekes ir paslaugas, gauti kokybišką išsilavinimą, aktyviai dalyvauti politinėse veiklose ir pasirinkti norimą darbą“ (Adomavičienė ir kt., 2024, p. 5).

Pajamų nelygybė šalyje lemia skurdą, migraciją, mažesnę išsilavinimo lygį, neigiamai veikia gyventojų sveikatą. Svarbu pažymėti, kad pajamų nelygybė tampa svarbus iššūkis šalims, kurios su tuo susiduria. Pagal skurdą patiriančių žmonių patirtis, remiantis skurdo mažinimo atliktu tyrimu (Adomavičienė ir kt., 2024), galima teigti, kad žmogus, gaudamas mažas pajamas, jaučiasi menkavertis, nes negali įpirkti maisto ir daiktų bei paslaugų, reikalingų kasdieniams poreikiams patenkinti. Taip gyvendamas praranda motyvaciją stengtis. Jaučiama didžiulė stigma tarp dirbančiųjų ir nedirbančiųjų. Dirbantieji į nedirbančius žiūri kaip į nepilnaverčius. Taip pat jaučiama nelygybė tarp žemesnių ir aukštesnių socialinių sluoksnių (Adomavičienė ir kt., 2024, p. 44).

Nacionalinio skurdo mažinimo organizacijų tinklo (Adomavičienė ir kt., 2024) atlikto tyrimo duomenys rodo, kad pagrindinė pajamų nelygybės priežastis Lietuvoje yra regresinė mokesčių sistema, kuri neužtikrina socialinio teisingumo. Ekspertų ataskaitose pabrėžiama, kad gyventojų pajamų mokesčio progresyvumas aukštomis pajamoms yra per mažas, o esama sistema ribotai prisideda prie pajamų nelygybės mažinimo. Dėl to šalyje vykdomas nepakankamas bendrojo vidaus produkto perskirstymas – 2021 m. Lietuva perskirstė 32,2 proc. BVP, kai tuo tarpu Europos Sąjungos vidurkis siekė 41,2 proc. (Adomavičienė ir kt., 2024). Tai lemia mažesnes investicijas į viešąsias paslaugas ir socialinę apsaugą. Be to, išlieka nevienodo apmokestinimo problema. Tai leidžia didesnes pajamas gaunantiems asmenims mokėti mažesnius mokesčius, taip dar labiau didinant pajamų atotrūkį tarp skirtingų gyventojų grupių.

Europos Komisijos naujausiose ataskaitose pabrėžiama, kad pajamų nelygybė Lietuvoje išlieka kritiškai aukšta. Rezultatai pateikiami 4 pav.

4 pav. Pajamų nelygybė Europos Sąjungoje, 2023 m. (santykis 80/20)

Šaltinis: parengta autorės pagal Adomavičienė ir kt. (2024).

Pagal atliktą tyrimą matoma, kad mažiausias atotrūkis tarp 20 proc. didžiausias pajamas gaunančių gyventojų ir 20 proc. mažiausias pajamas gaunančių gyventojų (t.y. santykis 80/20) išlieka Slovėnijoje, Belgijoje, Čekijoje ir Slovakijoje. Tuo tarpu Bulgarijoje, Lietuvoje ir Latvijoje ekvivalentinės disponuojamos pajamos tarp daugiausiai uždirbančiųjų ir mažiausiai uždirbančiųjų skiriasi daugiau nei 6 kartus.

Skučienės (2023) teigimu, vien socialinių išmokų mokėjimas nepadės įveikti visų socialinių iššūkių, todėl siekiama darnios sistemos, kurioje išmokos būtų derinamos su socialinėmis ir užimtumo paslaugomis. Net taikliai mokama socialinė parama nesprenžia skurdo problemų, nes rezultatai rodo pasiektą menką rezultatyvumą, mažinant skurdą. Siekiant sumažinti skurdą, svarbu mokėti socialinę paramą, bet taip pat svarbi yra individuali pagalba ir individualus kiekvieno žmogaus problemų sprendimas, siekimas įgalinti žmogų dalyvauti darbo rinkoje ir socialiniame gyvenime.

Anot Nacionalinio skurdo mažinimo organizacijų tinklo atstovų (Adomavičienė ir kt., 2024), siekiant sumažinti skurdą reikėtų taikyti visų socialinės politikos sričių priemones, įskaitant švietimą, socialinę apsaugą, būsto politiką. Tuo pačiu akivaizdu, kad siekiant mažinti pajamų nelygybę ir stiprinti socialinį teisingumą, būtina iš esmės reformuoti mokesčių sistemą, tačiau 2023 m. Finansų ministerijos siūlyta reforma nebuvo priimta.

Kita vertu, anot Venciaus (2024), socialinės politikos veikėjai yra visi visuomenės nariai. Viešojoje erdvėje nuolat pateikiama informacija apie socialinę paramą nepasiturintiems gyventojams, išmokas vaikams, socialinę paramą mokiniams ir kitas socialines sritis. Atitinkamai, visuomenė neretai vyrauja nuomonė, kad daugybė žmonių „gyvena iš paramos“, nors socialinę pašalpą gauna vos 2,3 proc. šalies gyventojų.

Priimant sprendimus valstybės mastu, ypač tokius jautrius, kurie susiję su pajamų nelygybe, skurdu, mokestine sistema, yra svarbus visuomenės palaikymas, kuris labai priklauso nuo pasitikėjimo valstybės įstaigomis. Kaip rodo viešosios nuomonės 2023 m. tyrimų rezultatai, Lietuvoje valstybės įstaigomis pasitiki 54 proc., ir nepasitiki 25 proc. gyventojų (Adomavičienė ir kt., 2024). Viena iš pagrindinių priežasčių, dėl kurios gyventojai nepasitiki įstaigomis, yra valstybės įstaigų nedėmesingumas gyventojų interesantams (28 proc.), kitos priežastys pasiskirstė taip: dirba nepatikimi ir nesąžiningi darbuotojai (20 proc.), vyrauja korupcija (17 proc.), per ilgas paslaugos suteikimo laikas (8 proc.), darbuotojai yra nekompetentingi (8 proc.), neigiamas įvaizdis visuomenėje (5 proc.), neigiama ankstesnė asmeninė patirtis (4 proc.). Šios priežastys iš dalies yra ir socialinės paramos nepaėmimo priežastimis.

Piniginės socialinės paramos nepasiimantys asmenys galimai ne tik turi mažas pajamas, bet ir priklauso pažeidžiamų asmenų grupei, kurių galimybės yra ribojamos, į šią grupę įeina ilgalaikiai bedarbiai. Žmonės neturintys darbo, ilgalaikiai bedarbiai, praranda socialinius santykius ir jaučiasi vieniši, sudaro finansiškai pažeidžiamą socialinę grupę. Skučienė (2023) teigia, kad darbo dėka atsiranda santykiai, kuriuos formuoja žmogus ir, savo ruožtu, socialiniai santykiai formuoja jį patį.

Darbas geriausiai įgalina žmogaus savirealizaciją, tai raktas žmogaus evoliucijai ir visuomenės raidai pažinti. Darbas suteikia pasitikėjimo, keičia aplinkinį pasaulį ir patį žmogų. Tuo tarpu nedirbantis asmuo gali jausti finansinį nesaugumą, nes neturi pastovaus pajamų šaltinio, todėl gali kilti finansinių rūpesčių, kelti psichologinę įtampą dėl negalimybės patenkinti savo / šeimos materialinius poreikius. Taip pat gali jausti nesaugumo jausmą, nes, negaunant pajamų, galimai neįgyvendinami gyvenimo tikslai, neįgyvendinamas asmenimis potencialas, kas gali lemti tai, kad žmogus tampa apatiškas, nemotyvuotas naudotis socialine parama. Toks socialinės paramos nepasinaudojimas yra gana dažna Europos Sąjungos problema (Eurofound, 2015).

Gabnytės, Venciaus ir Navickės (2020) teigimu, socialinių pašalpų nenaudojimas yra problemiškas, ir ilgainiui gali sukelti trumpalaikių ir ilgalaikių socialinių ir ekonominių išlaidų, nes nuolatinis skurdas ir nestabili finansinė padėtis gali sukelti sveikatos problemų, sumažinti vaikų lygias galimybes nepritekliaus paveiktuose namų ūkiuose.

Fuchs et al. (2019) teigimu, piniginė socialinė parama – tai būdas kovai su skurdu. Pagrindinis vertinimo rodiklis yra, kad socialinės išmokos pasiektų tikslines grupes, ir jis tapo pagrindiniu socialinės apsaugos programų veiklos rodikliu. Socialinės politikos požiūriu, piniginės socialinės paramos nepaėmimas mažina gebėjimą numatyti socialinius rezultatus ir finansines politikos reformų išlaidas.

Bargain, Immervoll & Viitamäki (2012) akcentuoja, kad piniginės socialinės paramos nepasiėmimas, gali trukdyti gerovės valstybei sėkmingai kovoti su skurdu. Šios nesėkmės pasekmės gali būti sunkios, ypač jei tai yra viena iš priemonių padėti žmogui užtikrinti pačius pagrindinius poreikius.

Apibendrinant galima teigti, jog nepasinaudojimas pinigine socialine parama gali sukelti tiek trumpalaikių, tiek ilgalaikių problemų, daryti įtaką ekonominiams ir socialiniams aspektams. Nepasinaudojimas priklausančia pinigine socialine parama gali lemti skurdo plitimą, socialinės įtraukties sumažėjimą, išsiskolinimo skatinimą, sveikatos problemų atsiradimą, vaikų galimybių sumažėjimą. Šios pasekmės apima plačias socialines ir ekonomines sritis, veikiančias tiek visuomenę, tiek individus. Nepasinaudojimas priklausančia pinigine socialine parama veikia žmogaus gyvenimą taip, kad skatina socialinę, sveikatos ir / arba pajamų nelygybę, didina atskirtį tarp visuomenės narių. Todėl svarbu tobulinti socialinės apsaugos politiką ir užtikrinti, kad paramos galimybės būtų prieinamos ir atitiktų gyventojų lūkesčius.

2. SOCIALINIO DARBUOTOJO INDĖLIS, ELIMINUOJANT PINIGINĖS SOCIALINĖS PARAMOS NEPAĖMIMĄ

Šioje darbo dalyje, remiantis mokslinių šaltinių ir dokumentų analize, nagrinėjamos socialinio darbuotojo funkcijos, kompetencijos, galimybės, kurios susijusios su piniginių socialinės paramos sritimi, siekiant efektyviau mažinti skurdą. Taip pat pateikiama socialinio darbo ir piniginių socialinės paramos santykis socialinėje apsaugoje. Baigiant, apžvelgiama socialinio darbuotojo intervencijos ir strategijos, kurios teikiamos mažas pajamas turintiems asmenims.

2.1. Socialinio darbo funkcijos

Kad būtų galima apibrėžti socialinio darbo funkcijas, reikia aptarti socialinio darbo funkcijas, jų tikslus ir rezultatus, kurių įprastai siekia socialiniai darbuotojai. Blom, & Morén (2014) teigia, kad gali būti net keletas skirtingų požiūrių į profesijos atliekamas funkcijas. Vienas iš teiginių – socialinis darbas egzistuoja, nes žmonės turi materialinių poreikių, kuriuos turi patenkinti. Kitas – socialinis darbuotojas yra lyg „visuomeninis technikas“, kuris išvelgia problemas, randa „gedimus“ ir prižiūri, kad visuomenės raida būtų sklandi.

Socialinis darbuotojas identifikuoja, atpažįsta asmenis, kuriems reikalinga parama ir juos pritaiko visuomenėje (Blom, & Moren, 2014). Atitinkamai, socialinio darbuotojo funkcijos tapatinamos su kūryba, nes socialinis darbuotojas atlikdamas funkcijas kuria ir keičia visuomenę. Dar viena iš galimų socialinio darbuotojo funkcijų – išlaisvinti žmones iš visuomenės struktūrų (Blom, & Morén, 2014).

Socialinio darbo funkcijos yra esminės ir neatsiejamos nuo skurdo mažinimo proceso. Ekonomikos plėtra, užimtumo didinimas ir paskirstomojo socialinio teisingumo užtikrinimas yra pagrindinės skurdo mažinimo prielaidos. Šios priemonės labiau susijusios su aktyviaja gyventojų dalimi. Žiuko (2000) teigimu, neaktyviems, išstumtiems iš visuomenės gyventojams reikia specialių priemonių. Viena iš sėkmingų skurdo mažinimo prielaidų yra socialinės paramos sistemos tobulinimas. Tuo tikslu yra siekiama pagerinti pašalpų taiklumą ir užtikrinti socialinių pašalpų sistemos racionalumą, plėtoti socialines paslaugas.

Svarbu užtikrinti socialinių paslaugų prieinamumą visiems žmonėms. Žiuko straipsnyje „Socialinių darbuotojų vaidmuo mažinant skurdą Lietuvoje“ (2000) akcentuojama, kad reikėtų ypač pasirūpinti socialiai atskirtų (izoliuotų, marginalizuotų) asmenų grupėmis, kurios patenka į

atskirą socialinės apsaugos rizikos grupę, kur įprasti socialinės paramos metodai (pašalpų mokėjimas, paslaugų teikimas) sunkiai pritaikomi.

Socialinio darbo funkcijos – tai tam tikrų pastangų, iniciatyvų, veiklų metodų rinkinys, kai dėl jų visi, kas tomis paslaugomis naudojasi ar jas teikia, susitaria. Kitaip tariant socialinio darbo funkcijos yra socialiai sukonstruos, subjektyvios. (Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas, 2006). Įstatyme įtvirtintame socialinio darbo apibrėžime įvardijama, kad socialinis darbas skatina socialinius pokyčius, problemų sprendimą, įgalina siekiant žmogaus gerovės.

Truell (2014) teigia, kad per neilgą socialinio darbo profesijos raidos laiką socialinio darbuotojo atliekamos funkcijos vis keitėsi. Tuo pačiu autorius pastebi, kad socialinio darbuotojo tikslas – ne tiek padėti adaptuotis, kiek išmokyti keistis ir keisti socialinę aplinką.

Chisala (2006) akcentuoja, kad socialinio darbo profesijos atliekamų funkcijų tikslas yra ne tik teikti individualią pagalbą žmogui, bet kartu ir siekti socialinio teisingumo, užtikrinant individo laisvą pasirinkimą ir orumą.

Morgaine (2014), teigia, kad viena iš profesijos funkcijų yra saugoti visuomenę nuo įvairių formų diskriminacijos ir neteisybės.

Figuera-McDonough (2007) pastebi, kad dar viena iš funkcijų, kurią atlieka socialiniai darbuotojai – tai asmenų ar šeimų įgalinimas, suteikiant individualią paramą. Taip socialinis darbuotojas išlaisvina žmones nuo primestų stigmų ir šabloninių struktūrų. Atlikdamas šią funkciją, socialinis darbuotojas įgauna profesijos esmę, kuri veikia tiek mikro, tiek makro lygmenyse.

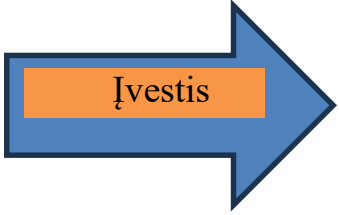
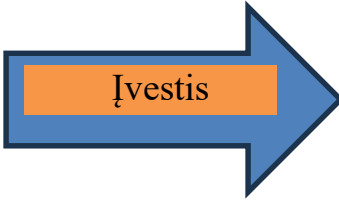
Vertinant socialinio darbo atliekamas funkcijas, būtina atsižvelgti ir į tai, kad atliekamos funkcijos skirtinguose lygmenyse pasireiškia skirtingai. Žemiau aptariamuose lygmenyse atliekamų funkcijų kokybės rodikliai, raiška ir matavimo metodai skirsis (Donabedian, 1985):

- a) Individo (mikro) – paslaugų gavėjų ir paslaugų teikėjo lygmuo. Subjektyvus kliento pojūtis, darbuotojo ekspertinis vertinimas, gyvenimo kokybės vertinimas (dažnai atliekamas pagal specialias metodikas).
- b) Socialinių paslaugų organizacijų (mezo) lygmuo. Įstaigos veiklos organizavimas, garantuojant kokybišką paslaugų teikimo procesą bei veiklos efektyvumą. Gali būti vertinamas pagal atitiktį standartams, pavyzdžiui ISO 9001 arba EQUASS, arba atliekant klientų suinteresuotų šalių apklausas.
- c) Valstybės arba politinis lygmuo (makro). Prielaidų kokybei užtikrinti ir profesionalumui augti sukūrimas. Socialines paslaugas reglamentuojančių įstatymų, standartų parengimas,

bei jų vykdymo kontrolės būdo numatymas, bendros socialinės politikos dienotvarkės įgyvendinimas. Šis lygmuo vertinamas longitudinaliais tyrimais, stebint ilgalaikį poveikį.

Socialinio darbuotojo atliekamų funkcijų kokybės matavimo lygmenys pateikiama 2 lentelėje. Remiantis Donabedian (1985) skirstymu, pirmasis lygmuo efektyviausiai apibrėžia rezultatų kokybę, antrasis lygmuo dažniausiai susijęs su darbo proceso užtikrinimu, o trečiasis lygmuo priskiriamas kokybės struktūrai.

2 lentelė. Socialinio darbo atliekamų funkcijų kokybės matavimo lygmenys

Kokybėslygmuo	Kokybės rūšys	Atliekamų funkcijų kokybės kriterijai
Individo lygmuo (mikro)	Rezultato kokybė 	Kliento ir darbuotojo santykiai Savarankiškumo ir apsisprendimo (self determination) augimas Kliento gyvenimo kokybės įgalinimas
Organizacinis lygmuo (mezo)	Proceso kokybė 	Darbuotojų darbo sąlygos Darbuotojų įgalinimas ir motyvacija Autonomijos lygis Organizacinė parama Įgalinimo įrankiai Procedūros, gairės Supervizija, kvalifikacijos tobulinimas
Savivaldybės lygmuo <hr/> Valstybės lygmuo (makro)	Struktūros kokybė 	Finansavimas Ištekliai Technologijos Reglamentavimas Standartizavimas

Šaltinis: sudaryta autorės pagal Donabedian (1985).

Proctor (2017) siūlo tokius mikro lygmens rezultatus: kliento pokyčiai, socialinio funkcionavimo atkūrimas, kliento resursų mobilizavimas ir saugumas, kliento pokyčiai. Taip pat pabrėžiama, kad svarbi socialinio darbo pridamoji vertė – paslaugų poveikis visuomenės raidai, socialiniam teisingumui (makro lygmuo).

Deming, Juran, Fgenbaum, Crosby ir kiti tyrėjai (cit. Qureshi, & Henwood, 2000) siekė išskirti vertinimo kriterijus, kurių dėka organizacijos veikla, tiek socialinio darbo veikla kyla link

tobulumo kriterijaus. Apibendrinant autorių darbus, galima išskirti socialinio darbo praktikai aktualius socialinio darbo funkcijų kokybės kriterijus:

- **Lyderystė:** organizacijos vadovas ir kiekvienas socialinis darbuotojas įsipareigoja siekti kokybės standartų ir užtikrinti, kad visi veiksmai būtų orientuoti į kliento gerovę. Lyderystė padeda palaikyti aukštus kokybės standartus, skatina nuolat tobulėti.
- **Veiklos stebėseną:** įstaiga, siekdama institucinio tobulėjimo, reguliariai vykdo darbuotojų pažangos stebėjimą, sukuria rodiklius, pagal kuriuos ir vertina. Tai leidžia organizacijai identifikuoti stipriąsias ir silpnąsias sritis, bei imtis koregavimo veiksmų.
- **Darbuotojų motyvacija:** didina darbuotojų supratimą apie kokybę ir juos motyvuoja. Skatinama, kad darbuotojai suprastų, kaip svarbu dirbti kokybiškai ir įsipareigoti siekti gerų darbo rezultatų.
- **Palaikymas:** skatina atsikratyti baimės kalbėti apie problemas, skatina darbuotojus pranešti, su kokiomis problemomis susiduria, reflektuoti patirtis; Tai padeda įveikti problemas ir kliūtis, kylančias darbo procese, bei skatina refleksiją ir mokymąsi iš patirties.
- **Organizacinė parama:** organizacija nustato veiklų tobulinimo tikslus, pagal juos vykdo darbuotojų mokymus, supervizijas; Tai apima mokymus, supervizijas ir kitas veiklas skirtas tobulinti profesionalų kompetencijas.
- **Orientacija į klientą,** kliento poreikių supratimas, įtraukiant klientą į sprendimų priėmimą.

Apibendrinant galime teigti, kad tiek tarptautinis apibrėžimas, tiek socialinio darbo praktika atskleidžia profesijos dualumą ir jame slypintį paradoksą, nes socialiniai darbuotojai savo veikloje siekia skirtingų tikslų. Vienas iš pagrindinių tikslų yra įvesti socialinę kontrolę, kurios dėka yra palaikoma visuomenės reguliavimo funkcija. Kitas – išlaisvinti / įgalinti žmones ar šeimas. Dėl to svarbu suprasti klientų poreikius ir įtraukti juos į sprendimų priėmimo procesą. Tai leidžia organizacijai kurti paslaugas, kurios geriausiai atlieptų klientų poreikius, lūkesčius, o tai ir yra esminę socialinio darbo kokybės užtikrinimo dalis. Visi šie efektai prisideda prie piniginės socialinės paramos nepaėmimo reiškinio eliminavimo, nes socialiniai darbuotojai, dirbdami efektyviai visokiais įmanomais būdais, siekia užtikrinti klientų gerovę. Socialinis darbuotojas, atlikdamas savo profesijai svarbias funkcijas, ne tik siekia patenkinti žmonių materialinius poreikius, prisidėti prie problemų sprendimo, skatina socialinius pokyčius, bet taip pat užtikrina socialinę sanglaudą. Socialinio darbuotojo atliekamas kokybiškas darbas prisideda tiesiogiai prie

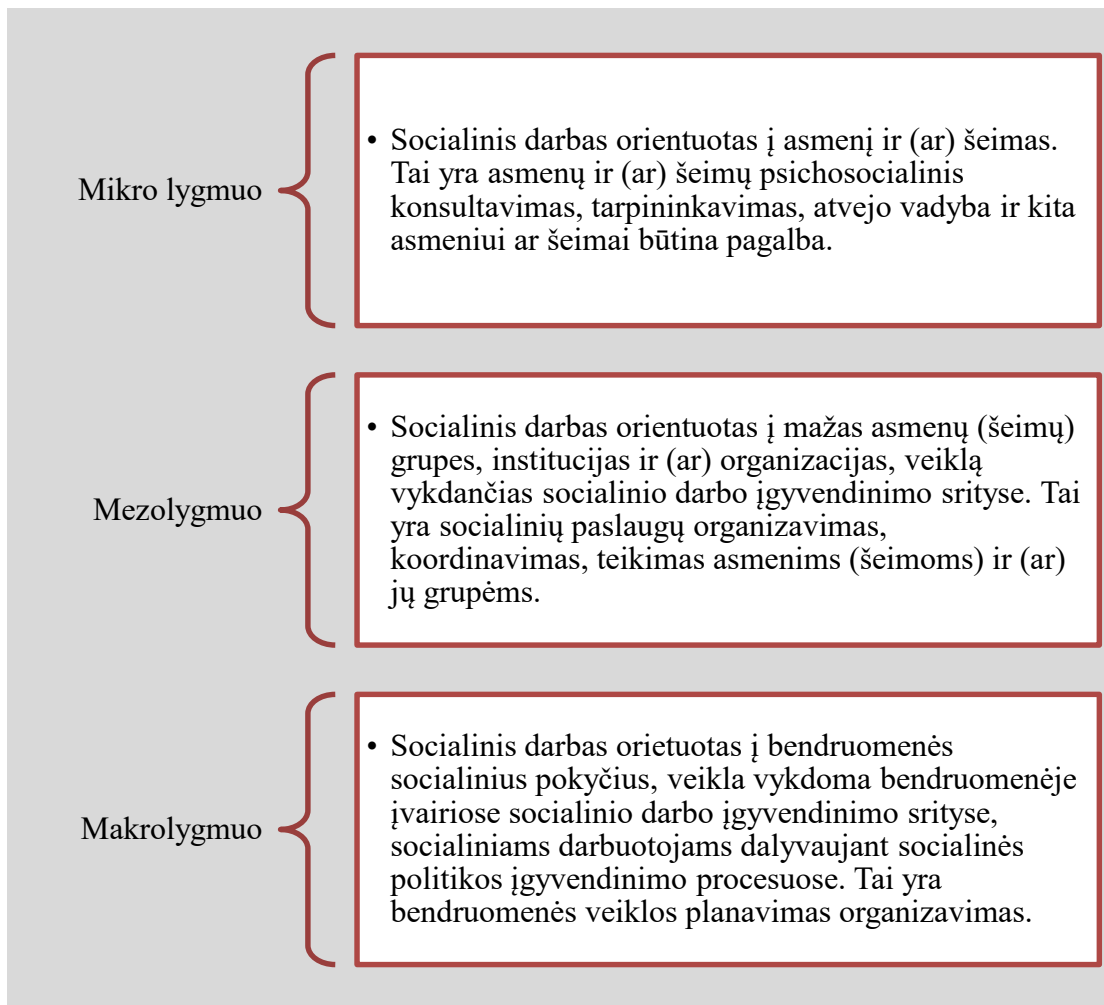
piniginės socialinės paramos nepaėmimo eliminavimo reiškiniu, ir kovoja su jo priežastimis. Sąžiningai atliekamas darbas, padeda kurti ilgalaikę ir tvarią visuomenę.

2.2. Socialinio darbo ir piniginės socialinės paramos santykis socialinėje apsaugoje

Šiandieniniame nuolat besikeičiančiame pasaulyje, kuriame vyrauja ekonominės krizės, socialinės grėsmės, socialinis darbas užima vis svarbesnę vietą žmogaus gyvenime. Šinkūnienė (2010) teigia, kad kiekvienoje visuomenėje yra dalis žmonių, kurie dėl įvairių priežasčių negali patys savarankiškai spręsti iškylančių socialinių problemų, dalyvauti visuomenės gyvenime, jaučiasi nesaugūs ir atstumti. Dažnai tokius asmenis palaiko ir reikiamą pagalbą suteikia šeima, draugai, kaimynai ar kiti artimieji. Tačiau kartais nėra kam padėti. Todėl tokiems asmenims prireikia profesionalios socialinių darbuotojų pagalbos. Socialinės paramos sistemos dalis, kurios paskirtis – socialinių problemų sprendimas, siekiant socialinio teisingumo visuomenėje. Pagal Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymo (2006) 20 straipsnį, socialinis darbas yra į praktinę veiklą orientuota profesinė veikla, įgalinanti asmenis, šeimas, asmenų (šeimų) grupes ir bendruomenes spręsti tarpusavio santykių, socialines problemas ir (ar) išvengti galimų socialinių problemų ateityje, skatinti socialinę kaitą, gerinti gyvenimo kokybę, užtikrinti žmogaus teises, didinti socialinę įtraukti ir stiprinti solidarumą bei socialinį teisingumą.

Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos duomenimis (2023), Lietuvoje socialinių paslaugų srityje dirba per 10 tūkstančių darbuotojų. Socialinis darbas visuomenėje dažniausiai suvokiamas, kaip pagalbos suteikimas patekusiems į sudėtingą gyvenimišką situaciją. Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos atliktas tyrimas „Socialiniai darbuotojai visuomenės akimis“ parodo, kad net ketvirtadalis, 27 proc., šalies gyventojų vienaip ar kitaip yra susidūrę su socialiniu darbuotoju. Absoliuti dauguma sakė, kad tai naudingas arba labai naudingas darbas.

Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatyme (2023) išskiriamos šios socialinio darbo lygmenys. Šie trys socialinio darbo lygmenys – mikrolygmuo, mezolygmuo, ir makrolygmuo atspindi skirtingo masto intervencijas, kurios yra būtinos siekiant padėti žmonėms ir bendruomenėms įveikti socialines problemas bei skatinti socialinį vystymąsi. 5 pav. pateikiami socialinio darbo lygmenys.

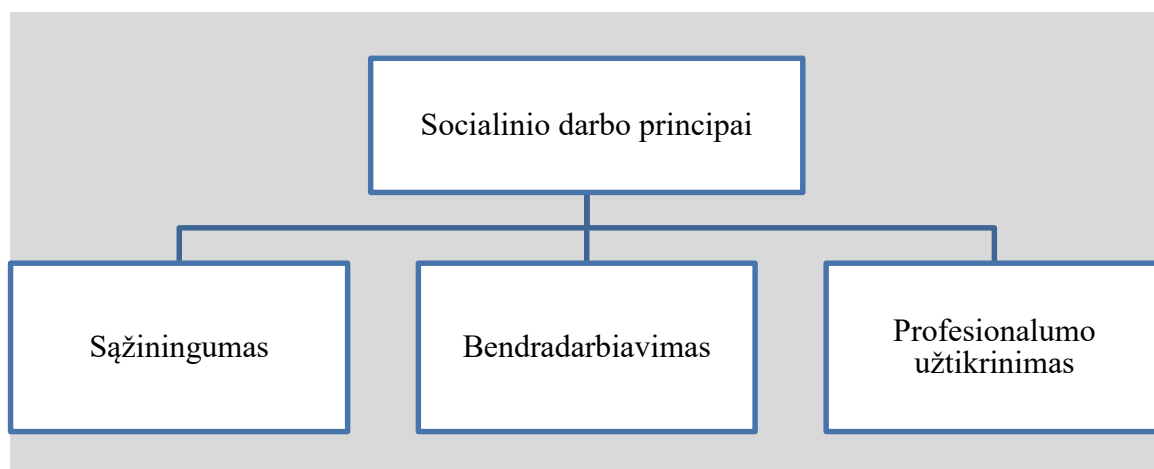
5 pav. Socialinio darbo lygmenys

Šaltinis: sudaryta autorės pagal Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas (2023).

Visi šie lygmenys turi savo unikalų vaidmenį socialinio darbo procese. Šiuose lygmenyse matomas atskirų lygmenų koordinavimas ir bendradarbiavimas, kuris gali padėti efektyviai integruoti paslaugas ir veikti kompleksiskai, siekiant užtikrinti, kad asmenys kurie patiria socialines problemas, gautų tinkamą pagalbą visais aspektais – nuo individualaus konsultavimo iki bendruomenės politikos įgyvendinimo. Tai yra esminis aspektas siekiant eliminuoti pinigines socialinės paramos nepaėmimą ir skatinti visuomenės įtrauktį, bei gerovę.

Šinkūnienės (2010), teigimu Socialinio darbo profesija skatina socialinę kaitą, žmonių tarpusavio santykių problemų sprendimą, teikia galimybių ir pagalbą žmogui siekiant gerinti gyvenimą. Remdamasis žmogaus elgsenos ir socialinių sistemų teorijomis, socialinis darbas siekia žmonių ir jų aplinkos sąveikos darnos. Žmogaus teisių ir socialinio teisingumo principai yra svarbiausi socialinio darbo principai. Socialinio teisingumo principai yra esminiai socialinio darbo profesinėje veikloje ir nusako pagrindines gaires, pagal kurias socialinis darbuotojas vadovaujasi

savo darbe. LR Socialinių paslaugų įstatyme (2023) išskiriami šie socialinio darbo įgyvendinami principai, kurie pateikiami 6 pav.

6 pav. Socialinio darbo įgyvendinimo principai

Šaltinis: sudaryta autorės pagal LR socialinių paslaugų įstatymą (2023).

Apibendrinant, galime teigti, kad sąžiningumo principas yra svarbus, nes jis nurodo, kad kiekvienas socialinis darbuotojas turi veikti sąžiningai ir patikimai, stengtis rasti geriausius sprendimus ir pasiūlyti pagalbą, atitinkančią individualius poreikius ir situaciją. Tuo tarpu bendravimo principas akcentuoja svarbų dialogą ir sąveiką tarp socialinio darbuotojo, asmens, šeimos, bendruomenės ir visuomenės. Tai reiškia, kad socialinis darbuotojas sieks kurti ir palaikyti teigiamus santykius, skatins dalyvavimą ir įsitraukimą. Taip pat labai svarbus principas – tai profesionalumo užtikrinimo principas, kuris reiškia, kad socialinis darbuotojas analizuoja savo profesinėje veikloje priimamus sprendimus, atliekamus veiksmus, pasiektus rezultatus ir nuolat tobulina savo profesinę kompetenciją.

Socialinių paslaugų įstatyme (2023) aprašoma socialinė apsauga – tai socialinio darbo socialinės apsaugos įgyvendinimo sritis. Socialinė apsauga darbe įgyvendinama, kai socialinis darbuotojas, veikdamas socialinės apsaugos srityje, dirba socialinį darbą, teikia socialines paslaugas ir kitą reikalingą pagalbą asmenims, šeimoms, asmenų (šeimų) grupėms, patiriančios socialinių iššūkių. Socialinis darbuotojas įgalina asmenis, šeimas, asmenų šeimų grupes, siekiant išvengti galimų socialinių problemų, padeda palaikyti socialinius ryšius su visuomene, bendrauja su klientu, kurdamas pasitikėjimu grindžiamą ryšį.

Socialinė apsauga yra viena iš svarbiausių socialinės politikos sudedamųjų dalių, nors kiekvienoje šalyje šis socialinės politikos terminas formuojamas skirtingai. Norton, Conway, & Foster (2001) teigia, kad socialinė apsauga – tai viešieji veiksmai, kurių imamasi, atsižvelgiant į

pažeidžiamumo, rizikos ir nepritekliaus lygį, kurie tam tikroje valstybėje ar visuomenėje suvokiami kaip nepriimtini. Browne (2015) teigimu, socialinė apsauga – tai įvairių viešųjų ir privačiųjų iniciatyvų visuma, kuri teikia pagalbą ir užtikrina pajamas neturintiems asmenims, taip pat apsaugo pažeidžiamus asmenis nuo ekonominės ir socialinės rizikos. Socialinės apsaugos tikslas – stiprinti socialinį teisingumą, užtikrinti, kad visi visuomenės nariai turėtų lygias galimybes ir teises. Socialinės paramos eliminavimo reiškinio galimybės pateikiamos 3 lentelėje.

3 lentelė. Socialinio darbuotojo galimybės prisidėti prie piniginės paramos nepaėmimo reiškinio eliminavimo

Būdas	Paiškinimas
Individualus konsultavimas ir parama	Socialinis darbuotojas gali dirbti su klientu individualiai, taip stengdamasis identifikuoti jų poreikius ir galimybes. Per konsultacijas galima rasti alternatyvias priemones kurios gali būti panaudotos problemos sprendimui.
Socialinės įtraukties skatinimas	Socialinis darbuotojas padeda klientui integruotis į visuomenę, padeda užimtumo veiklomis klientui įsitraukti į socialinį gyvenimą dalyvaujant bendruomeninėje veikloje, remia įsidarbinimo programomis, ugdant socialinius įgūdžius.
Prevencinė veikla	Darbas su bendruomenėje esančiais mažas pajamas gaunančiais asmenimis, siekiant išvengti situacijų, dėl kurių asmuo jaustųsi vienišas, nesvarbus. Tai gali būti edukacinės programos.

Šaltinis: sudarytas autorės pagal Norton, Conway, & Foster (2001); Socialinių paslaugų įstatyme (2023); Browne (2015).

Mykolo Romerio universitet 2022 m. įgyvendinto projekto „Socialinės paramos išmokų nepaėmimo priežastys, mastas ir identifikavimo metodika Lietuvos savivaldybėse ir visoje šalyje (NON-TAKE-UP)“ ataskaitoje (Česnuitytė, Bernotas ir Guogis, 2022) išskirtos tokios pagrindinės piniginės socialinės paramos sistemos tobulinimo ir paramos nepaėmimo šalinimo priemonės: paramos teikimo sąlygų tobulinimas, prašymų formų supaprastinimas, ir bendradarbiavimo tarp institucijų gerinimas. Šiame projekte teigiama, kad piniginės socialinės paramos tobulinimas, pirmiausia, turi būti nukreiptas į paramos dydį, o ne į mastą. Projekte domėtasi, kaip įtraukti asmenį naudotis pinigine socialine parama, kokios yra socialinio darbuotojo galimybės prisidėti prie piniginės socialinės paramos nepaėmimo reiškinio eliminavimo. Pastebėtina, kad projekto rezultatai atskleidė nuomonę, kad socialinių darbuotojų funkcijos neįpareigoja ieškoti naujų piniginės socialinės paramos klientų. Socialiniai darbuotojai taip pat neskatina paramos

nepaimančiųjų paieškos. Atsižvelgiant į šią situaciją, buvo rekomenduojama socialinius darbuotojus, poliklinikų, komunalines paslaugas teikiančių įmonių, nevyriausybinų organizacijų ir visą visuomenę plačiau informuoti apie nepriteklių ir gyventojų socialines teises, skurdo kultūrą, stigmos dėl nepritekliaus žalą problemą iškelti iki visuomenės lygmens.

Apibendrinant, galime teigti, kad socialinio darbo ir piniginės socialinės paramos santykis socialinėje apsaugoje yra glaudžiai tarpusavyje susiję. Šie du elementai gali sąveikauti ir prisidėti prie socialinės apsaugos. Socialinis darbuotojas gali prisidėti prie piniginės socialinės paramos nepaėmimo reiškinio eliminavimo, individualiai identifikuojuant klientų poreikius bei konsultuojant apie jo galimybes. Socialinis darbuotojas turi platų spektrą įrankių ir galimybių, kaip prisidėti prie piniginės socialinės paramos reiškinio nepaėmimo eliminavimo. Vieni iš svarbiausių būdų prisidėti prie piniginės socialinės paramos nepaėmimo eliminavimo – tai bendravimas per individualias konsultacijas, per bendradarbiavimą, per santykį su žmogumi. Socialinis darbuotojas integruoja paslaugas, siekia užtikrinti, kad asmenys, kurie patiria socialines problemas, gautų tinkamą pagalbą visais aspektais, pradedant nuo individualaus konsultavimo iki bendruomenės politikos įgyvendinimo, siekiant eliminuoti piniginės socialinės paramos nepaėmimą, prisidėti prie visuomenės įtraukties bei gerovės.

2.3. Socialinio darbuotojo intervencijos ir strategijos

Žodis intervencija (lot. *interventio* – įsikišimas) – išorinis įsikišimas į tam tikrą vyksmą, sąveiką, sistemą (Visuotinė lietuvių enciklopedija, n.d.). Intervencija – tai parama, kuri skatina ilgalaikį savarankiškumą, gebėjimą dalyvauti visuomenėje. Socialinis darbuotojas įsikiša į kliento gyvenimą, siekdamas patvaraus asmens, jo mąstymo, elgesio, situacijos aplinkos pokyčio, įgalinančio asmenį toliau savarankiškai ir sėkmingai gyventi. Intervencija – tai socialinio darbuotojo veikla, susijusi su pokyčio siekimu sisteminiu požiūriu: nuo žmogaus jo situacijoje supratimo iki tikslingo pokyčio siekimo to žmogaus situacijoje. Šį terminą reikia „apgyvendinti“ ir suteikti prasmę socialinio ir istorinio konteksto rėmuose.

Kaip įvardyta Maastrichto sutartyje (Europos Sąjungos sutartis, 1992), Europos Sąjungos socialinės politikos kryptys grindžiamos solidarumo ir subsidarumo principais. Solidarumo principas – tai galimybė išlikti, naudojant „kapitalą“, tai yra visus turimus išteklius, siekiant atsiriboti nuo problemos ir susikoncentruoti į santykių dimensiją probleminės situacijos atveju. Subsidarumas – tai būtinybė, kad „stiprūs“ tinklai remtų „silpnuosius“, suteikdami galimybę veikti laisvai ir nepriklausomai nuo gaunamos pagalbos. Socialiniame darbe intervencija įgalina

klientą tapti ne tik savarankiškesniu, sprendžiant savo problemas, bet ir dalinasi parama, kaip dalyvauti socialinėje sistemoje be socialinio darbuotojo intervencijos.

Pasirašydami Kopenhagos deklaraciją (1999) 117 pasaulio valstybių vadovai įsipareigojo kovoti su skurdu, skatinti naujų darbo vietų kūrimą, socialiai atstumtiems suteikti galimybę dalyvauti, siekiant šalies socialinės ir ekonominės pažangos. Pasirašydami dokumentą, pasaulio valstybių vadovai pasiryžo kompleksiskai spręsti pažeminimo ir nelygybės panaikinimo klausimus, padėti visiems, kurių žmogiškas orumas yra pažeistas ir gebėjimai nepanaudoti.

Siekiant įgyvendinti Kopenhagos deklaracijoje numatytus principus, Lietuvoje 2000 m. buvo parengta Nacionalinė skurdo mažinimo strategija (Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija, n.d.). Ši strategija atitinka Lietuvos Respublikos Konstitucijos (1992) nuostatas, kuriose akcentuojama, kad pagrindinis visuomenės raidos tikslas tai – patenkinti žmonių poreikius ir tikslus, ekonominis augimas turi būti politiškai, socialiai ir ekonomiškai susietas su visų piliečių gerove. Skurdo mažinimo strateginiai tikslai – siekti bendro skurdo mažinimo lygio, bei teikti paramą labiausiai pažeidžiamoms grupėms. Viena iš sėkmingų skurdo mažinimo prielaidų yra socialinės paramos sistemos tobulinimas. Tuo yra siekiama pagerinti pašalpų taiklumą ir užtikrinti pašalpų sistemos racionalumą, bei plėtoti socialines paslaugas. Strategijoje numatomos skurdo mažinimo priemonės dažniausiai įgyvendinamos savivaldybių lygmeniu, įtraukiamos ir nevyriausybinės organizacijos, savanoriai, neformalūs paslaugų teikėjai. Iš pateiktų strateginių nuostatų akivaizdu, kad socialinis darbas yra labai veiksminga priemonė įgyvendinti skurdo mažinimo strategiją.

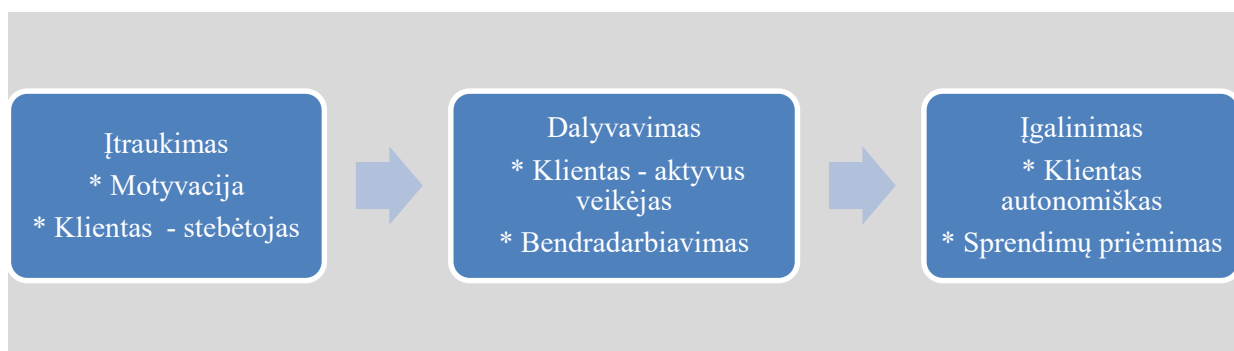
Kaip teigia Žukas (2000), socialinis darbas gerina individų, jų grupių ir bendruomenių socialinę gerovę, skatina socialinę vienybę pasikeitimų periodais, remia ir gina pažeidžiamus visuomenės narius, skatina bendradarbiavimą su paslaugų gavėjais. Socialiniai darbuotojai reaguoja į atsiradusius žmonių poreikius, jų įnašas į socialinės vienybės skatinimą yra labai ženklus, tiek dirbant socialinį darbą, tiek įgyvendinant prevencinę veiklą.

Intervencijos socialinio darbo praktikoje nebūtinai lemia gerą ir geresnę kliento gyvenimo kokybę. Pavyzdys gali būti „klasikinis“ „Upsla modelis“, sukurtas 1990 metais. Programos tikslas – padėti asmenims gauti socialines paramas. Ji skirta asmenų, besikreipiančių dėl socialinių paslaugų finansinių subsidijų, aktyvinimui. Pagal programą, su visais klientais buvo elgiamasi gerai, naudojant bendravimo standartą. Karlsson (1995), Milton (2006), pastebi, kad gerovės atžvilgiu pagerėjo gyvenimo kokybė tų klientų, kurie gavo pinigines socialines paramas. Tačiau vertinamieji programos tyrimai parodė, kad keliems klientams nebuvo suteikta pagalba, o daugelio klientų gyvenimo kokybė (kaip subjektyviai patiriama gerovė), dėl programos pablogėjo. Daugelis klientų jautėsi įžeisti, liūdni, nusivylę.

Intervencijos socialinio darbo praktikoje gali būti labai įvairios ir jų poveikis klientui nenuspėjamas. „Upsla modelio“ pavyzdys parodo, kad netgi gerai apgalvota programa, skirta teikti socialines paslaugas, gali turėti neigiamų pasekmių. Teoriškai parama turėtų pagerinti klientų gyvenimo kokybę, tačiau praktikoje tai nėra taip paprasta. Kaip minėjo Karlsson (1995), Milton (2006), daugelio klientų gyvenimo kokybė pablogėjo dėl programos. Tai atskleidžia, kad vien tik finansinės paramos suteikimas negarantuoja gerovės padidėjimo. Klientų gyvenimo kokybė priklauso nuo daugelio veiksnių, ne vien nuo materialinių išteklių. Sėkminga socialinio darbo intervencija dažnai reikalauja bendradarbiavimo su institucijomis ir specialistais. Socialinis darbuotojas įsipareigoja kurti saugią ir atvirą aplinką, kurioje klientas jaustųsi suprastas, vertinamas, gerbiamas.

Pease (2002), remdamasis Adamsu ir kitais autoriais, teigia: „įgalinimas (angl. empowerment) yra ir turi būti centrinis bei augantis socialinio darbo teorijos ir praktikos bruožas, privalomas socialinių paslaugų organizacijų misijos elementas, socialinę gerovę ir sveikatos apsaugą reglamentuojančių įstatymų šerdis“ (p. 137).

Įgalinimas yra kokybiško socialinio darbo siektinas rezultatas, kuris dažniausiai pasiekiamas per kliento įtraukimą dalyvauti. Socialinio darbuotojo santykis tarp proceso ir siektino rezultato yra labai sudėtingas. Rezultatas pasiekiamas dažniausiai per kliento įtraukimą dalyvauti. Gvaldaitė (2014) teigia, kad įgalinimas yra kokybinė darbo su žmogumi demensija, todėl „rezultatas, nors ir turintis pakankamai aiškius vertinimo kriterijus, yra interpretavimo dalykas“ (p. 112). Įgalinimo procese socialinis darbuotojas transformuojasi į tam tikrus vaidmenis. Socialinis darbuotojas gali būti stebėtojas, pokyčių agentas, tačiau negali būti vienintelis dalyvis, nes jis priklausomai nuo situacijos transformuojasi. Socialinio darbo įgalinimo procesas pateikiamas 7 pav.

7 pav. Socialinio darbo įgalinimo procesas

Šaltinis: sudarytas autorės pagal Gvaldaitė (2014).

Visame socialinio darbo procese svarbus yra santykis tarp darbuotojo ir kliento. Dar Arnstein (1969) teigė, kad piliečių (socialinio darbo perspektyvoje – paslaugų gavėjų) informavimas apie jų teises, pareigas ir pasirinkimo galimybes yra pirmasis dalyvavimą įtvirtinantis žingsnis, tačiau be grįžtamojo ryšio jis ir lieka tik pirmuoju žingsniu.

Apibendrinant galima teigti, kad socialinis darbas – tai dinamiška ir sudėtinga sritis, kurioje įvairios intervencijos ir strategijos gali turėti skirtingus rezultatus. Svarbu suprasti, kad kiekvienas klientas yra unikalus ir reikalauja individualaus požiūrio bei jam / jai pritaikytų sprendimų. Remiantis pateiktais pavyzdžiais, suprantame, kad sėkminga intervencija socialinio darbo praktikoje reikalauja ne tik teisingų strategijų, bet ir jautrumo, empatijos iš socialinio darbuotojo pusės. Socialinio darbo intervencijos ir strategijos turi būti nuolat vertinamos, tobulinamos ir pritaikomos kiekvienam klientui individualiai, atsižvelgiant į jo / jos poreikių ir aplinkybių kontekstą. Klientas visame darbo procese turi būti dėmesio centre. Remiantis kliento nuomone, jo patirtimi parenkama individualizuota tikslinga pagalbos priemonė. Visame pagalbos procese įgalinimas – viena iš svarbiausių darbo proceso dalių. Kliento įgalinimas duoda ilgalaikių pokyčių. Socialinis darbuotojas sprendžia esamas problemas, su kuriomis klientas susiduria, bei skatina kliento savarankiškumą, orumą, didina pasitikėjimą savo jėgomis. Socialinio darbuotojo vaidmuo šiame procese reikalauja ne tik profesinių žinių, bet ir žmogiško jautrumo, empatijos, gebėjimo girdėti, suprasti.

3. SOCIALINIŲ DARBUOTOJŲ GALIMYBĖS PRISIDĖTI PRIE PINIGINĖS SOCIALINĖS PARAMOS NEPAĖMIMO REIŠKINIO ELIMINAVIMO TYRIMAS

Šiame skyriuje pristatoma socialinių darbuotojų galimybės prisidėti prie piniginės socialinės paramos nepaėmimo reiškinio eliminavimo tyrimo metodologija ir rezultatai. Pagrindžiamas pasirinktas tyrimo tipas, pateikiama tyrimo loginė schema, pagrindžiamas tyrimo instrumentas, apskaičiuojama tyrimo imtis, pristatoma tyrimo etika, surinktų duomenų apdorojimo ir analizės būdai.

3.1. Empirinio tyrimo metodologija

Empirinio tyrimo objektas – socialinių darbuotojų galimybės prisidėti prie piniginės socialinės paramos nepaėmimo reiškinio eliminavimo.

Empirinio tyrimo tikslas – išanalizuoti socialinių darbuotojų galimybes prisidėti prie piniginės socialinės paramos nepaėmimo reiškinio eliminavimo.

Empirinio tyrimo uždaviniai:

1. Išnagrinėti piniginės socialinės paramos nepaėmimo praktinius priežastis ir kliūtis.
2. Atskleisti nepritekliuje gyvenančiųjų sunkumus ir piniginės socialinės paramos sistemos subjektyvius vertinimus.
3. Aptarti socialinių darbuotojų galimybes prisidėti prie piniginės socialinės paramos nepaėmimo reiškinio eliminavimo.

Tyrimo metodų pagrindimas. Siekiant atskleisti socialinių darbuotojų galimybes prisidėti prie piniginės socialinės paramos nepaėmimo reiškinio eliminavimo ypatumus, pasirinktas kokybinis tyrimo metodas. Šis metodas pasirinktas, pirmiausia, atsižvelgiant į tyrimo tikslą ir pasirinktą siaurą tiriamųjų grupę. Tyrimu siekta atskleisti tiriamojo reiškinio visumą, kur dalyvauja asmenys, nepasinaudojantis pinigine socialine parama, nors ji jiems priklausytų. Kokybinio tyrimo centre yra asmuo, kuris nepasinaudoja pinigine socialine parama, jo gyvenimas, jo išgyvenimai, patirtys, kasdieninės aplinkybės. Tyrimo dalyviai yra asmenys, patiriantis išgyvenimus, jaučiantis atskirtį visuomenėje.

Žydžiūnaitės ir Sabaliausko (2017) teigimu, šis kokybinis metodas tinka mažai tyrinėtoms temoms atskleisti, suteikia galimybę įsijausti į unikalias žmonių patirtis, bei pastebėti vidinius individo išgyvenimus. Kokybinis tyrimo būdas atliekamas natūralioje aplinkoje. Surinkti

tyrimo duomenys rodo priežastinius ryšius, išgyventas patirtis, įdiegtas vertybes bei elgsenos procesus.

Kokybinio tyrimo dėka siekiama analizuoti duomenis „į gylį“. Anot Gaižauskaitės ir Valavičienės (2016), kokybinio tyrimo metodas tinkamiausias analizuojant socialinio darbo temas. Pasirenkant šį tyrimo metodą, siekiama analizuoti situaciją natūralioje aplinkoje, kartu analizuojant priežastinius ryšius.

Pusiau struktūruotas interviu. Tyrimui atlikti pasirinktas kokybinio tyrimo metodas – pusiau struktūruotas interviu. Kardelio (2017) teigimu, pusiau struktūruotas interviu yra tikslingas metodas duomenims gauti, kuomet atviri klausimai yra užduodami žodžiu ir numatyti iš anksto, tačiau tyrimo eigoje gali būti pateikiami papildomi, į interviu planą neįtraukti klausimai, siekiant gauti kiek įmanoma išsamesnius, atviresnius atsakymus. Pagrindinis interviu privalumas – realus tyrėjo dalyvavimas duomenų rinkimo procese.

Kokybinio tyrimo atlikimui naudotas pusiau struktūruotas interviu, šis metodas leidžia surinkti giluminius, su kontekstu susietus, atvirus tyrimo dalyvių atsakymus, išreiškiančius jų požiūrius, nuomones, patirtis, jausmus, žinias (Gaižauskaitė ir Valavičienė, 2016). Atliekant interviu yra galimybė kontroliuoti duomenų rinkimo procesą užduodant tyrimo dalyviui klausimus ir gauti į juos atsakymus. „Interviu metu tyrėjas atlieka svarbią funkciją, konstatuodamas bei įtikindamas tyrimo dalyvius dalyvauti tyrime“ (Gaižauskaitė ir Valavičienė, 2016, p. 184).

Tyrimo instrumentas. Empiriniams duomenims surinkti, remiantis išanalizuota teorine literatūra, iš anksto buvo parengtos interviu gairės (žr. 1 priedą). Iš viso sudarytos 7 gairės: „I. Ekonominės ir socialinės aplinkybės“, „II. Suvokimas apie socialinę paramą“, „III. Socialinės paramos „nepaėmimo“ situacija“, „IV. Informacijos šaltiniai“, „V. Stigma, visuomenės požiūris“, „VI. Pasitikėjimas institucijomis“, „VII. Siūlymai dėl piniginių socialinės paramos teikimo tobulinimo“. Kiekviena gairė detalizuota klausimais: I gairė detalizuota penkiais klausimais, II gairė – dviem klausimais, III gairė – trimis klausimais, IV gairė – keturiais klausimais, V gairė – dviem klausimais, VI gairė – trimis klausimais, VII gairė – keturiais klausimais.

Interviu vyko pagal iš anksto pasiruoštas gaires ir jas detalizuojančius klausimus. Interviu metu buvo siekiama pateikti visus detalizuojančius klausimus, tačiau kai kada tyrimo dalyviai patys papasakodavo tai, ko buvo numatyta klausti tolesniuose klausimuose. Tuomet šie klausimai nebuvo pateikti.

Tyrimo imtis. Atliekant kokybinį tyrimą, yra būtina nustatyti tiriamųjų imtį. Nustačius tiriamųjų imtį, gaunama patikima informacija, kuri pritaikoma tyrimo rezultatams. Prieš nustatant tiriamųjų imtį, svarbu nuspręsti, koks atrankos metodas bus naudojamas (Gaižauskaitė ir Valavičienė, 2016).

Bendrai, kokybiniame tyrime atrankos dalyviai parenkami ne atsitiktinai, o planuojamai, naudojamas netikimybinės atrankos metodas. Netikimybinė atranka apima tokius atrankos metodus: patogiąją, tikslią, kvotinę ir „sniego gniūžtės“ (Žydžiūnaitė ir Sabaliauskas, 2017). Šiame magistro baigiamajame darbe pasirinktas „sniego gniūžtės“ atrankos metodas, kai vienas tiriamasis nurodo potencialų kitą tiriamąjį, ir t.t., kol pasiekiamas informacijos prisotinimas.

Tyrimo dalyviams pasirinkti naudota kriterinė atranka, kuri anot Bitino, Rupšienės ir Žyžiūnaitės (2008), yra reikalinga, norint iš populiacijos atrinkti tinkamus ir informatyvius tyrimo dalyvius. Šiame magistro baigiamajame darbe tyrimo imties kriterijai:

- 1) žemias pragyvenimo lygis, kai pajamos asmeniui per mėnesį yra apie 500 eurų;
- 2) asmuo nesinaudoja pinigine socialine parama, nors tokia jam / jai priklausytų;
- 3) asmuo sutinka dalyvauti tyrime.

Pasak Žydžiūnaitės ir Sabaliausko (2017), kokybiniuose tyrimuose imtis nėra griežtai apibrėžta skaičiais, tyrėjas pats turi pasirinkti imties dydį, remiantis iš anksto turimomis žiniomis apie tyrimo temą ir objektą. Šiame magistro baigiamajame darbe nuspręsta pasirinkti 10 tyrimo dalyvių. Tačiau duomenų rinkimo etape ties aštuntuoju tyrimo dalyviu gaunama informacija ėmė kartotis, todėl buvo nuspręsta, kad yra pasiektas informacijos prisotinimas. Taip ties aštuntu tyrimo dalyviu duomenų rinkimo etapas buvo užbaigtas. Tyrimo duomenų analizei naudojamos 8-ių tyrimo dalyvių nuomonės.

Tyrimo dalyvių charakteristika pateikta 4 lentelėje. Siekiant išlaikyti tyrimo dalyvių konfidencialumą, visi dalyviai koduojami raide TD ir pagal eiliškumą pridedamas atitinkamas skaičius, t.y. pirmojo tyrimo dalyvio kodas TD1, toliau seka TD2, TD3, TD4 ir t. t.

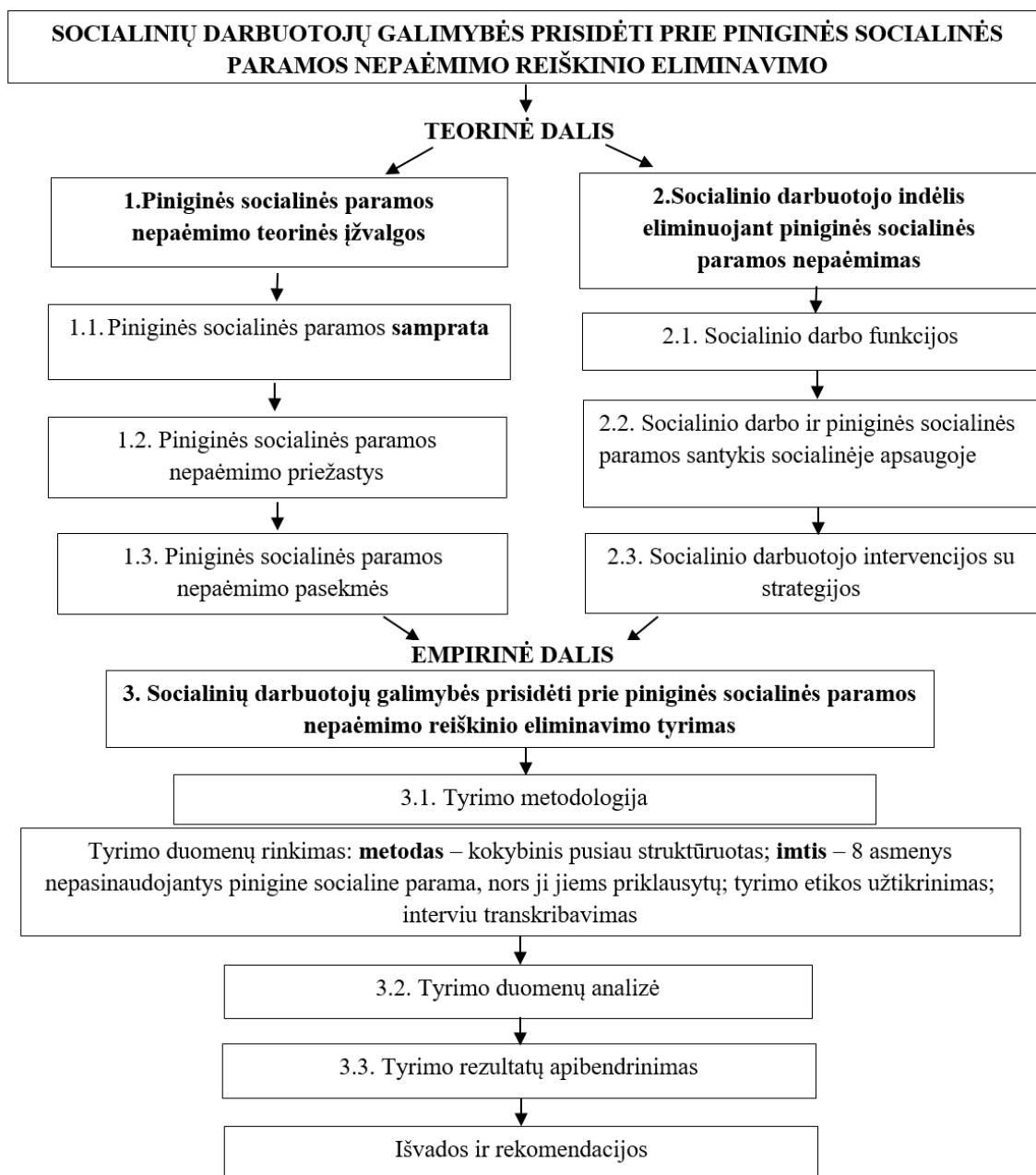
4 lentelė. Tyrimo dalyvių demografinė charakteristika

Dalyvio kodas	Lytis (amžius)	Išsilavinimas	Dalyvavimas darbo rinkoje
TD1	Vyras (47)	Pagrindinis	Bedarbis
TD2	Moteris (61)	Profesinis	Neįgalumas
TD3	Moteris (66)	Vidurinis	Pensininkė
TD4	Vyras (52)	Aukštasis	Bedarbis
TD5	Moteris (91)	Pedagoginis	Pensininkė
TD6	Vyras (75)	Vidurinis	Pensininkas
TD7	Vyras (63)	Vidurinis	Bedarbis
TD8	Moteris (53)	Profesinis	Bedarbė

Šaltinis: sudaryta autorės.

Interviu buvo atlikti individualiai, pasirenkant dalyviams patogią pokalbiui atlikti vietą, dažniausiai interviu buvo atliekami dalyvių namuose.

Tyrimo organizavimas. Magistrinio baigiamojo darbo tyrimo eiga pavaizduota 8 pav. Pirmiausia, buvo išanalizuota mokslinė literatūra. Po to seka empirinio tyrimo organizavimas, nustatant imtį, duomenų rinkimui ir analizei naudojamus metodus. Duomenys analizuojami, apibendrinami, pateikiamos išvados ir rekomendacijos.

8 pav. Tyrimo eigos loginė schema

Šaltinis: sudaryta autorės.

Empirinis tyrimas buvo vykdomas pagal sudarytą planą, kuriame išskirti tyrimo etapai: temos pasirinkimas, mokslo šaltinių atranka, tyrimo plano rengimas ir instrumento sudarymas, tyrimo duomenų rinkimas, tyrimo duomenų analizė, rezultatų interpretavimas, bei pateikimas išvadų, rekomendacijų ir baigiamojo darbo parengimas.

Tyrimo procesas vyko šiais etapais:

- *Pasirengimo etapas.* Sudaryto interviu klausimyno testavimui bus atliktas pilotinis tyrimas. Pilotinis tyrimas buvo planuojamas atlikti iki 2024 gruodžio mėnesio, buvo atliktas 2024 lapkričio 21 d. su asmeniu, kuris nesinaudoja pinigine socialine parama šiuo metu, anksčiau naudojosi pinigine socialine parama. Po pilotinio interviu gairės ir klausimai buvo nežymiai pakoreguoti. Pilotinio tyrimo metu surinkti duomenys neįtraukiami į tyrimo apimtį bei rezultatų formavimą.
- *Pirmasis etapas.* Tyrimo instrumento parengimas. Remiantis mokslinės literatūros analize, pasirinktas kokybinis tyrimo metodas – pusiau struktūruotas interviu. Sukurtos gairės ir detalizuojantys klausimai.
- *Antrasis etapas.* Kriterijus atitinkančių dalyvių atsirinkimas. Atsižvelgiant į temą, buvo nuspręsta apklausti asmenis, kurie nesinaudoja pinigine socialine parama, nors ji jiems ir priklausytų.
- *Trečiasis etapas* – duomenų rinkimas. Šiame etape atliekami 8 interviu 2024 m. gruodžio – sausio mėnesiais. Prieš interviu su tyrimo dalyviais buvo pasirinkta patogi jiems interviu vieta, kad tyrimo dalyviai jaustųsi patogiai. Su interviu dalyviais buvo vykdomi gyvi pokalbiai jiems patogioje vietoje. Pokalbis buvo pradedamas pasisveikinimu, temos pristatymu, tikslo nusimatymu, pabrėžiamas konfidencialumas. Buvo planuojama, kad vienas interviu truks 1-1,5 val. Visas interviu buvo įrašomas. Informacija buvo įrašoma į garso įrenginį, gavus dalyvio sutikimą.
- *Ketvirtasis etapas:* atlikus interviu buvo apdorojami rezultatai bei parengtos išvados. Pokalbiai su tiriamaisiais buvo transkribuojami (3 priedas), o gauti duomenys analizuojami. Gauti interviu duomenys grupuojami, analizuojami, lyginami. Tyrimo duomenys skiriami į kategorijas ir subkategorijas. 2024 m. vasario – balandžio mėnesiais tyrimo duomenys buvo interpretuojami pagal tyrimo uždavinius, nes svarbu atsakyti į tyrimo probleminius klausimus ir atitikti tyrimo tikslą.

Tyrimo etika. Atliekant tyrimą buvo vadovautasi profesinės etiniais principais. Žydžiūnaitė ir Sabaliauskas (2017) teigia, kad moraliniai principai sudaro mokslinio tyrimo etiką,

kuria privalo vadovautis tyrėjas, tik pradėjęs savo veiklą, rengdamasis tyrimui, iki tol, kol bus paskelbiami tyrimo rezultatai.

Žydžiūnaitė ir Sabaliauskas (2017) išskiria šiuos etninius principus. Pagarbos asmens privatumui principas – pamatinis principas, tiriant žmogaus pažinimą ir suvokimą, žmonių sąveikas, bendruomenių vertybes ir kultūras. Tyrimo metu svarbu nubrėžti ribas tarp tyrėjo ir tyrimo dalyvio. Tyrimo proceso metu svarbu užtikrinti, kad tyrimo dalyvis ir tyrėjas jaustųsi komfortabiliai, laisvai ir nevaržomai. Siekiant išvengti nepatogumų, prieš susitikimą tyrimo dalyviai buvo supažindinti su interviu klausimais. Tyrimo dalyvis susipažinęs su interviu klausimais jaučiasi drąsiau, pasirenka kiek ir kokios informacijos atkleis tyrėjui. Tyrimo dalyviui buvo suteikta galimybė neatsakyti į tyrimo klausimus, arba nutraukti pokalbį esant nepatogumui.

Atliekant kokybinį tyrimą pirmiausia pasirūpinama tyrimo dalyviu ir jo gerove. Prieš pokalbį svarbu susipažinti su tyrimo dalyviais ir paklausti, ar dalyviai sutinka atsakyti į jautresnius klausimus apie patiriamus sunkumus. Laikantis mokslinio tyrimo etninių principų, užtikrinamas tyrėjo ir tyrimo dalyvių saugumas ir gerovė.

Atliekant tyrimą laikomasi konfidencialumo ir anonimiškumo, vadovaujamosi pagarbos tyrimo dalyvių privatumui principu. Tyrimo dalyviams užtikrinamas konfidencialumas. Visa informacija kurią tyrėjas gauna iš tyrimo dalyvių yra konfidenciali. Mokslinė prasme konfidencialumas susijęs su anonimiškumu.

Principas, geranoriškumo ir nusiteikimo nepakenkti tyrimo dalyviui orientuotas ne tik į tyrimo dalyvį, bet ir į jo atstovaujama populiaciją. Šio principo pagrindinis tikslas – išlaikyti tyrimo dalyvių emocinę neliečiamybę. Teisingumo principas, užtikrina tyrimo dalyviui visapusiškai lygias teises į laisvę reikšti subjektyvią nuomonę, keisti klausimus ar neatsakyti esant nepatogumui per daug įžengiant į asmeninę erdvę. Viso interviu metu tyrimo dalyvis ir tyrėjas turi jaustis esą lygiaverčiais, nepaisant amžiaus, rasės, etninių dalykų, kultūrinių ir socialinių veiksnių.

Tyrimo ribotumai. Interviu surinkta informacija atspindi tik tyrimo dalyvavusių dalyvių nuomonę bei patirtis. Išvados formuojamos išskirtinai tiriamosios grupės apimtyje ir negali būti taikoma miesto ar šalies lygmeniu.

3.2. Tyrimo rezultatų analizė

Tyrimo duomenų analizės metu buvo siekiama išskirti asmenų, nepasinaudojančių pinigine socialine parama, nors ji jiems ir priklausytų, patiriančius iššūkius, sunkumus, priežastis, dėl kurių jie nepasinaudoja pinigine parama. Žmogaus susidūrimas su skurdu, atskirtimi – didelis gyvenimo iššūkis. Skučienės teigimu (2023), 2015 m. Lietuvoje įgyvendinus socialinės paramos

reformą, socialinės paramos teikimas tapo savarankiška savivaldybių funkcija. Pastebėta, kad taikant šią reformą paramos gavėjų skaičius pradėjo drastiškai mažėti ir ši tendencija laikėsi iki pat 2021 m., kai buvo užfiksuotas padidėjimas. Pagal Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos duomenis, 2023 m. absoliutaus skurdo riba – 354 eurai per mėnesį vienam gyvenančiam asmeniui. Didėjant Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos apskaičiuota absoliutaus skurdo riba, t. y. pajamų, reikalingų minimaliems asmens maisto ir / ar ne maisto (prekių bei paslaugų) poreikiams patenkinti, dydis, palyginti su 2022 m., padidėjo 32,6 proc. Atsižvelgus į Lietuvos skurdo rodiklius, pastebėta, kad socialinės paramos šaltiniu pasinaudojančių asmenų skaičius yra išties menkas.

Kyla natūralus klausimas – kas tie žmonės kurie nesinaudoja pinigine socialine parama, nors ji jiems priklausytų? Renkant tyrimo duomenis siekiama atrasti atsakymą į klausimą.

3.2.1. Piniginės paramos nepaimančių asmenų socialinis demografinis portretas

Nors jau aišku, kad socialinės pašalpos gavėjų Lietuvoje yra tikrai nedaug, kyla klausimas, kas yra asmenys, kurie nesinaudoja pinigine socialine parama, nors ji jiems priklausytų. Atlikus piniginės socialinės paramos nepaėmimo reiškinių tyrimą, išskirtos esminės tyrimo dalyvių socialinės demografinės charakteristikos, kurios yra aktualios skurdą patiriančiai asmenų grupei. Socialinės – demografinės tokių asmenų charakteristikos pateiktos 2 priede ir apibendrintos – 5 lentelėje.

5 lentelė. Kategorijos ir subkategorijos, atskleidžiančios piniginės paramos nepaimančių asmenų socialinį demografinį portretą

Kategorija	Subkategorija
Socialinės demografinės charakteristikos	Amžius
	Lytis
	Šeimyninė padėtis
	Gyvenamoji vietovė
	Santykis su darbo rinka

Šaltinis: sudaryta autorės empirinio tyrimo pagrindu.

Dauguma tyrime dalyvavusių asmenų demografiniai požymiai atskleidžia ryškų amžiaus poveikį žmogaus gyvenimui. Žmogui senstant silpsta jėgos, mažėja galimybės užsidirbti. Jaunystėje žmogus dažniausiai nesusimąsto apie senatvę, apie socialinę paramą, nes būna stiprus, gražus, sveikas ir randa galimybių užsidirbti ir pasirūpinti savo poreikiais. Tačiau senatvėje situacija kardinaliai keičiasi – sveikatos didesnės problemos, visuomenės požiūris ir ribotos galimybės įsidarbinti dar labiau apsunkina savarankišką pragyvenimą. Žmogus priverstas susidurti su ekonominiu nesaugumu. Esant šiai situacijai, žmogus nesinaudoja socialine parama, kai parama tampa būtinybe, kai gyvenimas tampa itin sunkus.

Be to apklausa parodė, kad lyčių skirtumai taip pat turi įtakos galimybėms užsidirbti, gauti papildomų pajamų. Vyrų jaučiasi stipresni, pajėgesni, galintys atlikti sunkesnius ūkiškus darbus. Tuo tarpu moterys, ypač vyresniame amžiuje, susiduria su sunkumu rasti papildomą darbą, nes ūkiniai darbai joms per sunkūs.

Apibendrinant galima teigti, kad socialinės paramos nepaėmimo reiškinys labiau paplitęs tarp vyresnių nei jaunesnių asmenų, bei tarp moterų nei vyrų.

3.2.2. Informacijos apie socialinę paramą šaltiniai

Tyrimo metu pasidomėta informantų, kas jiems padėjo sužinoti apie piniginę socialinę paramą. Nustatyta, kad beveik visi tyrimo dalyviai sužinojo apie piniginę socialinę paramą iš draugų, bei skelbimų internete. Išskirta viena kategorija „Informacijos apie paramą šaltiniai“ ir 5 jos subkategorijos. Tyrimo rezultatai apibendrinti 6 lentelėje.

6 lentelė. Kategorijos ir subkategorijos apie informaciją apie piniginę socialinę paramą

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Informacijos apie paramą šaltiniai	Asmeninė aplinka	„Pradėjau klausti draugų, pažįstamų“ (TD1) „...informaciją gauname vieni iš kitų <...> vieni iš kitų sužinom“ (TD4)
	Oficialios institucijos	„Socialinė darbuotoja dirba seniūnijoje, padeda susitvarkyti visus reikiamus dokumentus“ (TD6) „Banke man sakė, kad man priklausytų socialinė parama, banke gudrios darbuotojos“ (TD7)
	Asmeninė iniciatyva	„...einu į biblioteka, domiuosi, renku informaciją“ (TD8)
	Internetas, išmanūs telefonai	„...informacija internete man atrodo per sudėtinga <...> informacijos ieškojimas internete atima daug laiko“ (TD1) „...ne visi turime išmanius telefonus ir mokame jais naudotis“ (TD2)

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
	Spauda	„...laikraščius mėgstu skaityti“ (TD5)

Šaltinis: sudaryta autorės empirinio tyrimo pagrindu.

Tyrimo dalyviai paminėjo, kad apie galima socialinę paramą iš socialinės darbuotojos, draugų, pažįstamų. Kiti sakė, kad asmeniškai eina į biblioteką, kur naudojasi nemokamu internetu ir taip randa reikiamą informaciją apie piniginę socialinę paramą: „<...> žmogus eina į biblioteką, dedi pastangas, stengiesi kažką daryti, o pastangos nueina nuliui. Susergi depresija, perdegi nuo noro pakeisti esamą situaciją. Vien informacijos ieškojimas nepadeda išspręsti situacijos“ (TD8).

Apibendrinant galima teigti, kad nepriteklių patiriantys asmenys naudojami įvairiais šaltiniais informacijai apie socialinę paramą gauti. Vis dėlto, nes visiems informacija prieinama, o kitiems informacija prieinama, tačiau ja pasinaudoti sutrukdo ligos kaip depresija ar kt.

3.2.3. Piniginės socialinės paramos subjektyvi samprata

Toliau tyrimo dalyvių teiravausi, kaip jie supranta, kam skirta piniginė socialinė parama. Nors tyrimo dalyviai nesinaudoja pinigine socialine parama, jie gyvena sudėtingomis sąlygomis ir susiduria su finansiniais sunkumais, skurdu.

Remiantis interviu duomenimis, buvo išskirta viena kategorija „Piniginės socialinės paramos samprata“ ir 3 jos subkategorijos. Tyrimo rezultatai pateikti 7 lentelėje.

7 lentelė. Kategorijos ir subkategorijos apie piniginės socialinės paramos subjektyvią sampratą

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Piniginės socialinės paramos samprata	Išgyvenimo priemonė	„...kad nusipirkti kruopų ir pragyventi nors šiek tiek gaunant pinigų“ (TD1) „...šiek tiek prisidurti, kad lengviau būtų gyventi“ (TD2) „...skirta padengti trumpalaikes pragyvenimo išlaidas“ (TD8)
	Pastovi finansinė pagalba	„Parama skirta asmeniui kuris negauna darbo, turi mažas pragyvenimo pajamas“ (TD3) „Skirta padengti trumpalaikes pragyvenimo išlaidas“ (TD8) „...Šiek tiek prisidurti, kad lengviau būtų gyventi“ (TD3)
	Pagalba nelaimės atveju	„...parama reikalinga nelaimės atveju, kad žmogui padėtų, kai jau ateina sunkus metas ir

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
		<i>nebeturi iš ko pragyventi, kur žmogui besidėti <...> esi priverstas situacijos“ (TD4)</i> <i>„Visi giminės išmirė likau vienas <...> darbo stažo neturiu <...> Sesuo mirė iš skausmo dėjau telefoną į sieną <...> Gyvenu be elektros, su žvake...“ (TD6)</i>

Šaltinis: sudaryta autorės empirinio tyrimo pagrindu.

Tyrimo duomenys rodo, kad socialinė parama suprantama, kaip išgyvenimo priemonė, galimybė nenumirti badu. Taip pat užtikrintas finansinės pajamos, jei neturi darbo ir negali papildomai užsidirbti, žmogui gelbsti socialinė parama. Tai lyg pagalba nelaimės atveju. Parama lyginama su būtiniausia pagalba norint išgyventi, nes žmogus, kai neturi kitų pajamų, gali mirti badu. Socialinė parama suteikia galimybę žmogui bent minimaliomis pragyvenimo išlaidomis išgyventi. Labai svarbu atkreipti dėmesį, kad skurdas nėra vien finansinė problema, nes skurdas dar paliečia ir žmogaus emocinę būseną, socialinę izoliaciją.

Apibendrinant galima teigti, kad tyrimo dalyviai piniginę socialinę paramą suvokia, kaip vieną iš priemonių, kuri suteikia galimybę įsigyti būtiniausių maisto produktų ir padeda žmogui išgyventi sunkiausiu metu.

3.2.4. Pinigine socialine parama pasinaudoti trukdančios priežastys ir kliūtys

Negana to, kad socialinės pašalpos gavėjų ratas yra nedidelis, Lietuvoje, kaip ir kitose Europos Sąjungos šalyse, yra piniginės socialinės paramos nepaėmimo problema. Pasak Skučienės (2023), išmokų nepaėmimas – situacija, kai asmuo nors turi teisę į tam tikrą išmokos rūšį (atitinka išmokai gauti keliamas sąlygas), tačiau nesikreipia ar negauna šios išmokos. Remiantis literatūra, kitų šalių praktika, manoma, kad pagrindinės priežastys, dėl kurių Lietuvoje daugiau kaip 20 proc. teisę į piniginę socialinę paramą turinčių gyventojų vis dėl to ja nepasinaudoja, manoma, susiję su šešėlinės ekonomikos mastais, stigmatizacija, sudėtingomis kreipimosi procedūromis, bei tinkamos ir suprantamos informacijos trūkumu. Pasidomėjau informantų, kaip jie mano, kodėl pasitaiko žmonių, kurie nesinaudoja pinigine socialine parama nors ji jiems priklausytų.

Tyrimo duomenų pagrindu buvo išskirta viena kategorija „Piniginės socialinės paramos nepaėmimo priežastys“ ir 6 jos subkategorijos. Rezultatai pateikiami 8 lentelėje.

8 lentelė. Kategorijos ir subkategorijos apie pinigines socialines paramos nepaėmimo priežastis

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Piniginės socialinės paramos nepaėmimo priežastys	Biurokratinės kliūtys, administraciniai sunkumai	„ <i>Tas popierizmas, vaikščioti, pildyti, erzina, nenoriu, vis tai reikalauja daug laiko, laukimas eilėse, vaikščiojimas per kabinetus</i> “ (TD1) „ <i>Yra, kaip yra, aš nelandžiosiu po savivaldybes, siuntinėja iš vieno kabineto į kitą. Nieko man nereikia. Jei tau reikia vyniokis, jei išloši turėsi</i> “ (TD7)
	Informacijos trūkumas	„ <i>Būna, kad nesinaudoja, kad nežino</i> “ (TD8)
	Teisiniai barjerai	„ <i>Sako, kad tau nepriklauso, nors pajamos viršija tik kelius eurus ir neskiria paramos</i> “ (TD2)
	Skeptiškas požiūris į paramą	„ <i>Socialinė parama pavirtusi į absurda. <...> Parama tokia maža, kad neįmanoma išgyventi iš jos.</i> “ (TD4) „ <i>Man tie du šimtai nelabai aktualūs</i> “ (TD1) „ <i>Nepripratusi gyventi už kitų pinigų</i> “ (TD6) „ <i>Aš naudočiausi socialine parama, bet sako, kad man nepriklauso</i> “ (TD8)
	Darbo stažas ir nelegalus darbas	„ <i>Neturiu reikiamo stažo neužsidirbau, todėl mano socialinė pensija</i> “ (TD6) „ <i>Dirbdavau kur darbą susirasdavau nelegaliai ir apie jokią pašalpą negalvodavau ir negalvoju. Esu įpratęs dirbti, kiek išeina susirasti darbo ir taip pasirūpinu savimi</i> “ (TD1) „ <i>Galimybę turėjau užsidirbti savarankiškai</i> “ (TD1)
	Stigma	„ <i>Nesinaudoju pinigine socialine parama, nes gėda, jaučia stigma. <...> privalomas atidirbimas, tai kaip savęs žeminimas kitų atžvilgiu, kiti šaiposi <...> prarandi savivertę <...> išgyvenu tai savyje, kartais sunku tai išgyvent</i> “ (TD8)

Šaltinis: sudaryta autorės empirinio tyrimo pagrindu.

Tyrimo duomenimis, kiekvienas žmogus susiduria su individualiomis gyvenimo problemomis, kurių kitam žmogui su tuo nesusidūrus sunku suprasti. Gyvenimas skurde, kaip padėti, kad žmogui būtų lengviau. Net ir pasiūlius pakankamai socialinių paslaugų, nėra savaimė suprantama, kad asmuo jomis naudosis. Lietuva, patyrusi postkomunistinės transformacijos įtampos, socialinį susiskaldymą ir dvasinį perkaitimą. Todėl pasitikėjimo valstybinėmis institucijomis indeksai žemi, dvasinė sveikata prasta. Visuomenės nuostatos kinta labai lėtai, „nepasiveja“ politinių sprendimų ir ekonominių reformų dinamikos. Kol kas nepavyko sukurti

atvirumo, pasitikėjimo ir teisingumo atmosferos, kad visuomenė jaustųsi įtakinga, o valdžia nestokodama piliečių palaikymo galėtų veikti strategiškai. Tarp valdžios ir visuomenės nėra susikalbėjimo. Pasitaiko, kad žmonės kreipdamiesi pagalbos į socialines institucijas atsitrenkia, kaip į mūrinę sieną, pajaučia skausmą. Kitą kartą to paties nebenori, dėl šios priežasties lieka vienišas blaškomas likimo.

Lietuvoje socialinės paramos sistema yra esminė priemonė, kurios dėka siekiama užtikrinti minimalų pragyvenimo, minimalų vartojimo poreikio lygį ir apsaugą nuo skurdo tiems, kurie susiduria su finansiniais sunkumais. Ši sistema remiasi principais, kurie skatina nepasiturinčių asmenų užimtumo galimybių didinimą, jų įsitraukimą į visuomenės gyvenimą bei motyvaciją integruotis į darbo rinką. Tačiau Eurostat (2022) duomenimis 2021 m. Lietuvoje tarp 15-74 amžiaus asmenų ilgalaikio nedarbo lygis siekė 2,6 proc. Tuo tarpu 2021 m. ilgalaikio nedarbo ES mediana yra 1,9 proc. Tai rodo, kad Lietuvos ilgalaikio nedarbo rodikliai yra šalių, kurios turi didesnius ilgalaikio nedarbo rodiklius – viršijama mediana. Šiandien visuomenės sąmonėje stebimi kompleksai, nepilnavertiškumo jausmas autsaiderio pojūtis, socialinė depresija. Desperatišką gyvenimą lydi desperatiškas elgesys. Pagal visuomenės sveikatos pagrindinius rodiklius – savižudybių nužudymų skaičius Lietuva pirmauja ne tik Europoje bet ir pasaulyje.

Realybė rodo, kad ne visi asmenys, turintys teisę pasinaudoti parama, ją pasinaudoja. Žmonės dažnai susiduria su biurokratiniais sunkumais, socialiniais psichologiniais iššūkiais, kurie apsunkina galimybę gauti jiems priklausančią pinigine socialinę paramą. Stigma, sudėtingos administracinės procedūros, visuomenės požiūris ir žmogaus vidiniai įsitikinimai gali tapti pagrindinėmis priežastimis, kodėl atsisakoma kreiptis pagalbos, net kai jos tikrai reikia.

Tyrimo dalyvių pasidomėjau, kaip jie įvardintų kliūtis, barjerus, kurie trukdo pasinaudoti pinigine socialine parama. Tyrimo duomenų pagrindu išskirta viena kategorija „Kliūtys pasinaudoti pinigine socialine parama“ ir 6 jos subkategorijos. Tyrimo rezultatai pateikti 9 lentelėje.

9 lentelė. Kategorijos ir subkategorijos apie kliūtis, trukdančias pasinaudoti pinigine socialine parama

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Kliūtys pasinaudoti pinigine socialine parama	Asmeniniai ir psichologiniai barjerai	„Nenoriu būti pašalpinis, noriu pats užsidirbti, būti laisvas“ (TD1) „...tas atidirbimo faktas yra sunku. <...>...kai gauni tik socialinę paramą norisi tik pasigerti <...> nenoriu per daug žemintis...“ (TD4)

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
		<p>„Man išsilavinimas neleidžia, jausčiausi pažeminta, visą gyvenimą dirbau, o dabar turėčiau paramą imti“ (TD5)</p> <p>„Geriau niekus nevažiuoti, mažiau nervų reikės“ (TD7)</p> <p>„...jaučiamės įžeisti, nes turime atidirbti už socialinę paramą“ (TD3)</p>
	Socialiniai ir visuomeniniai barjerai	<p>„...Gauni socialinę paramą už kurią turi atidirbti. Košmaras kažkoks“ (TD2)</p> <p>„...ką pasakys aplinkiniai, gėda“ (TD5)</p> <p>„...žmonės žiūri su panieka“ (TD8)</p> <p>„...gauni paramą turi atidirbti <...>...paramos gavėjai laikomi tinginiais <...> žmonės nesupranta, kad parama reikalinga ne iš tingėjimo, o dėl sunkumų“ (TD2)</p> <p>„...mes norime darbo, o ne atidirbinėti už paramą“ (TD3)</p>
	Instituciniai ir biurokratiniai trikdžiai	<p>„Popierius visokius reikia tvarkyti norint gauti paramą <...>...pasidarai nelaisvas.“ (TD1)</p> <p>„...man sakys eik pas tų, eik pas tų, paskui pas anų, geriau niekus nevažiuoti, geriau mažiau kalorijų sudeginti ir niekur neiti mažiau valgyti reikės“ (TD7)</p>
	Ekonominiai veiksniai ir paramos nepakankamumas	<p>„Neskiria socialinės paramos, nes turiu turto, bet pragyvenimo šaltinio neturiu, neturiu pajamų“ (TD8)</p> <p>„Esu gavęs socialinę paramą su pertraukom. Eini atidirbi už paramą, gauni, pamatai tą sumą <...> nori pasigerti“ (TD4)</p> <p>„...valdžia vargšai tegul jie ima, o mums paprastiems žmogeliams nepriklauso.“ (TD3)</p> <p>„...žino, kad taip gyvenu neturiu valgyti, šąlu, be elektros prie žvakės... laukia kol numirsiu tada baigsis rūpesčiai“ (TD6)</p>
	Sveikatos ir fiziniai apribojimai	<p>„...nebeturiu sveikatos, kantrybės, kovoti, atsitrenki, kaip į mūrinę sieną“ (TD4)</p> <p>„...senas žmogus, vargšas nebereikalinga...žino, kad taip gyvenu“ (TD6)</p> <p>„...nebeturi jėgų kažkur eiti geriau ramiai būnam namuose“ (TD3)</p>
	Visuomenės ir valdžios požiūris	<p>„...valdžia nepadeda paprastiems žmonėms“ (TD3)</p>

Šaltinis: sudaryta autorės empirinio tyrimo pagrindu.

Išanalizavus tyrimo dalyvių atsakymus, galime teigti, kad sprendimą nepasinaudoti pinigine socialine parama lėmė asmeniniai, socialiniai, instituciniai, ekonominiai ir sveikatos veiksniai, kurie veikė tiek atskirai, tiek kartu ir lėmė žmogaus pasirinkimą nesinaudoti pinigine

socialine parama. Daugeliui dalyvių pagrindinė kliūtis buvo vidinis orumo jausmas ir nenoras būti priklausomu nuo valdžios institucijų. Kai kurie tyrimo dalyviai pinigine socialinės paramos paėmimą suvokia, kaip „pašalpos gavimą“, kuri menkina darbo vertę ir žmogaus savarankiškumą. Dauguma tyrimo dalyvių siekia užsidirbti patys, o ne priimti „svetimus pinigus“, net jei susiduria su finansiniais sunkumais. Nesinaudojimas pinigine socialine parama turi didelę reikšmę ir sukonstruota visuomenės nuomonė apie paramos gavėjus, neva tai tinginiai, tingintys dirbti asmenys.

Siekiant išsiaiškinti, kaip tyrimo dalyviai įvardina kliūtis, barjerus, kas trukdo jiems pasinaudoti pinigine socialine parama, toliau buvo klausiama apie socialines – kultūrinės kliūtis. Tyrimo duomenų pagrindu išskirta viena kategorija „Socialinės kultūrinės kliūtys“ ir 3 jos subkategorijos. Tyrimo rezultatai pateikti 10 lentelėje.

10 lentelė. Kategorijos ir subkategorijos apie socialines – kultūrinės kliūtis pasinaudoti priklausančia socialine parama

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Socialinės kultūrinės kliūtys	Visuomenės stigmatizacija, diskriminacija	„Visuomenės nesupratimas <...> žmonių žeminimas <...>Požiūris, kad paramos gavimas yra tinginystės požymis tai žeidžia” (TD2) „Aš nenorėjau būti pašalpinis” (TD1) „Sakys rankas, kojas turi, dar paeini kokios tau pašalpos” (TD7) „...senas žmogus nereikalingas<...>žmogus žmogaus nebemato” (TD6)
	Gėdos jausmas ir vidiniai barjerai	„...noriu pats užsidirbti ir būti laisvas“ (TD1) „...Išsilavinimas tai neleidžia, jausčiausi pažeminta. Kaip žmogus visą gyvenimą sugebėjęs pragyventi <...> imsiu svetimus pinigus <...> Nesijausiu laiminga gaudama paramą, jausiuosi tik kad dar labiau negaliu savimi pasirūpinti“ (TD5) „Nenoriu per daug žemintis, nebeturiu sveikatos“ (TD3) „Nesinaudoja, kad jaučia stigmą“ (TD8)
	Socialinės paramos sąlygų nepriimtumas	„...gauni socialinę paramą už kurią turi atidirbti. Košmaras kažkoks“ (TD2) „...tas atidarbimo faktas yra sunku <...>...kai gauni socialinę paramą norisi tik gerti“ (D4)

Šaltinis: sudaryta autorės empirinio tyrimo pagrindu.

Atliekant turinio analizę galime teigti, kad tyrimo dalyviai susiduria su kompleksinėmis socialinėmis – kultūrinėmis kliūtimis, dėl kurių nesinaudoja pinigine socialine parama. Šios kliūtys apima socialinę stigmą, neadekvatų paramos dydį, asmeninį požiūrį į savarankiškumą ir

visuomenės abejingumą. Tyrimo dalyviai jaučiasi atstumti, neįvertinti, įsižeidę, kad asmuo gaunantys paramą už ją priversti atidirbinėti, o tai žemina žmogaus orumą. Tiek išoriniai (visuomenės požiūris, sistemos trūkumas), tiek vidiniai veiksniai (gėdos jausmas, savivertės problemos) daro įtaką žmogaus apsisprendimui dėl socialinės paramos kreipimosi.

Analizuojant tyrimo duomenis, išryškėja kelios pagrindinės skaudžios priežastys, dėl kurių žmonės nesinaudoja pinigine socialine parama, nors ji jiems priklausytų. Šios priežastys susijusios su asmeninėmis vertybėmis, emociniais išgyvenimais, socialine stigma, paramos sistemos trūkumais. Dalis informantų socialinę paramą vertina, kaip savarankiškumo, orumo praradimą. Tyrimo duomenys atskleidžia, kad žmogus jaučia didelį norą pats savimi rūpintis, rūpintis savo gyvenimu. Informantai mano, kad net ir nereguliarus darbas, nelegalus uždarbis, nors ir nepastovus, bet suteikia jiems daugiau laisvės, bei pasitikėjimo savimi, nei priklausomybė nuo valstybinių institucijų. Daugeliui socialinės paramos prašymas gali sukelti vidinį gėdos jausmą, baimę. Žmogus nenori būti valstybės „išlaikytiniais“, „tinginiais“, todėl stengiasi išgyventi be paramos, nors tai jiems reikštų ir sunkesnes pragyvenimo sąlygas.

Apibendrinant galima teigti, kad piniginės socialinės paramos nepaėmimo priežastys kyla dėl kompleksinių priežasčių ir kliūčių. Tai biurokratiniai ir administraciniai barjerai, informacijos trūkumas, teisinių barjerai, darbo stažas neturėjimas arba nelegalus darbas, skeptiškas požiūris į paramą tiek iš visuomenės, tiek iš pačių asmenų pusės, stigmatos baimė.

3.2.5. Nepritekliuje gyvenančiųjų ekonominiai sunkumai

Socialinio darbuotojo profesija ir jos įvaizdžio įsitvirtinimas Lietuvoje jau įgauna pagreitį, dėl to bus tik lengviau tiesti bendravimo tiltus tarp žmonių kurie vieniši, gyvena skurde atskirtyje. Reikia atkreipti dėmesį, kad Lietuvoje vyrauja didelė žmonių nelygybė. Pastaruoju metu Lietuvoje daugėja multimiljonierių. Statistikos duomenimis 2021 metais, lyginant su 2020 metais, turtuolių padaugėjo apie 30 ir Lietuvoje jų yra per 500. Vieni asmenys labai turtingi, kiti dideliame nepritekliuje, skurde. Skurdą, nepriteklių vis dažniau pastebime žmones kurie gyvena atsiriboję nuo visų ir visko. Visuomenė dėl dvasinio savo komforto stengiasi viso šito nepastebėti, arba ciniškai ironizuoja, esą tai giliausias užribis kurio neperauklėsi, „Visuomenei jie nereikalingi“, - apie žmones atsidūrusius užribyje rašė Ralfas Dahrendorf. Marginalinės grupės vienišumas tampa vis didesniu masiniu patyrimu. „... vienišumo sąlygomis, kaip baimė ir bejėgiškumas iš kurio ta baimė atsiranda, yra <...> principai, bloškiantys žmones į situaciją, priešingą veiksmui, taip ir vienišumas sukuria antisocialinę situaciją“ (Ibidem, p.116). Dahrendorf žmones,

atsidūrusius tokioje situacijoje, vadino „paribio žmonėmis“. Kiek mūsų visuomenės atsidūrė užribyje? Didelė dalis žmonių negyvena pilnavertiško gyvenimo dėl elementarių – ekonominių, socialinių – sąlygų neturėjimo gyvena didėjančios enropijos sąlygomis ir kaip individai ir kaip sociumo dalis. Todėl ir jaučiamės užribio žmonės ironiškame gyvenime. (Ibidem, p.168psl.).

Socialinės pašalpos sąvoka tiek Lietuvoje, tiek ir pasaulyje dažnai turi stigmatizuojančią, vien tik su skurdu siejamą konotaciją. Apie socialinės pašalpos gavėjus mūsų šalyje dažniausiai išgirstame tik tada, kai skelbiama naujausia skurdo statistika. Skučienės (2023) teigimu, skurstančiųjų asmenų apibrėžimas, tai asmenys, kurių asmenų ūkio (šeimų) disponuojamos vidutinės mėnesio pajamos vienam asmeniui neviršija 60 proc. visos šalies gyventojų ekvivalentinių disponuojamų pajamų medianos. Deja, socialinės pašalpos dydis yra gerokai mažesnis už šią skurdo rizikos ribą.

Tyrimo dalyvių pasidomėta, kaip jie apibūdintų savo ekonominę padėtį, darbo padėtį, darbo vietų prieinamumą, galimybę užsidirbti šiuo metu. Tyrimo duomenų pagrindu išskirta viena kategorija „Ekonominis nesaugumas“ ir 4 jos subkategorijos. Tyrimo rezultatai pateikti 11 lentelėje.

11 lentelė. Kategorijos ir subkategorijos apie gyvenančiųjų nepriteklįje ekonominius nesaugumus

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Ekonominis nesaugumas	Nereguliarūs pajamų šaltiniai	„Dirbami atsitiktiniai darbai tokie, kaip namų dažymas, malkų pjovimas, sezoniniai darbai <...> pavyzdžiui reikia žmogui nudažyti namą, nudažyti mašiną, nupjauti žolę, supjauti malkas <...> pas ūkininkus daugiau sezoninis darbas <...> būna, kad darbo neturi ir pragyventi nėra už ką <...> nemokėjau socialinio draudimo, tai dabar skola susidarė“ (TD1)
	Darbo vietų trūkumas	„...kaimo vietovėje darbo legalaus neįmanoma gauti yra lentpjūvė kurioje dirba keli darbuotojai nuo seno, naujų niekas nepriima <...>...pas ūkininkus daugiau sezoninis darbas“ (TD1) „...neturiu darbo <...> žiemą darbų nėra, kad susirasti užsidirbti kažkur pas kaimynę <...> stoviu užimtumo tarnyboj <...> Žemę pardavėm, buvo pinigų“ (TD4)
	Pragyvenimo iššūkiai (išlaidų valdymas)	„Neturiu nuolatinių pajamų, pragyventi kartais būna sunku, bet badu nemirštu“ (TD1) „...padeda vaikai kiek gali“ (TD2) „Ar sunku gyventi ir kam gali pasakyti, kam įdomu, niekam neįdomu <...> daugiausiai reikia pinigų medicinoje, kelionei nuvažiuoti pas gydytojus, vaistam kiekvieną mėnesį išleidi.“

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
		<p>„Būna, kad neturi pinigų tai eini skolintis iš kaimynės, iš tėvų. Kai gaunu darbą atiduodu kaimynei, tėvam atiduoti nereikia. Parduotuvėj apsiperku už trisdešimt eurų savaitei užtenka maisto.“ (TD4)</p> <p>„Šiais laikais gyventi jaunimui nėra lengva, darbų nedaug ir žmonės kitokie, kiekvienas rūpinasi savimi. Senam žmogui jau nebesvarbu, kaip gyveni, nes mūsų gyvenimas jau nugyventas, mums daug nereikia, kad jauni žmonės galėtų džiaugtis gyvenimu, galėtų dirbti, turėti darbą, darbą kuris patinka, kas vertintų žmogų, jo pastangas“ (TD5)</p> <p>„...perku silkutės, teftelių, batono, duonos <...> neturiu elektros, gyvenu žvakių šviesoje, klausau radijos, ne taip liūdna, į radiją įdėjo kaimynė batareikas, <...> neturiu dujų<...> kaimynė atneša sriubos <...> išlaižau puodą“ (TD6)</p> <p>„Dabar nieko negaunu <...> pensiją gausiu už mėnesio tada man užteks pragyvenimui, o dabar viskas ant žmonos. Gyvenam iš žmonos pensijos <...> Būna, kad neturiu pinigų, dabar irgi neturiu nei kapeikos <...> pardavėm žemę buvo pinigų <...> vaistam nenaudoju“ (TD7)</p> <p>„Kad apmokėti skolas pardaviau žemės gabaliuką<...>...dabar vėl turiu skolų <...> jau penkiolika metų neturiu darbo, bandau įsidarbinti <...> ūkininkas man siūlė eiti pas jį melžti karvių“ (TD8)</p>
	Socialinė ir emocinė įtampa	<p>„Senam žmogui jau nebesvarbu, kaip gyveni, nes mūsų gyvenimas jau nugyventas“ (TD5)</p> <p>„Gyvenu tamsioje, neturiu elektros<...>klausausi radijos būna linksmiau<...>...turiu katiną, mano draugas“ (TD6)</p> <p>„Man gėda būtų prašyti“ (TD7)</p> <p>„...jis iš manęs šaiposi, tyčiojasi iš jo sudėtinga gauti pagalbos ir aš eisiu pas jį dirbti, ne aš tikrai neisiu pas jį dirbti“ (TD8)</p>

Šaltinis: sudaryta autorės empirinio tyrimo pagrindu.

Surinkti tyrimo duomenys atskleidžia žmonių, kurie nesinaudoja pinigine socialine parama, nors ji jiems priklausytų, sudėtingą gyvenimo realybę, kai ekonominis nesaugumas tampa neatsiejama jų gyvenimo dalis. Tyrimo dalyviai pabrėžia, kad pagrindinės jų problemos yra darbo vietų trūkumas, kas lemia nestabilias pajamas. Dauguma apklaustųjų dirba atsitiktinius, sezoninius darbus, o nuolatinių darbo vietų kaimo vietovėse nėra. Dėl susidariusios situacijos žmogus negali susikurti stabilaus pragyvenimo pagrindo, bet ir nesinaudoja pinigine socialine parama. Žmogus priverstas susidurti su nuolatinais finansiniais iššūkiais, gyvena nežinomybėje, baimėje,

socialinėje izoliacijoje ir jaučia emocinę įtampą. Žmogus atsidūręs beviltiškoje finansinėje situacijoje nebesirūpina savo sveikata, nes nėra galimybių sirgti. Žmogus neturi iš ko nusipirkti duonos, o apie vaistus negali, net pagalvoti. Sirgti ar nesirgti? Žmogus priverstas pasirinkti vieną iš būdų, nesirgti.

Iš tyrimo dalyvių pasisakymų galime suprasti, kad tyrimo dalyviai jaučiasi nevertinami, patiria visuomenės stigmatizaciją ir susitaikymą su esama situacija. Kai kurie iš tyrimo dalyvių nesikreipia pagalbos dėl to, kad jaučia gėdą, baimę pajauti pažeminimą. Tyrimo dalyvių kasdienybę galime apibūdinti, kaip nuolatinę kovą dėl išgyvenimo, kurioje perspina finansiniai sunkumai, socialinė atskirtis ir vidinis pasipriešinimas tam, kas laikoma „pašalpinu gyvenimu“. Skurdas nėra vien materialinė būsena. Skurdą galime suprasti, kaip emocinę naštą, kurią žmogui tenka nešti kasdien. Dauguma šių žmonių nėra tiesiog „tinginys ar nenorintis dirbti“. Žmogus yra priverstas susidurti su objektyviomis struktūrinėmis kliūtimis, trukdančiomis integruotis į darbo rinką ir dėl to sunku užtikrinti orų gyvenimą.

Piniginė socialinė parama yra skirta tam, kad padėtų žmonėms, susiduriantiems su finansiniais sunkumais, siekiant sutikrinti bent minimalias pragyvenimo išlaidas. Tačiau ne visi asmenys kuriems skirta piniginė socialinė parama, ja pasinaudoja. Žmogaus priimtas sprendimas nesikreipti dėl piniginės socialinės paramos priklauso tiek nuo asmeninių, tiek nuo visuomeninių priežasčių. Siekiant atskleisti, kokie barjerai lemia žmogaus apsisprendimą nesinaudoti pinigine socialine parama, nors ji jiems ir priklausytų, verta atsižvelgti į žmonių pasakojimus, kurie visą tai išgyvena, kad suprastume gilumines priežastis. Paprašius tyrimo dalyvių papasakoti plačiau apie jų apsisprendimą nesinaudoti pinigine socialine parama, nors ji jiems ir priklauso, informantai papasakojo: „...aš moku dirbti ir savarankiškai savimi pasirūpinti, dėl to nenoriu naudotis pinigine socialine parama. Paramos prašymas man kelia gėdos jausmą, kaip galima imti tuos varganus du šimtus eurų, juk pragyventi žmogus iš jų irgi negalėtų. Kas tie du šimtai, savarankiškas uždarbis nors ir nėra stabilios pajamos, bet jos suteikia man pasitikėjimo ir nepriklausomybės jausmą. Aš pats noriu kontroliuoti savo gyvenimą ir išsilaikyti be pagalbos. Socialinė parama nepadėtų išspręsti skurdo problemos, nes šie pinigai per maži. Pavienis darbas kol kas suteikia daugiau pasitikėjimo nei socialinės paramos gavimas. Norint gauti piniginę socialinę paramą reikia lankyti savivaldybėje ir įrodinėti savo teisę į paramą, man tai atrodo bereikalinga našta. Kaip gera, kai gali dirbti savarankiškai ir pats save išlaikyti nuo nieko nepriklausyti. O kai ateini atidirbti už pašalpa tai jau jautiesi, kaip priklausytum pulkui. Pulko diena aplanko. Nenoriu pagalvoti apie pulko dieną, kad ji mane vieną dieną aplankys ir aš priklausysiu tam pulkui. Stengiuosi rasti darbo ir tam pulkui nepriklausyti. Kaip norėčiau tam pulkui nepriklausyti“ (TD1); „...nežinojau, kad galiu naudotis socialine parama, juk nieks neateis ir nepasakys kol pats

neiškosi. Draugė pasakė, kad pabandyčiau susitvarkyti, kai pabandžiau susitvarkyti, pamačiau, kad paramos pinigėliai tokie maži, kad pragyventi sunku, žmogus priverstas savarankiškai kažkaip sukurtis iš padėties. Buvau priversta išvažiuoti į užsienį, dėl susidariusių skolų. Parama buvo per maža, darbo neradau, parama nesuteikė finansinio stabilumo reikalingo išgyvenimui tik į skolas įlindome, psichologiškai sunkiai jaučiausi, nes reikia atidirbti už socialinę paramą. Dabar nesinaudoju socialine parama, padeda vaikai. Taip ir bandau pragyventi. Socialinę paramą susitvarkyti reikia nemažai nervų, jau norime gyventi ramiai senatvėje, daug mums nereikia užtenka kiek turime, norime jaustis savarankiškai nuo nieko nepriklausomi. Ramybė, artimųjų palaikymas tai ką vertiname. Džiaugiuosi, kad yra vaikai, kurie padeda, nenorime prašyti socialinės paramos, bandome pragyventi iš to ką turime“ (TD2); „...žmogus turi būti paklusnus tylėti, negali pasakyti nuomonės. Jaučiamas įgąsdinimas žmogaus tu neatidirbsi, negausi paramos. Žmogus visai kitaip jaustųsi jei galėtų vietoj atidirbinėjimo pašalpos gauti darbą. Aš paramos neprašau, gaišti laiko nenoriu“ (TD3); „...turėjau pastovų darbą prieš šešiolika metų, keitėsi valdžia ir atleido iš darbo. Dabar gyvenu laisvą gyvenimą. Nenoriu turėti pastovaus darbo, kiekvieną dieną eiti į darbą, būti priklausomas, varžomas. Susirandu darbo, gaunu šiek tiek tokias pajamas ir taip gyvenu nuo nieko nepriklausomas. Darbo pastovaus nebenoriu, rutina ta pati. Man paprasčiausiai norisi žiūrėti į dangų ir nieko nedaryti, man troškulys yra ir nenoriu eiti į darbą, kai noriu einu, susirandu darbą, kai nenoriu neinu. Darbą susirasti nėra lengva, bet įmanoma. Neimu paramos, nes prašytų atidirbti už paramą, jei aš turėčiau nelegalaus darbo aš negalėčiau atidirbti už paramą. Tas atidirbimo faktas yra sunku...ėjau atidirbau, šlaviau gatves ir už tai gauni tik kelius šimtus už kuriuos neįmanoma pragyventi. Dirbi ir nesijauti, kad dirbi, laiko praleidimas ir už jį gauni tik paramą. Norisi tik gerti“ (TD4); „...nesinaudoju parama, nes negaliu net pagalvoti, kad imčiau paramą, ar maisto davinį. Pensininkui daug nereikia, drabužių jau nebeperku, mano poreikiai maži, apie paramą net ne galvoju, jos neprašau. Visą gyvenimą užteko, o dabar senatvėje dar mažiau reikia žmogui. Nusiperki „bitinėlio“, „neskafė“ ir sotas. Kokios paramos, bereikalingas žmogui rūpestis. Gaunu pensiją ir man užtenka, niekuo nesiskundžiu, man viskas gerai“ (TD5); „...gyvas žemėn nelysiu, gyvensiu, socialinė paramos man neduoda, gaunu socialinę pensiją iš kurios pragyventi sunku. A ką darysi. Dabar pensijytę gausiu duonos su druskyte valgysiu ir sėdėsiu. Prašau paramos sako, kad daugiau nepriklauso. Paliktas vienas varge vargti. Gyvenu be elektros. Sapnai sapnuojasi sunkūs, užmingi, pabundi, šoki iš sapnų. Ne gyvenimas o kančia“ (TD6); „...buvau įdarbintas septynis mėnesius, jaučiausi gerai, nes turėjau darbą, jaučiausi dirbantis. Dirbau, kaip žmogus ir žmona buvo patenkinta, ir aš. O dabar vėl be nuolatinio darbo. Paramos prašyti nesinori, gėda. Sakys rankas kojais turi eik ir dirbk“ (TD7); „...atidirbdamas paramą tampa pašaipų objektas, tas žmogus iš kurio tyčiojasi kuris dirba

viešuosius darbus. Atidirbinėji, o tau specialiai primėto nuorūku, sudaužo stiklus, šiukšlina tvarkomą teritoriją. Neskiria man piniginės socialinės paramos, nes turiu palikto tėvelių turto kuris viršija leistinas ribas. Parduoti turto negaliu, nes ten mano tėviškė, ten mano prisiminimai, ten viskas ką aš turiu. Bet iš to aš negaunu pajamų ir neturiu iš ko gyventi“ (TD8).

Tyrimas parodė, kad paramos gavimas nėra šiaip sau kažkoks paprastas procesas. Žmogus susiduria su daugybę reikalavimų, sudėtingomis procedūromis ir būtinybę įrodinėti savo teisę į paramą. Tad ko gi reikia, kad galėtume pretenduoti į piniginę socialinę paramą (socialinę pašalpą). Skučienės (2023) teigimu, visų pirma turite būti Lietuvos pilietis arba užsienietis, turintis leidimą gyventi ES, arba jums suteiktas prieglobstis mūsų šalyje, arba laikinoji apsauga. Pajamos turėtų būti mažesnės kaip 1,1 valstybės remiamų pajamų dydžio, tai yra 172,7 euro. Žmogus turi būti užsiregistravęs užimtumo tarnyboje. Turite pateikti prašymą savo savivaldybėje, seniūnijoje. Seniūnijoje teks pateikti dokumentus apie 3 praėjusius mėnesius gautas pajamas. Bus atsižvelgta ne tik į darbo užmokestį, bet ir į turto pajamas, nuosavybės teise turimas turtas, loterijų kitas išmokas. Jei bus priimtas sprendimas skirti pašalpą jos dydis sieks 219,8 euro (tokie rodikliai buvo 2022 m.). Toks pašalpos dydis bus 6 mėnesius po to pašalpa mažės iki 188,4 euro, o po metų sieks tik 172,7 euro. Jei savivaldybei kils įtarymų dėl prašyme pateiktų duomenų apie gaunamas pajamas, turimą turtą savivaldybė turi teisę tikrinti jūsų gyvenimo sąlygas, turimą turtą, užimtumą, surašyti buities gyvenimo sąlygų patikrinimo aktą, kurio pagrindu pašalpos mokėjimas gali būti nutrauktas. Negana to jūsų pareiga bus dalyvauti savivaldybės administracijos organizuojamoje visuomenei naudingoje veikloje. Visos procedūros atliekamos dėl 205,8 euro paramos.

„Pulko žmonių“ įvaizdis yra reikšmingas tyrimo dalyvio patirtis, kuri verčia kiekvieną sustoti ir pamąstyti. Galimai, tai vienas iš svarbių priežasčių kodėl asmuo nesinaudoja pinigine socialine parama. Socialinės paramos gavimas siejamas su žmogaus individualumo, savarankiškumo, orumo praradimu. Jei nenori tapti „pulko“ dalimi, nenori jaustis priklausomas nuo sistemos, dėl to žmogus pasirengęs kęsti skurdą, sakąs „aš esu užsigrūdinęs“. Jausmas kurį žmogus jaučia savo viduje, kad būti pulko žmogumi, reiškia būti kažkokiu kitoku, ne tokiu, kaip visi. Visa tai sukelia baimę, sukelia išgyvenimus, depresiją. Baimė būti paramos gavėju, kuris turi atidirbinėti, prisitaikyti, paklūsti, visa tai sukelia ne tik vidinį pasipriešinimą, bet ir stiprina apsisprendimą, bet kokia kaina išlikti nepriklausomiems, tol kol gali dirbti savarankiškai, kol turi jėgų iki paskutiniųjų taip išsaugant savo orumą, pagarbą. Piniginės socialinės paramos skyrimas dažnai suvokiama ne kaip pagalba, o kaip primetama našta, kuri neleidžia žmogui jaustis laisvam. Būtent dėl to tyrimo dalyviai sąmoningai renkasi gyventi taip kaip gyvena, kartais dirbti, kai randa darbo, kartais nedirbti, kai neranda darbo. Taip gyventi vien todėl, kad tik išvengtų „pulko dienos“ ir išsaugotų savo individualumą. Anot Skučienės (2023), visuomenei naudinga veikla apibrėžiama,

kaip neatlygintinos nedidelės visuomenės naudingos paslaugos, kurias savivaldybės teritorijos gyventojai atlieka bendruomenės labui. Ši veikla vadinama „atidirbimas už pašalpa“. Skučienė, teigia, kad teko pristatinėti socialinę paramos sistemą ES atstovams kurie nėra girdėję, kad ES vykdoma tokia veikla, kaip „atidirbimas už pašalpa“, jei kažkur tai taikoma ES tai, be abejo, visai kitokia forma. Mūsų šalyje žmonės, kurie atidirba už pašalpa tikrai „atidirba“. Žmonės atidirba už pašalpa, dirbdami aplinkos tvarkymo darbus (pjauna žolę, šluoja gatves, kasa sniegą). Už atidirbimą mokama socialinė pašalpa, o ne atlyginimas. Tokio modelio siūlė atsisakyti Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, tačiau susidūrė su savivaldybių pasipriešinimu. Tyrimo dalyviai teigia, kad parama per maža, neįmanoma išgyventi gaunant tik socialinę paramą. Be to, atidirbimas už pašalpa verčia žmogui jaustis pažemintu ir negerbiamu, nes už atliekamą darbą mokami maži pinigai, už kuriuos neįmanoma pragyventi. Viešųjų darbų atidirbimas tampa ne tik finansiškai nenaudingas, bet ir sukelia psichologinį diskomfortą. Žmogus tampa „pulko žmogumi“, jam uždedama „etiketė“. Žmogus, kuris atidirba paramą, tampa aplinkinių patyčių objektu, tampa nevertinamas, kas sukelia žmogui kuris atidirbinėja papildomą stresą, pažeminimo jausmą, nusiminimą. Galime apsimesti ir teigti, kad tai naudinga visuomenei veikla, kad tai darbas, bet iš tikrųjų tai ne darbas, už šią veiklą mokami maži pinigai, žmogus atidirbantis paramą negauna minimalios algos. Tyrimo dalyviu teigimu, žmogus gaudamas minimalų atlyginimą, jaustųsi visai kitaip, jaustųsi reikalingu visuomenei, jaustųsi vertinamas, svarbus, jaustųsi laimingas mažintų pajamų nelygybę tarp gyventojų.

3.2.6. Piniginės socialinės paramos sistemos subjektyvus vertinimas

Toliau tyrimo dalyvių pasidomėjau, kaip jie pasitiki valstybės institucijomis, kaip vertina piniginės socialinės paramos sistemą, valstybės institucijų gebėjimą teikti socialinę paramą. Tyrimo duomenų pagrindu išskirta viena kategorija „Piniginės socialinės paramos vertinimas“ ir 4 jos subkategorijos. Tyrimo rezultatai pateikti 12 lentelėje.

12 lentelė. Kategorijos ir subkategorijos apie piniginės socialinės paramos vertinimą

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Piniginės socialinės paramos vertinimas	Nepakankamas socialinės paramos dydis	„Vien gaunant piniginę socialinę paramą žmogus negalėtų pragyventi <...> nors ir nedideles pajamas, tik 210 vis šiokios tokios...“ (TD1) „...paramos dydis turėtų būti toks, kad žmogus galėtų išgyventi iš tos paramos <...> pamatai tą sumą ir norisi pasigerti <...> gaudamas minimumą, jau

		<i>pagalvoji, aha aš gaunu visai nemažai pinigų už kuriuos galiu pragyventi, tai jau man gal nebereikia prisigerti, nes aš gaunu normalius pinigus. taip įdarbintas asmuo jaučia, kad turi darbą, o kai gauni tik paramą, norisi tik pasigerti“ (TD4)</i>
	Socialinės paramos būtinybė	<i>„Nusipirkti kruopų <...> nors šiek tiek gaunant pinigų, kad nelikti visai be kapeikos“ (TD1) „Tai vienintelė galimybė išgyventi, ypač kai esi senas, kai nėra darbo“ (TD6) „...senas žmogus nebegauna nelegalaus darbo, tai jam parama vienintelės pajamos“ (TD4)</i>
	Pasitikėjimo sistema trūkumas	<i>„Lietuvoj socialinė Sistema veikia sunkiai“ (TD2) „Nepasitikiu institucijom nuo 1990 metų. Gyvena kiekvienas sau, mes vargšai nereikalingi“ (TD3) „Aš niekuo nesiskundžiu man viskas gerai, pasitikiu tik savimi, nereikia man pagalbos“ (TD5) „Nepasitikiu“ (TD6) „Niekuo nepasitikiu“ (TD7)</i>
	Kontrolės ir sąžiningumo klausimai	<i>„Su manim, kai kalba vienaip, kai nususuka, kalba visai kitaip. Užklijuota etiketė žmogui“ (TD8) „Paramos sistemą reikia iš esmės pertvarkyti. <...> Griežta kontrolė <...> svarbu atrasti, kam tikrai priklauso parama ir kad tas žmogus pasinaudotų parama.“ (TD4)</i>

Šaltinis: sudaryta autorės empirinio tyrimo pagrindu.

Tyrimo dalyviai, nesinaudojantys pinigine socialine parama mano, kad piniginės socialinės paramos sistema Lietuvoje yra vertinama kritiškai. Daugelis tyrimo dalyvių mano, kad paramos dydis yra per mažas, nesuteikia galimybių išgyventi, o tik minimaliai padeda išgyventi. Be to, paramos gavimo procesas yra biurokatiškai sudėtingas, kartais net žeminantis, dėl to žmogus vengia ja naudotis. Pasitikėjimas valstybės institucijomis yra žemas – daugelis tyrimo dalyvių išsakė nuomonę, kad parama nėra veiksminga, o pagalba, būna taip, kad pasiekia ne tuos kuriems jos labiausiai reikia. Taip pat tyrimo dalyviai akcentuoja, kad socialinės paramos gavimas turi neigiamą psichologinį poveikį, nes žmogus gaudamas paramą pradeda jaustis priklausomas, jaučiasi „pulko žmogumi“, jaučiasi „nelaisvas“, turi atidirbinėti už pašalpą. Žmogus praranda savarankiškumą, pasitikėjimą, jaučiasi priklausomas, neretai patiria visuomenės pašaipą.

Atsižvelgiant į tyrimo rezultatus galima teigti, kad svarbu užtikrinti didesnę paramos sistemos efektyvumą ir geresnę valstybės institucijų gebėjimą reaguoti į pažeidžiamų gyventojų poreikius. Taip pat svarbu stiprinti pasitikėjimą socialinėmis institucijomis, bei mažinti biurokratiškus trukdžius, kad žmonės, kuriems iš tiesų reikia pagalbos, galėtų ją gauti lengviau ir oriau užtikrinant žmogaus teises. Be to, tyrimo dalyviai įvardino, kad paramos dydis yra toks

mažas, kad sunku pragyventi, nes viskas labai brangu. Taip pat tyrimo dalyviai jaučia gėdos jausmą, prašyti piniginės socialinės paramos. Tyrimo dalyviai išskiria visuomenei naudingą veiklą, kurią privalo atlikti socialinės paramos gavėjas, šis atidirbimas vadinamas „atidirbimas už pašalpą“. Ši praktika kelia papildomą psichologinį diskomfortą, mažina asmens savivertę, bei pasitikėjimą savimi.

Remiantis Gelčytės ir Vileikienės (2023) parengta ataskaita, 51 proc. apklaustų gyventojų nepasiūlė būdų, kaip, jų manymu, būtų galima gerinti paslaugų kokybę, nors jų buvo prašoma pasiūlyti, kaip būtų galima pagerinti valstybės ir savivaldybių įstaigų paslaugų kokybę. Likusieji gyventojai siūlė daugiau atsižvelgti į žmonių interesus (14 proc.), siekti skaidrumo darbe (7 proc.), kelti darbuotojų kvalifikaciją (4 proc.), didinti darbuotojų atsakomybę prieš verslą ir gyventojus (4 proc.), buvo siūloma, kaip mažinti lankytojų eiles (4 proc.), siūlė greičiau teikti paslaugas, trumpinti eiles (3 proc.), manė, kad darbuotojai turėtų būti sąžiningesni (3 proc.), kelti aptarnavimo kokybę (2 proc.). Kai kurie gyventojai pateikė tokius siūlymus: aiškiau pateikti informaciją, tobulinti interneto svetaines, mažinti biurokratiją, rengti susitikimus su gyventojais, didinti darbuotojų skaičių, prailginti darbo laiką, įdarbinti daugiau jaunimo, mažinti nuotolinį darbą, vykdyti daugiau auditų, kovoti su nepotizmu, mažinti atlyginimus, dažniau taikyti vieno langelio principą.

Apibendrinant šiame magistro darbe atlikto tyrimo dalyvių, nepasinaudojančių pinigine socialine parama, patirtis ir išgyvenimus, galima teigti, kad gyventojai siekia būti visaverčiais visuomenės nariais, turėti pastovų darbą, už kurį mokamas atlyginimas. Dėl didelio nedarbo įsidarbinti, nėra lengva todėl žmogus yra priverstas rinktis atsitiktinius darbus pas ūkininkus, kaimynus. Socialinė parama žmogui susiduriančiam su skurdu yra labai svarbi, tai vienas iš būdų leidžiantis užtikrinti būtiniausius pragyvenimo poreikius. Tačiau tyrimas atskleidė, kad skurde ir nepritekliuje gyvenantis asmuo nesinaudoja pinigine socialine parama. Kaip pagrindines priežastis, dėl kurių nesinaudoja pinigine socialine parama, tyrimo dalyviai įvardino sudėtingas procedūras.

3.3. DISKUSIJA

Teorinėje darbo dalyje atliekant mokslinę literatūros analizę Aidukaitė, Bagdonovas, Guogis (2012) piniginės socialinės paramos sampratą apibūdinama, kaip viena iš valstybės gerovės koncepcijų, kuria siekiama užtikrinti kiekvienam asmeniui orų gyvenimą per socialinę apsaugą, socialines paslaugas. Atlikto tyrimo rezultatai atskleidė, kad piniginė socialinė parama dažnai suvokiama, kaip išgyvenimo priemonė, leidžianti įsigyti būtiniausius maisto produktus ar

padengti trumpalaikes pragyvenimo išlaidas. Piniginė socialinė parama suprantama, kaip išgyvenimo priemonė, viena iš galimybių nenumirti badu. Lietuvoje socialinės paramos sistema yra esminė priemonė, kuria siekiama užtikrinti minimalų pragyvenimo lygį ir apsaugoti asmenis nuo skurdo.

Geodeme ir Janssen (2020) akcentuoja, kad nepasinaudojimas pinigine socialine parama yra reikšminga problema socialinės apsaugos kontekste. Ebbinghaus, Nelson, & Nieuwenhuis (2019) šį reiškinį apibūdina, kai asmuo, turintis teisę į socialinę paramą jos negauna. Česnuitytė, Bernotas ir Guogis (2022) remiasi Reijnders (2020) atliktais tyrimais, kurie nustatė, keturias pagrindines priežastis, dėl kurių asmenys nesinaudoja pinigine socialine parama: socialinės ir psichologinės priežastys, socialinės informacinės priežastys, socialinės – kultūrinės priežastys, viešojo administravimo priežastys. Tyrime atsispindėjo šios išmokų nepaėmimo priežastys, kurios atsirado dėl biurokratinių kliūčių, informacijos trūkumo, neigiamo požiūrio į socialinę paramą, socialinės stigmatos, savivertės trūkumo, skeptiško požiūrio į paramą, įstatymų neatitikimo.

Atliekant tyrimą apie pinigines socialinės paramos nepaėmimo reiškinio eliminavimo mažinimo pasirinkau apklausti būtent tuos asmenis, kurie gyvena skurde, kurie yra atskirti nuo visuomenės. Siekiau pajauti šių asmenų autentišką patirtį, suprasti priežastis dėl kurių negauna socialinės paramos, nors gyvena skurde. Tik asmenys, kurie susiduria su šia realybe gali geriausiai atskleisti realius sunkumus, įvairias gyvenimo peripetijas, trukdžius su kuriais priversti susidurti ir susiduria.

Tyrimo pasirinkta apklausti nepritekliuje, skurde gyvenančius asmenis. Apklausiant marginalizuotą asmenų grupę, galima išsiaiškinti įvairiausias priežastis, dėl kurių asmuo nesinaudoja pinigine socialine parama. Nepasinaudojimas vyksta dėl informacijos stokos, sudėtingų biurokratinių procedūrų, stigmatos ir kitų priežasčių. Tik tie asmenys, kurie negauna paramos, arba tie, kurie gavo ir jos atsisakė, gali pasakyti, įvertinti, ar paramos kriterijai yra per griežti, ar informacija apie ją yra nepakankama, ar egzistuoja kitos kliūtys, dėl kurių asmuo nesikreipia dėl pinigines socialinės paramos. Tik stiprinant sąmoningumą ir skatinant bendradarbiavimą galima sukurti efektyvesnę ir labiau prieinamą socialinę sistemą.

Tyrimo rezultatai atskleidė, kad asmenys nepasinaudoja pinigine socialine parama, jos atsisako dėl visuomenės stigmatizacijos, gėdos jausmo, jaučiamų vidinių barjerų, bei dėl nepriimtinių paramos sąlygų. Asmenys jaučiasi atstumti, neįvertinti, įsižeidę. Šiuos tyrimo radinius atliepia Honneth (1995), kuris teigia, kad žmogaus savivertei būtinas socialinis pripažinimas – meilė, pagarba, išklauskimas, paguoda, palaikymas. Socialinio vertinimo stoka gali lemti psichologinį diskomfortą, mažinti savivertę ir skatinti asmenį atsiriboti nuo bet kokios teikiamos

paramos. Tokioje būsenoje žmogus gali nepriimti, atsisakyti, vengti, arba neigiamai reaguoti į bet kokią teikiamą paramą, net ir piniginę, nepaisant to, kad asmens pajamos yra mažos.

Piniginės socialinės paramos nepaėmimo pasekmės gali būti tiek trumpalaikės, tiek ilgalaikės, turinčios socialinių ekonominių padarinių. Šiuos tyrimo radinius atliepia Gabnytės, Norvilės ir Vencius (2020) teigimu, skurdas neigiamai veikia visą bendruomenę, skaldo socialinį solidarumą, mažina tarpusavio pasitikėjimą, kelia nerimą, bei nepasitikėjimo jausmą. Atlikto tyrimo duomenys parodė, kad žmonės, kurie nesinaudoja pinigine socialine parama, patiria ekonominį nesaugumą, nuolatinį finansinį iššūkį. Tyrimo dalyviai priversti susidurti su nuolatiniais finansiniais iššūkiais, gyvena nežinomybėje, baimėje, socialinėje izoliacijoje, jaučia emocinę įtampą. Anderssona, Browne, Denhova (2015) nurodo, kad bedarbiai susiduria su pagrindiniais iššūkiais tai galimybę įsidarbinti legaliai, nėra galimybės turėti pastovias pajamas. Todėl labai svarbu asmeniui gyvenančiam skurde užtikrinti stabilias pajamas, kad asmuo taptų socialiai priimtinas asmuo. Tuo tarpu tyrimo dalyvių patirtys parodė, kad jų kasdienybę galima apibūdinti, kaip nuolatinę kovą dėl išgyvenimo, kurioje persipina finansiniai sunkumai, socialinė atskirtis ir vidinis pasipriešinimas vadinamajam „pašalpiniam gyvenimu“. Skurdas nėra tik materialinė būsena, jis apima ir socialinius, bei psichologinius aspektus.

Bourdieu (2004) akcentuoja, kad socialinėje sistemoje pagrindinės aukos yra paprasti žmonės, kurie patiria nematomą priespaudą ir marginalizaciją. Socialinė atskirtis ir marginalizacija atspindi pagrindinį socialinio kentėjimo aspektą, skatinantį individo nesugebėjimą palaikyti socialinę tapatybę, kurią jam diktuoja visuomenė. Tokia patirtis gali paskatinti asmenį atsisakyti socialinės paramos, net jei ji jam priklauso. Empirinio tyrimo duomenų analizė atskleidė, kad viena iš priežasčių, dėl kurios asmenys nesinaudoja pinigine socialine parama yra „pulko žmonių įvaizdis“. Jausmas kurį žmogus jaučia savo viduje, kad būti „pulko žmogumi“, reiškia būti kažkoku kitoku, ne tokiu, kaip visi. O gaunama parama suvokiama, ne kaip pagalba, o kaip primesta našta, ribojanti jo laisvę.

Chisala (2006), Figuera – McDonough (2007) teigia, kad socialinio darbo tikslas yra įgalinti asmenis, suteikiant jiems individualią paramą. Socialinis darbuotojas identifikuoja ir atpažįsta asmenis, kuriems reikalinga pagalba. Tyrimo dalyviai socialinį darbuotoją apibūdina, kaip tarpininką, padedantį susitvarkyti reikiamus dokumentus ir paaiškinantį socialinės paramos teikimo procedūras. Socialiniai darbuotojai yra savo srities specialistai, profesionalai, tačiau jie ne visada pilnai atspindi tikrą informaciją, su kuria susiduria asmuo, kuris nepasinaudoja pinigine socialine parama. Socialinis darbuotojas, o ypač tas, kuris neturi kontakto su asmeniu, kuris nesinaudoja parama, apklausoje gali remtis oficialiais duomenimis ar bendromis tendencijomis, tačiau negali perteikti individualių priežasčių ir jausmų, dėl kurių asmuo nesinaudoja pinigine

socialine parama. Socialiniai darbuotojai, nors ir savo srities specialistai, tačiau negali pilnai atspindėti individualių patirčių ir emocinių barjerų, kuriuos patiria nepritekliuje gyvenantys asmenys.

Česnuitytės, Bernoto ir Guogio (2022) tyrime nagrinėtas klausimas, kaip įtraukti asmenis į socialinės paramos gavimo procesą ir kokios yra socialinio darbuotojo galimybės mažinti šį reiškinį. Nustatyta, kad socialinių darbuotojų funkcijos neįpareigoja ieškoti naujų piniginės socialinės paramos gavėjų, o jų įsitraukimas į šio reiškinio mažinimą priklauso asmeniškai nuo kiekvieno darbuotojo atsidavimo savo darbui, priklauso nuo to, kaip socialinis darbuotojas geba atpažinti paramos stokojančius asmenis. Visuomenės neabejingumas, supratingumas, geranoriškumas gali prisidėti prie socialinės nelygybės mažinimo.

Galime teigti, kad socialinių darbuotojų vaidmuo mažinant pinigines socialinę paramos nepaėmimo reiškinį išlieka ribotas, nes jų funkcijos neapima aktyvios naujų paramos gavėjų paieškos. Socialiniai darbuotojai nėra įpareigoti ieškoti naujų piniginės socialinės paramos gavėjų ar skatinti paramos nepaimančiųjų paieškos. Tai reiškia, kad yra asmenų kurie nesinaudoja pinigine socialine parama, nors ji jiems ir priklausytų, bet jie nepasinaudoja parama dėl informacijos stokos, stigmos, atskirties. Socialinis darbuotojas gali prisidėti prie šios problemos sprendimo aktyviai informuojant gyventojus apie jų socialines teises taip mažindami stigmatizaciją. Socialinis darbuotojas gali didindami visuomenės sąmoningumą apie nepriteklių, bei supažindinti nepritekliuje gyvenantiems asmenims apie paramos gavimo galimybes. Siekti, kad ne klientas ateitų pas paslaugos gavėją, o paslaugos teikėjas, ateitų pas paslaugos gavėją. Dirbant kartu su gydymo įstaigomis, nevyriausybinėmis organizacijomis ir kitomis organizacijomis taip siekiant identifikuoti asmenis, kuriems reikalinga pagalba. Dažniausiai nepritekliuje gyvenantis asmuo pripratęs gyventi skurde, neina prašyti pagalbos ir taip lieka gyventi atskirtyje. Socialiniai darbuotojai gali būti pagrindiniai tarpininkai tarp socialinės paramos sistemos ir žmonių, kuriems ši parama skirta. Socialiniai darbuotojai bendrauja su asmenimis kurie skursta, mažindami vidines jų baimes, bei stiprina pasitikėjimą socialine parama. Tenka ne vieną kartą skleisti informaciją apie socialinę paramą siekiant, kad asmenys kurie nepasinaudoja pinigine socialine parama, ja pasinaudotų. Socialiniai darbuotojai gali ne tik padėti asmenims gauti socialinę paramą, bet ir suteikti galimybę tapti ekonomiškai savarankiškesniais.

Apibendrinat galime teigti, kad socialinio darbuotojo įnašas siekiant prisidėti prie pinigines socialinės paramos reiškinio eliminavimo priklauso asmeniškai nuo kiekvieno darbuotojo atsidavimo savo darbui, priklauso nuo to, kaip socialinis darbuotojas geba pamatyti skurstantįjį, kaip supranta skurde gyvenantį žmogų ir jo sunkumus. Siekiant, kad socialinio darbuotojo įnašas šioje srityje būtų kuo efektyvesnis svarbu atsisukti į žmogų, į visuomenę., kad

kuo daugiau žmonių pasinaudotų socialine parama, būtina ne tik plėsti socialinių paslaugų prieinamumą, bet ir keisti visuomenės požiūrį į socialinę paramą, mažinti stigmatizaciją ir kurti įgalinančią aplinką. Visuomenės neabejingumas, supratingumas, geranoriškumas gali padėti mažinti nelygybę.

Refleksija. Šiame magistrinio baigiamajame darbe pasirinkau apklausti tyrimo dalyvius kurie nesinaudoja pinigine socialine parama nors ji jiems ir priklausytų. Tyrimu buvau suinteresuota sužinoti apie piniginės socialinės paramos nepaėmimo reiškinio reikšmę žmogui ir jo supančią aplinką. Šis magistrinis darbas tai lyg prisilietimas prie žmonių gyvenimo kurie nesinaudoja pinigine socialine parama. Žvilgsnis iš arti ten kur skurdas, kančia, gyvenimas apie kurį ne visi pagalvojame.

Piniginės socialinės paramos nepaėmimo reiškinys yra nematomas reiškinys, bet daro didelę žalą visuomenei, didina skurdą, atskirtį. Tyrimo dalyvių paieškos buvo sudėtingos, pradžioje maniau, kad neįmanoma atlikti apklausą ir rasti žmogų kuris nesinaudoja pinigine socialine parama. Visų žmonių kuriuos klausiau ir maniau., kad jie man gali būti tyrimo dalyviai, visi gaudavo socialines paramas. Klausiau pažįstamų, bendruomenės, stebėjau aplinką. Nenuleidau rankų, nepasimečiau, giliai širdyje jaučiau, kad viskas bus gerai. Ir man pavyko rasti tokius asmenis, kurie savyje turi unikalias istorijas, asmenines patirtis, kurios jautrios tiek tiriamajam, tiek man.

Kodėl ne visi žmonės priima piniginę socialinę paramą? Opi problema vyraujanti visame pasaulyje. Lietuvoje visuomenė viena iš seniausių visoje Europos Sąjungoje. Žmogui senstant sunkiau darosi pasirūpinti savimi, išgyventi gaunant mažas pajamas. Atliekant tyrimą susipažinau su asmenimis, kurie vyresnio amžiaus, gyvena skurde. Vienas tyrimo dalyvis niekuo nesiskundžia, jam viskas normoj. Kitas skundžiasi, ieško pagalbos, kreipiasi į seniūniją, bet gyvena skurde.

Kaip nelikti abejingu, kaip nepraeiti pro šalį ir padėti žmogui kuris gyvena skurde nors sako, kad jam viskas normoj. Senolė visada šypsodavosi, nors gyvenimo sąlygos sunkios. Jos bute neveikia vandens kranai, ji negali nusimaudyti. Ji nežinia kada maudėsi, negali gaminti valgyti, nes dujos atjungtos, šaldytuvai tuščias. Senolė teigia, kad jai viskas normoj. Socialinės pagalbos ji atsisakydavo teigė, kad pati viską pasidaro, tarnų nereikia. Piniginės paramos neimdavo, nes nepripratusi gyventi iš svetimų pinigų. Senolė turi sūnų kuris gyvena toli, jie mažai bendrauja. Ji vis prisimena sūnų, kad buvo mokykloje pirmūnas, jam gerai sekėsi. Sūnus tarnavo Sovietinėje armijoje kur patirdavo traumas.

Bendraujant su senole jaučiau žmogaus vienišumą. Nors senolė sako, kad jai viskas normoj ir jai daug nereikia, tačiau ji kaip ir mes visi norime, kad brangus žmogus būtų šalia, ypač kai nežinai kada gali palikti pasauli. Senatvėje žmogus užgrūdintas gyvenimo nuoskaudų,

išgyvenimų tyliai, niekam negirdint gyvena su savo skausmu. Juk mes gyvename šalyje kur tebepersekioja prisiminimai iš sovietinė priespaudos ir holokausto istorijos. Mūsų gyvenimui didelę įtaką daro skaudžios patirtys su kuriomis žmogus gyvena. Aš jaučiu, kad žmogus gyvena savo skausme, ir tas skausmas niekam neįdomus. Visuomenė kurioje gyvename tampa pasyvi, ji pripranta prie aplinkos kurioje yra vargšai, gal pirmą kartą pamačius žmogų kuris ieško maisto konteineryje mes atkreipsime dėmesį, o kitą kartą pagalvosime, kad toks žmogaus pasirinkimas, tokį gyvenimą jis pasirinko ir nueisime, pravažiuosime pro šalį. Gyvename pasyvioje visuomenėje kurioje vaikštome, kaip robotai. Nesieja žmogaus jokie ryšiai nors gyvename viename miestelyje, viename daugiabutėje, vaikštome tais pačiais koridoriais, laiptais, takais. Nepakeliame akių, nepasižiūrimė į skurstantį žmogų. Šiandien esame susvetimėjusi visuomenė. Visuomenė tampa minia dėl technologinių naujovių kurios žmones daro robotais. Nevisi žmonės moka bendrauti ir turi širdį. Šiuolaikinė visuomenė vertina prabangą, nepastebi vargo, skurdo, marginalizuotų žmonių. Gebėjimas sutelkti dėmesį konkrečiam asmeniui tampa retas, sunkus atvejis, tai prilygsta stebuklui. Po interviu kilo visokiausios mintys, kaip mes galime prisidėti prie pagalbos vienišam, skurde gyvenančiam žmogui, kaip toliau turime gyventi, kad skausmo būtų mažiau. Senatvėje žmogui nebereikia turtų, nebereikia daug, jam užtenka duonos kąšnelio su druska. Kaip mes galime pajauti žmoguje nerimą jei jis to neparodo. Kaip mes galime pasigęsti žmogaus jei esame tokie užsiėmę savo gyvenimu. Ar mūsų gyvenime yra vietos kitam, kuris vienišas, bet neprašo pagalbos? Kur ir kada nubunda etninė gyvybė kurią mes vadiname žmogiškumu. Kaip mes galime padėti, kad žmogui būtų lengviau. Šis tyrimas tai lyg žingsnis į kitų gyvenimus, siekiant suprasti socialinės paramos nepaėmimo reiškinį ir jo reikšmę šiuolaikinei socialinei politikai. Net ir pasiūlius pakankamai socialinės paramos paslaugų, socialinę paramą, nėra savaime aišku, kad visi asmenys kuriems reikia pagalbos, paramos, tikrai jomis naudosis. Įvairių tipų problemos gali trukdyti jų pagalbos ieškojimui. O dėl nepaėmimo reiškinio didėja gerovės išlaidos. Sunkiausia padėti, kai tavęs neprašo pagalbos, ar kai nepriima, atstumia pagalbą. Skurstanti visuomenė yra mūsų visų dalis. Mes negalime likti abejingi svetimam skausmui. Nelikti abejingiems ir jausti rūpestį kitam, matyti šalia esantį žmogų yra mūsų pareiga. Šiandien daug kas vaikosi įvairiausių talentų, bet nesusimąstome, kad būti paprasčiausiai neabejingu yra turėti talentą. Nes dabar retas kuris žmogus natūraliai jaučia rūpestį artimam, o svetimo visai nepastebi ir neįsijaučia į jo gyvenimą. Visų mūsų ateitis priklauso nuo sugebėjimo pastebėti esančias traumas kitame žmoguje.

Užduodant klausimus, viduje degė emocijos, jaučiau jaudulį, nerimą ir bejėgiškumą. Vis sukosi mintys apie tyrimo proceso sklandumo užtikrinimą, saugumą. Nenorėjau įžeisti ar kitaip sujaudinti žmogų. Stengiausi maloniai ir lėtai užduoti klausimus, poreikiui esant pakrypti kita

linkme, klausimą pakeičiant, bet tuo pačiu išlaikant tyrimo esmę. Pasirinktas pusiau struktūruotas interviu leido tyrimo metu paimprovizuoti.

Tyrimo metu išgirstų istorijų dėka supratau, kad apklaustų asmenų patirtys yra mažai tyrinėtos, asmenų kurie nepasinaudoja pinigine socialine parama balsai dažniausiai lieka neišgirsti, negirdimi. Žmogus lieka gyventi vienas su skurdu, neviltimi, jaučiasi bejėgis, išsekęs, negalintis kažką pakeisti. Jis pasiduoda, pradeda tekėti pasroviui, patiki savo gyvenimą likimui. Gaila ši problema vis didėja, žmonių patiriančių išgyvenimus, kančias atsiranda vis daugiau. Įsigilinus į tyrimą supratu, kad žmonių neapsinaudojančių socialine parama yra daug. Jie gyvena tarp mūsų su savo skausmu, nevisi galime pastebėti tą skausmą. Žmogiškumas gali daryti stebuklus kuris gali prisidėti prie situacijos pasikeitimo.

IŠVADOS

1. Teorinė analizė atskleidė, kad piniginės socialinės paramos nepaėmimas yra reiškinys, kai asmuo, turintis teisę į socialinę paramą, jos negauna. Tokia situacija vadinama „nepaėmimu“. Šis reiškinys Lietuvoje tampa vis aktualesnis ir gali turėti tiek trumpalaikių, tiek ilgalaikių pasekmių, tokių, kaip didėjantis skurdo lygis ir socialinė atskirtis. Piniginė socialinė parama yra svarbi priemonė mažinant pajamų nelygybę bei užtikrinanti minimalias pragyvenimo galimybes, todėl jos nepaėmimo problema kelia iššūkių visai socialinės apsaugos sistemai. Analizuojant šį reiškinį teoriškai, galima geriau suprasti jo priežastis ir galimus sprendimo būdus, siekiant efektyvesnės paramos paskirstymo sistemos. Efektyvios paramos paskirstymo sistemos dėka siekiama sumažinti nelygybę, užtikrinti vienodas galimybes visiems visuomenės nariams, užtikrinti minimalias pajamas kiekvienam šalies piliečiui. Piniginės socialinės paramos sistema yra būtina visuomenės gerovei.
2. Atlikta analizė atskleidė, kad piniginės socialinės paramos nepaėmimo atvejai dažnai yra susiję su tuo, jog asmenys linkę nesinaudoti ir socialinio darbo paslaugomis. Nesinaudojimas socialinėmis paslaugomis gal i reikšti sisteminių ryši tarp materialinės paramos gavimo ir socialinės pagalbos paslaugų prieinamumo bei pasitikėjimo jomis. Pagrindinės nepaėmimo priežastys yra įvairialypės: socialinės ir psichologinės (pvz., reaktanso teorija paaiškina, jog žmonės atsisako paramos dėl laisvės ribojimo jausmo), informacinės (informacijos trūkumas apie paramą ir paslaugas), kultūrinės (tapatybės bei orumo jausmas, sudėtingos procedūros). Šios priežastys turi būti nuosekliai identifikuojamos ir sprendžiamos socialinio darbo kontekste, siekiant didinti paramos prieinamumą ir efektyvumą.
3. Sprendžiant socialinių paslaugų nepaėmimo problemą atlikus empirinį tyrimą matyti, kad socialinių darbuotojų veiklos dažnai neapima aktyvaus naujų piniginės socialinės paramos gavėjų paieškos. Tačiau socialinis darbuotojas gali reikšminga prisidėti prie šios problemos sprendimo, aktyviai vykdydamas informacinę veiklą, edukodamas bendruomenę apie socialines teises, paramos galimybes taip siekdamas mažinti socialinės paramos stigmatizaciją. Socialinio darbuotojo bendravimo įgūdžiai, gebėjimas užmegzti pasitikėjimu grįstą ryšį su žmonėmis, bei žinios apie socialinės paramos sistemą gali tapti svarbiu veiksmu skatinančiu asmenis naudotis jiems priklausančia pagalba.

REKOMENDACIJOS

1) Socialinės paramos skyriui:

- Tobulinti piniginės socialinės paramos prašymų formas jas supaprastinant, racionalizuojant, atsisakant sudėtingų terminų ir pan.
- Atsisakyti visuomenei naudingos veiklos, kaip būtinos sąlygos socialinės paramos išmokai gauti dėl jų stigmatizuojančio poveikio.
- Didinti socialinės paramos dydžius, atsižvelgiant į realius pragyvenimo kaštus, bei peržiūrėti valstybės remiamų pajamų dydį.
- Didinti paramos prieinamumą ir adekvatumą kiekvienam nepritekliuje gyvenančiam šalies gyventojui.
- Peržiūrėti turto kontrolės reikalavimą, įvertinant realų turto likvidumą bei galimybę juo pasinaudoti.
- Skatinti bendradarbiavimą tarp institucijų, dalijantis informacija, kurios pagrindu būtų siekiama kuo tiksliau identifikuoti potencialūs piniginės paramos klientai.
- Užtikrinti informacijos apie piniginę socialinę paramą sklaidą, siekti kad informacija pasiektų tikslines grupes, ypač apimant gyventojus, kurie gyvena nepritekliuje, bet nesikreipia socialinės paramos.
- Edukuoti visuomenę, institucijas apie nepritekliui e socialines tieses, skurdo lygį ir jo daromą žalą žmogui; keisti visuomenės ir institucijų specialistų mąstymą, bei stigmatizuojančią leksiką, pasitelkiant tam visas priemones.
- Vykdyti nuolatinę švietėjišką veiklą mažinant stigmą dėl paramos gavimo, skatinant visuomenės solidarumą.

2) Socialinių paslaugų centrams:

- Taikyti aktyvų darbo su klientais modelį – socialiniai darbuotojai turi inicijuoti kontaktą su potencialiais paramos gavėjais. Siekti, kad darbuotojas eitu link kliento ir jį informuotų apie socialinę paramą, o ne klientas,
- Įgyvendinti „vieno langelio“ principą, siekiant sumažinti biurokratiją ir pagerinti paslaugų prieinamumą.
- Skirti atsakingus specialistus, kurie koordinuotų skurdo mažinimo veiksmus, informuotų asmenis, galimai turinčius teisę į socialinę paramą.
- Stiprinti socialinių paslaugų centro organizacinę kultūrą, ugdant darbuotojų empatiją, sąmoningumą apie socialinį teisingumą ir žmogaus teises.

- Užtikrinti informacijos apie piniginę socialinę paramą sklaidą, parenkant atitinkamus informacijos sklaidos būdus bei atsižvelgiant į tikslines grupes, ypač apimant tokias gyventojų grupes, kurie gyvena nepritekliuje, bet nesikreipia socialinės paramos.
- Edukuoti institucijoje dirbančius darbuotojus apie nepriteklių ir gyventojų socialines teises. Keisti institucijoje dirbančių darbuotojų požiūrį į žmogų gyvenantį skurde, keisti specialistų mąstymą bei stigmatizuojančią leksiką, pasitelkiant tam atitinkamas priemones.
- Organizuoti gyvo susitikimo mokymus, orientuotus į žmogaus orumo išlaikymą, stigmų mažinimą ir šiuolaikinio skurdo supratimą.

3) Socialinei apsaugos ir darbo ministerijai:

- Uždrausti visuomenei naudingos veiklos reikalavimą savivaldybėse, taip siekiant išvengti žmogaus išnaudojimo, siekti ginti žmogaus teises.
- Siekti, kad savivaldybėse būtų tobulinama socialinės paramos sistema.
- Supaprastinti Piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymą.
- Skatinti institucijų bendradarbiavimo gerinimo, tarpusavio informacijos keitimosi.
- Edukuoti visuomenę ir institucijas apie gyventojų socialines teises, skurdo lygį, kultūrą ir stigmos dėl nepritekliaus žalą, keisti visuomenės, institucijų specialistų mąstymą bei stigmatizuojančią leksiką, pasitelkiant visas tam tinkamas priemones.

LITERATŪRA

1. Adomavičienė, A., Baltutė, R., Erentaitė, R., Subotovič, A., Vosylis, R., ir Vencius T., (2024). *Nacionalinis skurdo mažinimo organizacijų tinklas. Skurdas ir socialinė atskirtis*. <https://www.smtinklas.lt/wp-content/uploads/simple-file-list/Metine-skurdo-ir-socialines-atskirties-apzvalga/2024-09-16-Nacionalinis-skurdo-mazinimo-organizaciju-tinklas.pdf>
2. Aidukaitė, J., Bagdonova, N., ir Guogis, A. (2012). *Gerovės valstybės kūrimas Lietuvoje: mitas ar realybė?* Vilnius: Lietuvos socialinių tyrimų centras, Sociologijos institutas. https://www.lstc.lt/wp-content/uploads/2019/04/Geroves_valstybes_kurimas_visas.pdf
3. Arnstein, Sh. R. (1969). A Ladder Of Citizen Participation. *ALP Journal*. https://www.historyofsocialwork.org/1969_ENG_Ladderofparticipation/1969,%20Arnstein,%20ladder%20of%20participation,%20original%20text%20OCR%20C.pdf
4. *Ataskaita dėl Europos gyvenimo ir darbo sąlygų fondo 2015 finansinių metų metinių finansinių ataskaitų su Fondo atsakymu*. (2015). https://european-union.europa.eu/institutions-law-budget/institutions-and-bodies/search-all-eu-institutions-and-bodies/eurofound_lt
5. Bargain, O., Immervoll, H., & Viitamäki, H. (2012). No Claim, No Pain. Measuring The Non-Take-Up Of Social Assistance Using Register Data. *The Journal of Economic Inequality*, 10, 375-395.
6. Bitinas, A., ir Bitaitis, D. (2014). Piniginės socialinės paramos pertvarka: esminiai pokyčiai ir tendencijos. *Socialinių mokslų studijos: mokslo darbai*, Nr. 6 (3). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
7. Blom, B., & Morén, S. (2014). The Evaluation Of Quality In Social-Work Practice. *Nordic Journal Of Social Research*, 3(1), 71-87.
8. Bourdieu, P. (2004). *Der Staatsadel: Aus dem Französischen von Franz Hector und Jürgen Bolder*. Herbert von Halem Verlag.
9. Browne, E. (2015). *Social Protection: Topic Guide*. Birmingham: GSDRC, University Of Birmingham. <http://www.gsdrc.org/docs/open/socialprotection.pdf>
10. Carneiro, J., De Rocha, A., & Ferreira da Silva, J. (2008). *Challenging the Uppsala Internationalization Model: a Contigent Approach to the Internalization of Services*. CORE. <https://core.ac.uk/outputs/26894983/>
11. Chisala, G. L. (2006). How is Social Work Affected by Different Contexts? *Journal of Comparative Social Work*, 1(1), 38–46. <https://doi.org/10.31265/jcsw.v1i1.24>.

12. Česnuitytė, V., Bernotas, D., ir Guogis, A. (2022). *Socialinės paramos išmokų nepaėmimo priežastys, mastas ir identifikavimo metodika Lietuvos savivaldybėse ir visoje šalyje (NON-TAKE-UP)*. Reikminio tyrimo ataskaita. Lietuvos mokslo tarybos finansuojamas reikminis projektas (sutarties Nr. S-REP-21-6).
<https://socmin.lrv.lt/uploads/socmin/documents/files/veiklos-sritys/seima/pinigine-parama/NON-TAKE-UP%20GALUTIN%C4%96%20ATASKAITA.pdf5>
13. Dahrendorf, R. (1996). *Modernusis socialinis konfliktas*. Vilnius: Pradai.
14. *Dėl Kopenhagos deklaracijos įgyvendinimo socialinio komiteto sudarymo*. Lietuvos Respublikos Prezidento dekretas. 1999 m. sausio 4 d. Nr. 286.
<https://www.infolex.lt/ta/63905?ref=2>
15. Dėl socialinės paramos koncepcijos. 1994 m. gegužės 9 d. Nr. 360. Valstybės žinios, 1994-05-13, Nr. 36-653. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.12831>
16. Donabedian, A. (1985). Twenty Years Of Research On The Quality Of Medical Care: 1964-1984. *Evaluation & The Health Professions*, 8(3), 243-265. DOI: 10.1177/016327878500800301
17. Ebbinghaus, B., Nelson, K., & Nieuwenhuis, R. (2019). Poverty In Old Age. In *Routledge International Handbook Of Poverty* (pp. 256-267). Routledge.
18. Eurofound (2015). *Dėl Europos gyvenimo ir darbo sąlygų gerinimo fondo 2014 finansinių metų metinių finansinių ataskaitų su Fondo atsakymais*. Ataskaita (2015/C 409/34). Europos Sąjungos oficialusis leidinys, C 409/307. [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:52015TA1209\(34\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:52015TA1209(34))
19. Europos Parlamentas. (n.d.). *Mastrichto ir Amsterdamo sutartys*.
<https://www.europarl.europa.eu/factsheets/lt/sheet/3/maastrichto-ir-amsterdamo-sutartys>
20. Europos Sąjungos sutartis (1992). Treaty on European Union. Official Journal of the European Communities, C 191, 29 July 1992, Maastricht. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/ALL/?uri=celex:11992M/TXT>
21. *Europos socialinių teisių ramsčio veiksmų planas*. (2021). Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui COM (2021) 102 final. Briuselis: Europos komisija. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=celex%3A52021DC0102>
22. Figueira-McDonough, J. (2007). *The Welfare State And Social Work : Pursuing Social Justice*. Thousand Oaks, Calif.: Sage Publications.
23. Fuchs, M., Hollan, K., Gasior, K., Premrov, T. & Scoppetta, A. (2019). *Falling Through The Social Safety Net? Analysing Non-Take-Up Of Minimum Income Benefit And Monetary*

- Social Assistance In Austria*. EURO.CENTRE.REPORT. Vienna: European Centre.
<https://www.euro.centre.org/publications/detail/3469>
24. Gabnytė, V., Vencius, T., & Navickė, J. (2020). The benefit non-take-up in the context of cash social assistance reform in Lithuania. *Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika*, 21, 96-109.
 25. Gaižauskaitė, I., ir Valavičienė, N. (2016). *Socialinių tyrimų metodai. Kokybinis tyrimas*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
 26. Gelčytė, M., ir Vileikienė, E. (2023). *Ataskaita apie viešojo saugumo būklę Lietuvoje 2005–2022 m.* Vilnius: Vidaus reikalų ministerija.
<https://vrm.lrv.lt/media/viesa/saugykla/2023/12/kzl9XHsw-Cc.pdf>
 27. Goedemé, T., & Janssens, J. (2020). The Concept And Measurement Of Non-Take-Up. An Overview, With A Focus On The Non-Take-Up Of Social Benefits. *Deliverable 9.2 Leuven, InGRID-2 project 730998 H, 2020*.
 28. Gvaldaitė, L., Švedaitė-Sakalauskė, B., ir Buzaitytė-Kašalynienė, J. (2014). Vadovavimas socialiniam darbui: pasekmės darbuotojams ir profesinei veiklai. *Tiltai*, 67(2), 109-125. DOI: <http://dx.doi.org/10.15181/tbb.v67i2.849>
 29. Honneth, A. (1995). *The Struggle for Recognition: The Moral Grammar of Social Conflicts*. MIT Press.
https://books.google.lt/books/about/The_Struggle_for_Recognition.html?id=VgdFeCSlJcoC&redir_esc=y
 30. Jungtinių tautų organizacijos Visuotinė žmogaus teisių deklaracija. (1948). <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.278385>
 31. Kardelis, K. (2017). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Vilnius.
 32. Karlsson, U. (1995). Uppsalamodellen – ett nygammalt arbetssätt inom socialt arbete [The Uppsala Model: a new-old way of working in social work]. *Nordisk Sosialt Arbeid*, (4), 243.
 33. Lietuvos Respublikos Konstitucija, 1992 m. spalio 25 d. *Lietuvos aidas*, 1992-11-10, Nr. 220-0. Galiojanti suvestinė redakcija nuo 2022-05-22. <https://e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.47BB952431DA/asr>
 34. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos. (2023). *Socialiniai darbuotojai visuomenės akimis*. Tyrimas. <https://socmin.lrv.lt/lt/naujienos/m-navickiene-socialiniai-darbuotojai-kuria-verte-ir-nauda-visuomenei-ta-patvirtina-ir-lietuvos-gyventojai/>
 35. Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas. 2006 m. sausio 19 d. Nr. X-493. *Valstybės žinios*, 2006-02-11, Nr. 17-589. Suvestinė redakcija 2025-01-01 - 2028-12-31.
<https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.91609F53E29E/asr>

36. Lietuvos Respublikos socialins apsaugos ir darbo ministerija. (n.d.). *Skurdo mažinimo Lietuvoje strategija (parengta 2000 m.)*. <https://socmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/strateginis-valdymas/praejusio-laikotarpio-strateginiai-dokumentai-1/>
37. Liudvinovičienė, A., ir Guogis, A. (2004). Lietuvos ir Švedijos socialinės politikos lyginamoji analizė. *Public Policy and Administration*, 1(8), 74-82. <https://www.lituanistika.lt/content/12182>
38. Milton, P. (2006). Arbete i stället för bidrag? *Om aktiveringskraven i socialtjänsten och effekten för de arbetslösa bidragstagarna*. [Work instead of benefits? On the demand for activation in the social services and the effect on the unemployed receivers of benefits]. Akademisk avhandling, Uppsala universitet.
39. Morgaine, K. (2014). Conceptualizing Social Justice In Social Work: Are Social Workers “Too Bogged Down In The Trees? *Journal of Social Justice*, 4(1), 1-18.
40. Nacionalinis skurdo mažinimo organizacijų tinklas (2020). *Skurdas ir socialinė atskirtis Lietuvoje*. https://www.smtinklas.lt/wp-content/uploads/2020/10/Skurdas-ir-socialine-atskirtis_2020.pdf
41. Norton, A., Conway, T., & Foster, M. (2001). *Social Protection Concepts And Approaches: Implications For Policy And Practice In International Development*. Working Paper 143. London: Centre for Aid and Public Expenditure. <https://cdn.odi.org/media/documents/2999.pdf>
42. Okunevičiūtė-Neverauskienė, L., ir Česnuitytė, V. (2009). Socialiai pažeidžiamos grupės darbo rinkoje: samprata, vertinimas, integracija. Vilnius: Technika.
43. Pease, B. (2002). Rethinking Empowerment: A Postmodern Reappraisal For Emancipatory Practice. *British Journal of Social Work*, 32(2), 135-147.
44. Piniginės socialinės paramos mažas pajamas gaunančioms šeimoms (vieniems gyvenantiems asmenims) įstatymas. 2003 m. liepos 1 d. Nr. IX-1675. *Valstybės žinios*, 2003-07-23, Nr. 73-3352. Galiojanti suvestinė redakcija nuo 2024-07-25. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.215633/asr>
45. Piniginės socialinės paramos mažas pajamas gaunančioms šeimoms (vieniems gyvenantiems asmenims) įstatymas. *Valstybės žinios*, 2003-07-23, Nr. 73-3352. Galiojanti suvestinė redakcija nuo 2024-07-25. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.215633/asr>
46. Piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymo Nr. IX-1675 1 ir 2 straipsnių pakeitimo įstatymas. *TAR*, 2019-07-29, Nr. 12436. Galiojanti suvestinė redakcija nuo 2020-11-21. <https://e-seimasx.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/5885e782aa1011e9aab6d8dd69c6da66/asr>

47. Proctor, E. (2017). The Pursuit Of Quality For Social Work Practice: Three Generations And Counting. *Journal of the Society for Social Work and Research*, 8(3), 335-353.
<https://www.journals.uchicago.edu/doi/pdfplus/10.1086/693431>
48. Qureshi, H., & Henwood, M. (2000). *Older Peoples' Definitions of Quality Services (Involving Older People)*. Joseph Rowntree Foundation. <https://www.amazon.com/Peoples-Definitions-Quality-Services-Involving/dp/1902633822>
49. Reijnders, M. A. W. (2020). *Non-Take-Up Of Social Support And The Implications For Social Policies*. Doctoral dissertation. Leiden University. <https://hdl.handle.net/1887/119360>
50. Skučienė, D., (2023). *Aidai iš auditorijų. Knyga apie socialinę politiką*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
51. Šinkūnienė, J. (2011). *Kūrybiškumo aspektai socialiniame darbe*. MRU mokslo darbai.
52. Tereškinas, A. (2014). *Permaštant socialinę atskirtį ir socialinį kentėjimą*. Kultūra ir visuomenė. *Socialinių tyrimų žurnalas*, 5(3), 153-169. <http://dx.doi.org/10.7220/2335-8777.5.3.9>
53. Truell, R. (2014). *What Is Social Work*. <https://www.theguardian.com/social-care-network/2014/jul/07/what-is-social-work>
54. Van Oorschot, W. J. H. (1998). *Dutch Public Opinion On Social Security*. Loughborough: Centre for Research in Social Policy, Loughborough Universit.
<https://research.tilburguniversity.edu/en/publications/dutch-public-opinion-on-social-security>
55. Vencius, T. (2024). Prieiga per internetą: <https://www.fsf.vu.lt/naujienos/fakulteto-ivykiai/3005-tautvydas-vencius-visi-esame-socialines-politikos-veikejai>
56. Visuotinė lietuvių enciklopedija (n.d.). <https://www.vle.lt/>
57. Von der Leyen, U. (2020). Kitos kadencijos Europos Komisijos (2019–2024 m.) politinės gairės. Komunikacijos generalinis direktoratas, Europos Komisija.
<https://op.europa.eu/lt/publication-detail/-/publication/62e534f4-62c1-11ea-b735-01aa75ed71a1/language-lt>
58. VšĮ „European Institute of Health and Sustainable Development“ (2022). *Minimalių pajamų sistemos adekvatumo studija*. Galutinė ataskaita. Vilnius: Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija.
https://socmin.lrv.lt/uploads/socmin/documents/files/Galutine%20ataskaita_20221223.pdf
59. Wilensky, H. (2002) The Welfare State Convergence And Divergence. In Wilensky, H. (ed.) *Rich Democracies Political Economy, Public policy and Performance* (210–251). Berkeley, Los Angeles, London: University of California Press.
<https://doi.org/10.1525/california/9780520231764.003.0005>

60. Žydžiūnaitė, V., ir Sabaliauskas, S., (2017). *Kokybiniai tyrimai. Principai ir metodai*. Vilnius: Vaga. https://www.nsa.smm.lt/wp-content/uploads/2021/02/7702_Kokybiniu_tyrimu_etika.pdf
61. Žiukas, V. (2000). Socialinių darbuotojų vaidmuo mažinant skurdą Lietuvoje. *Socialinė Teorija Empirija Politika ir Praktika*, 1:106-110. DOI:10.15388/STEPP.2001.0.8506

Dešukienė, Irma. (2025). *Socialinių darbuotojų galimybės prisidėti prie piniginės socialinės paramos nepaėmimo reiškinio eliminavimo*. Socialinio darbo magistro studijų programos baigiamasis darbas. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.

SANTRAUKA

Darbo tikslas: išanalizuoti socialinių darbuotojų galimybes prisidėti prie piniginės socialinės paramos nepaėmimo reiškinio eliminavimo.

Pagrindiniai uždaviniai: 1) išanalizuoti teoriškai piniginės socialinės paramos nepaėmimo reiškinį; 2) išnagrinėti piniginės socialinės paramos nepaėmimo praktinius aspektus, susijusius su socialiniu darbu; 3) atskleisti socialinio darbuotojo indėlį, sprendžiant piniginės socialinės paramos eliminavimo problemą.

Tyrimo metodai: Mokslinės literatūros analizė, apibendrinimas bei interpretavimas. Tyrimo duomenų rinkimo metodas – pusiau struktūruotas interviu. Tyrimo duomenų apdorojimo metodas – kokybinė turinio (content) analizė. Empiriniai duomenys surinkti Tiriamieji: 8 tyrimo dalyviai, nesinaudojantys pinigine socialine parama, nors ji jiems ir priklausytų.

Tyrimo rezultatai atskleidė, kad piniginės socialinės paramos nepaėmimas yra reiškinys, vadinamas „nepaėmimu“, Lietuvoje tampa vis aktualesnis ir gali turėti tiek trumpalaikių, tiek ilgalaikių pasekmių, tokių, kaip didėjantis skurdo lygis ir socialinė atskirtis, kelia iššūkių visai socialinės apsaugos sistemai. Piniginės socialinės paramos nepaėmimo atvejai dažnai yra susiję su tuo, jog asmenys linkę nesinaudoti ir socialinio darbo paslaugomis. Nesinaudojimas socialinėmis paslaugomis gali reikšti sisteminių ryši tarp materialinės paramos gavimo ir socialinės pagalbos paslaugų prieinamumo bei pasitikėjimo jomis. Pagrindinės nepaėmimo priežastys yra įvairialypės: socialinės, psichologinės, informacinės, kultūrinės. Socialinių darbuotojų veiklos dažnai neapima aktyvaus naujų piniginės socialinės paramos gavėjų paieškos. Tačiau socialinis darbuotojas gali reikšmingai prisidėti prie piniginės socialinės paramos nepaėmimo reiškinio eliminavimo, aktyviai vykdydami informacinę veiklą, edukuodamas bendruomenę apie socialines teises, paramos galimybes taip siekdamas mažinti socialinės paramos stigmatizaciją. Socialinio darbuotojo bendravimo įgūdžiai, gebėjimas užmegzti pasitikėjimu grįstą ryšį su žmonėmis, bei žinios apie socialinės paramos sistemą gali tapti svarbiu veiksmu skatinančiu asmenis naudotis jiems priklausančia pagalba.

Pagrindinės sąvokos: socialinė nelygybė; skurdas; piniginė socialinė parama; piniginės socialinės paramos „neapėmimas“; socialinis darbas.

Dešukienė, Irma. (2025). *Possibilities Of Social Workers To Contribute To The Elimination Of The Phenomenon Of Non-Receipt Of Monetary Social Assistance*. Social Work Study Program Master;S Degree Thesis. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.

SUMMARY

The purpose of Master's Thesis: to analyze the possibilities of social workers to contribute to the elimination of the phenomenon of non-receipt of monetary social assistance.

The main objectives: 1) to theoretically analyze the phenomenon of non-receipt of monetary social assistance; 2) to examine the practical aspects of not receiving cash social assistance related to social work; 3) to reveal the contribution of a social worker in solving the problem of eliminating monetary social assistance.

Research methods: Analysis, generalization and interpretation of scientific literature. The research data collection method is in-depth interview. Research data processing method – Qualitative content analysis. Survey participants – 8 persons who do not use monetary social support even though they are entitled to it.

The research results revealed that non-receipt of financial social assistance, a phenomenon known as „non-take-up“, is becoming more and more important in Lithuania and may have both short-term and long-term consequences, such as increasing poverty levels and social exclusion, and poses challenges to the entire social security system. Non-take-up of financial social assistance is often linked to the fact that people tend not to use social work services. Non-use of social work services may indicate a systemic link between the receipt of material support and the availability of, and reliance on, social assistance services. The main reasons for non-take-up are manifold: social, psychological, informational, cultural. Social workers often do not actively seek out new recipients of cash social assistance. However, social workers can significantly contribute to the elimination of the phenomenon of non-take-up of financial social assistance by actively carrying out information activities, educating the community about social rights, support opportunities, thus aiming to reduce the stigmatisation of social assistance. A social worker's communication skills, ability to establish a trusting relationship with people and knowledge of the social assistance system can be an important factor in encouraging people to access the assistance they are entitled to.

Keywords: social inequality; poverty; financial social assistance; non-take-up; social work

PRIEDAI

1 priedas

KOKYBINIO TYRIMO GAIRĖS

Laba diena,

Esu Irma Dešukienė, Mykolo Romerio universiteto socialinio darbo magistratūros išėstinių studijų studentė. Atlieku magistro baigiamojo darbo socialinį tyrimą, kuriuo tikslas – ištirti socialinio darbuotojo galimybės prisidėti prie piniginių socialinės paramos reiškinių eliminavimo. Kviečiu Jus dalyvauti tyrime ir atsakyti į interviu klausimus. Interviu gairės ir klausimai skirti apklausti asmenis kurie nesinaudoja pinigine socialine parama nors ji jiems ir priklausytų. Interviu yra anoniminis, o tyrimo rezultatai bus naudojami tik apibendrinti ir tik pagal tiesioginę paskirtį – magistro baigiamajame darbe.

Interviu dalyvio socialinės-demografinės charakteristikos:

- Koks Jūsų amžius?
- Tyrimo dalyvio lytis.
- Koks Jūsų išsilavinimas?
- Koks Jūsų užimtumas?
- Kokia Jūsų gyvenamoji vieta?
- Koks Jūsų šeimos statusas?
- Koks Jūsų pajamų lygis?

Interviu gairės	Detalizuojantys klausimai
I. Ekonominės ir socialinės aplinkybės	<ol style="list-style-type: none">1. Kokios Jūsų / šeimos pragyvenimo išlaidos, gyvenimo sąnaudos (pvz., būsto nuomos sąnaudos, kt.)?2. Kokias sąnaudas skiriate maisto produktams? Sveikatos priežiūrai?3. Kaip Jūs apibūdintumėte šiuo metu savo ekonominę situaciją (darbo sąlygas, įsidarbinimo galimybę, darbo vietų prieinamumas, galimybę užsidirbti)?4. Prašau, papasakokite, kaip Jūs vertinate savo galimybes rasti darbą ir užsidirbti papildomų pajamų šiandieninėje ekonominėje situacijoje?5. Prašau, papasakokite apie iššūkius, su kuriais susiduriate savo gyvenime dėl mažų pajamų?
II. Suvokimas apie socialinę paramą	<ol style="list-style-type: none">6. Kaip Jūs suprantate, kam yra skirta pinigine socialinė parama?7. Prašau, papasakokite plačiau, kokią reikšmę Jums daro pinigine socialinė parama?
III. Socialinės paramos „nepaėmimo“ situacija	<ol style="list-style-type: none">8. Kodėl pasitaiko, kad žmogus, turintis mažas pajamas ir galėdamas pasinaudoti pinigine socialine parama, ja nepasinaudoja?

Interviu gairės	Detalizuojantys klausimai
	<p>9. Kaip Jūs įvardintumėt kliūtis, barjerus, kurie skurstantiems žmonėms trukdo pasinaudoti pinigine socialine parama?</p> <p>10. Kodėl Jūs nesinaudojate pinigine socialine parama? Kodėl Jūs pasirinkote tokį gyvenimą, kokį dabar gyvenate, ir neprašote piniginės socialinės paramos? Prašau papasakokite plačiau.</p>
IV. Informacijos šaltiniai	<p>11. Kaip Jūs manote, iš kur galime gauti informacijos apie pinigine socialinę paramą? Kodėl taip manote?</p> <p>12. Prašau, papasakokite apie informacijos šaltinių patikimumą, prieinamumą?</p> <p>13. Kaip Jūs įsivaizduojate, kaip galėtų būti geriau?</p> <p>14. Kaip prie informacijos apie priklausančią pinigine socialinę paramą galėtų prisidėti socialiniai darbuotojai?</p>
V. Stigma, visuomenės požiūris	<p>15. Ką Jūs manote apie stigmą bendruomenėje, susijusią su pinigine socialinės paramos gavimu?</p> <p>16. Prašau, papasakokite gal turėjote, išgyvenote kokį stigmatizuojantį įvykį, susijusį su socialine parama?</p>
VI. Pasitikėjimas institucijomis	<p>17. Kaip Jūs manote, koks pasitikėjimas valstybės institucijomis tarp Jūsų draugų, institucijų gebėjimu teikti socialinę paramą? Kodėl vyrauja būtent tokia nuomonė? Gal galite pateikti pavyzdžių?</p> <p>18. Prašau papasakokite apie savo pasitikėjimą valstybės institucijomis?</p> <p>19. Kaip apibūdintumėte socialinių darbuotojų paramą tokioje situacijoje?</p>
VII. Siūlymai dėl piniginės socialinės paramos teikimo tobulinimo	<p>20. Kaip Jūs manote, kokių priemonių reikia imtis, kad žmonės neabejotų ir pasinaudotų pinigine socialine parama? Kodėl Jūs taip manote?</p> <p>21. Ką reikėtų pakeisti, kad siekiant padidinti socialinės paramos efektyvumą?</p> <p>22. Kokias rekomendacijas pateiktumėte socialiniams darbuotojams, didinant piniginės socialinės paramos prieinamumą / efektyvumą?</p> <p>23. Papasakoti apie savo planus / gyvenimą po metų gyvenimo lygio perspektyvoje?</p>

2 priedas

Empirinio tyrimo rezultatai – tiriamųjų socialinės demografinės charakteristikos

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Socialinės demografinės charakteristikos	Amžius	<p>„...kai jau sensti ir nebegali rasti nelegalaus darbo žmogus bando susitvarkyti paramą, bet paramą tvarkysiuosi tik kai jau bus tikrai sunku...“ (TD1)</p> <p>„Aš jau sena, man dirbti sunku, o pragyventi iš neįgalumo neįmanoma. <...> Sunku pragyventi, kad nebegali dirbti. <...> Sveikatos jau nebeturiu, kad galėčiau dirbti ir rasti kokį darbą. <...> Užsidirbti pildomai nebeįsėina jau sveikatos nebeturiu <...> rasti informaciją sunku, nes amžius ne tas, ne jaunas, prie išmaniųjų technologijų nepripratę...“ (TD2)</p> <p>„Kai turėjau sveikatos turėjau darbo <...> darbo neduoda nes jau senas, bijo žmonės, nors ir norėtų, bet jiems sarmata matyti, kai senas žmogus dirba. Bijo sako kad dar numirsi , niekas nebesamdo <...> Buvau iškritęs parduotuvėje, nieko neatsimenu, atsibudau, į ligoninę nevažiuoju, nes nebus, kaip grįši iš ligoninės, nebus kas parveža, gyvenu kaime <...> Senas žmogus nereikalingas, nepadeda socialinės, žino, kad taip gyvenu neturiu valgyti, šąlu laukia kol numirsiu tada baigsis rūpestis. <...> Nebe gyvenimas, o kančia. <...> Anksčiau, kai buvau stiprus buvo per daug linksmas gyvenimas, o senatvė viską padaro, nieks nebeįsėina, nieks darbo nebeduoda, seneliu vadina, sako eik seneli jau sveikatos nebeturi, nieko tu nebeįsėirsi. Būna, kad sutinki dirbti už kapeikas, kiek duoda tiek užtenka, džiaugiesi ir už tai. <...> Senelių namuose gyventi nenoriu. <...> Nėra pinigų, nėra sveikatos, nieko nebegaliu pasidaryti. Dabar pensijytę gausiu ir sėdėsiu duonytę su druskyte valgysiu.“ (TD6)</p> <p>„...kai susirandu darbo taip užsidirbu, rankas kojas turiu dar judu <...> dar žmogus vaikštai gali užsidirbti, sakys kokios tau paramos <...> Gyvenimas ir lėmė tokį likimą, vaikai užaugo, mes senstam, eini senyn, kai gausiu pensiją užteks...“ (TD7)</p> <p>„Pagal amžių esu darbingas, ieškau darbo, renkuosi darbą, dalyvauju konkursuose, nepavyksta rasti darbo“ (TD8)</p>

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
	Lytis	<p>„...kaimynė nieko nemoka dirbti, ji tik su šluota moka pašluoti, takelius pagramdyti, tai ji gauna pašalpą, nes ne gali dirbti kitam darbe. Ji neištvers fabrike nuo ryto iki vakar, gal mėnesį ir pratvertų ir visa pasaka baigta...“ (TD1)</p> <p>„...daug ką moku daryti, stogus dengti, malkas skaldyti, dažyti. <...> pavyzdžiui reikia žmogui nupjauti žolę, nudažyti namą, mašina, supjauti malkas. Aš turiu įrankius, pjūklą turiu, viską turiu ir galiu dirbti. <...> Esu užsigrūdinęs...“ (TD1)</p>
	Šeimyninė padėtis	<p>„Gyvenu vienas, neturiu šeimos, bet turiu draugę susitinkam su ja kartais. Ji bara mane, kad mesčiau gerti. Mama mirusi jau seniai, kai gyvenom su šeima buvo gerai, nieko netruko, dabar tėvai mirę.“ (TD1)</p> <p>„Gyvenam su vyru, vienas kitam padedam. Buvom išsiskyre, bet vėl kartu pradėjom gyventi į senatvę. Turim dvi dukteris kurios gyvena užsienyje <...> padeda kiek gali“ (TD2)</p> <p>„Gyvenam su vyru ir sūnumi, kiti trys vaikai gyvena atskirai turi savo šeimas. Su vaikais retai matomės jie užsiėmę, daug dirba“ (TD3)</p> <p>„Esu viengungis, neturiu vaikų, išsiskyres su žmona. Turiu tėvus, mama gyvena pensionate, dabar gyvenu jos bute...“ (TD4)</p> <p>„Vyras jau seniai mirė, su sūnum mažai bendraujam, gyvena toli“ (TD5)</p> <p>„Pirma žmona numirusi, kitą draugę turėjau ji išėjo pas kitą, likau vienas <...> Vaikai gyvena užsienyje, prieš tris metus buvo atvažiavę, norėjo išsivežti duktę į užsieni nevažiavau...“ (TD6)</p> <p>„Gyvenu su žmona, ji labai pikta...visi žino mano žmoną <...> Gyvenam kiekvienas sau, valgom atskirai, jei padaro valgyti tai kokius du kartus per mėnesį <...> Du vaikai užaugę turi šeimas.“ (TD7)</p> <p>„Tėveliai mirė, su broliais, seserim mažai bendraujam, nesutampa vertybės, nenoriu pyktis <...> Su vyru išsiskyriau, dabar gyvenu viena.“ (TD8)</p>
	Gyvenamoji vietovė	<p>„Kadangi gyvenu kaime čia vienas kitą gerai pažįstam <...> Gyvenu sename apleistame name, yra savininkas šio namo, leidžia man gyventi. <...> neturiu deklaruotos gyvenamos vietos <...> Šalta, nekūrenta savaite, buvau pas draugus nes čia sušalti galima. Miestan nuvažiuoju dažniausiai su dviračiu“ (TD1)</p> <p>„Gyvenam mieste socialiniame būste, anksčiau gyvenome kitame socialiniame būste, ten labiau patiko, bet susidarė skolos už komunalinius mokesčius <...> Dabar gyvename name be patogumų, mums čia sunkiau...“ (TD2)</p> <p>„Gyvename kaime <...> Turime daržą, soda, prižiūrime savo kiemą“ (TD3)</p>

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
		<p>„Gyvenu seniūnijoje, daugiabutyje čia vieni kitus pažįstame“ (TD4)</p> <p>„Gyvenu seniūnijoje, daugiabutyje <...> bendrauju su kaimynais...“ (TD5)</p> <p>„Gyvenu seniūnijoje, kaime <...> nuosavam name, senas namas, šalta, nėra elektros, dujų <...> kaime vieni kitus pažįstame“ (TD7)</p> <p>„Gyvenu seniūnijoje, kaime, nuosavam name...“ (TD8)</p>
	Santykis su darbo rinka	<p>„Neturėjau legalaus darbo, kaime susirasti neįmanoma <...> Geriau susirasti legalų darbą, bet kai legalaus darbo negali susirasti ieškai nelegalaus <...> buvau pametęs asmens dokumentą <...> užtrūko laiko kol pasidariau dokumentą <...> dabar registruotas užimtumo tarnyboje“ (TD1)</p> <p>„Gyvenam iš neįgalumo <...> Nebeturiu sveikatos dirbti...“ (TD2)</p> <p>„Gaunu pensiją...“ (TD3)</p> <p>„Registruotas užimtumo tarnyboje <...> dirbu nelegaliai, pastovaus darbo neturiu <...> būna, kad nerandu darbo ir tai užsitęsia.“ (TD4)</p> <p>„Gaunu senatvės pensija.“ (TD5)</p> <p>„Darbo stažo neturiu, gaunu socialinę pensiją.“ (TD6)</p> <p>„Laukiu kada gausiu pensiją <...> Registruotas užimtumo tarnyboje <...> prieš du metus buvau įdarbintas vasaros darbams atlikti seniūnijoje, buvau patenkintas ir žmona buvo patenkinta.“ (TD7)</p> <p>„Registruota užimtumo tarnyboje <...> ieškau savarankiškai darbo <...> dalyvauju konkursuose, einu į pokalbius <...> Šešiolika metų neturiu pastovaus darbo <...> turiu 6 metus darbo stažo.“ (TD8)</p>

3 priedas

Transkribuoto interviu teksto pavyzdžiai

Tyrėjas: Jūsų manymu, kam yra skirta pinigine socialine parama?

Tyrimo dalyvis TD1: Pavyzdžiui, kaimynė nieko nemoka dirbti ji tik su šluota moka pašluoti, takelius pagramdyti, tai ji gauna pašalpą, nes negali dirbti kitam darbe. Fabrike ji ilgai neištvers nuo ryto iki darbo pabaigos, gal mėnesį ir pratvertų ir visa pasaka baigta. Gauna ji 210 eurų nusiperka kruopų, konservų. Skirta pinigine parama, kad nusipirkti kruopų ir pragyventi, nors šiek tiek gaunant pinigų, kad nelikti visai be kapeikos.

Tyrimo dalyvis TD2: Pinigine socialine parama skirta šiek tiek prisidurti, kad lengviau būtų gyventi. Būna taip, kad gyvenam ir trūksta nors poreikiai ir taip riboti, perkam būtiniausius produktus. Praeina dvi savaitės ir jau reikia skolintis, nes nebeturim iš ko pirkti maisto, net vaistų.

Tyrimo dalyvis TD3: Parama skirta asmeniui kuris negauna darbo, turi mažas pajamas

Tyrimo dalyvis TD4: Pinigine socialine parama reikalinga žmonėms nelaimės atveju, kad žmogui padėtų, kai jau ateina sunkus metas ir nebeturi išvis iš ko pragyventi, tai kur tada žmogui besidėti. Nemanau, kad kas nori imti pinigine socialine paramą, bet žmogus esi priverstas situacijos.

Tyrimo dalyvis TD5: Nesuprantu, kam skirta pinigine socialine parama, ja nesunaudoju.

Tyrimo dalyvis TD6: Darbo stažo neturiu gaunu socialine pensija, 220 eurų. Gyvenu be elektros, neturiu telefono, kai sesuo mirė dėjau telefoną į sieną, visi giminės išmirė likau vienas.

Tyrimo dalyvis TD7: Pinigine socialine parama skirta išgyventi, pragyventi, gaunam tik maisto pinigus, maksimos kortele. Negaunu jokios pinigines paramos, nesikreipiau. Aš pragyvenau be paramos, jos neprašiau, nebuvo gavęs, būna darbo, kai susirandu darbo taip užsidirbu.

Tyrimo dalyvis TD8: Pinigine socialine parama skirta padengti trumpalaikes pragyvenimo išlaidas.

Tyrėjas: Kaip jūs manote, kodėl pasitaiko žmonių kurie nesinaudoja pinigine socialine parama nors ji jiems priklausytų?

Tyrimo dalyvis TD1: Man tie du šimtai nelabai aktualūs. Daug ką moku daryti, stogus dengti, dažyti, malkas skaldyti. Tas popierizmas, vaikščioti, pildyti, erzina, nenoriu, visa tai reikalauja

daug laiko, laukimas eilėse, vaikščiojimas per kabinetus. Net negalvojau, kad man kada nors reikės tos socialinės paramos. Aš gerai gyvenu dirbdavau kur darbą susirasdavau nelegaliai ir apie jokią pašalpą negalvodavau ir negalvoju. Esu įpratęs dirbti, kiek išėina susirasti darbo ir taip pasirūpinti savimi, nesu koks berankis, nesugebantis užsidirbti pinigų.

Tyrimo dalyvis TD2: Būna, kad nesinaudoja, nes nežino. Arba nesinaudoja, nes sako, kad tau nepriklauso, nors pajamos viršija tik kelius eurus ir neskiria piniginės paramos. Turiu eiti įrodinėti, kad tikrai reikalinga parama. Būna, kad nebeturiu jėgų, nenoriu žemintis ir bandome gyventi be piniginės socialinės paramos.

Tyrimo dalyvis TD3: Nesinaudoja pinigine socialine parama, nes sveikata svarbiau, nei tie keli šimtai eurų. Jei žmogus prašo paramos yra visų problemų priežastis, ėda sveikatą. Ne padeda, o žlugdo žmogų psichologiškai. Jei tas žmogus numirtų nebūtų problemos, jei tu prašai paramos tu esi problema.

Tyrimo dalyvis TD4: Socialinė parama pavirtusi į absurdą. Parama tokia maža, kad neįmanoma pragyventi iš jos. Kas sėdi valdžioj, kaip įmanoma išgyventi už tuos 210 eurų, ir maža to už tuos pinigus eini atidirbti.

Tyrimo dalyvis TD5: Nepripratusi gyventi už kitų pinigų.

Tyrimo dalyvis TD6: Aš naudočiausi socialine parama, bet sako, kad man nepriklauso. Kai turėjau sveikatos, turėjau darbo, bet darbo nuolatinio neturėjau, neturiu stažo, nes dirbau nelegaliai. Neturiu reikiamo stažo neužsidirbau pensijai, todėl mano socialinė pensija. Darbo nebeduoda, nes jau senas. Bijo sako, kad dar numirsi, niekas nebesamdo, o pragyventi už du šimtus- kančios ne gyvenimas.

Tyrimo dalyvis TD7: Yra kaip yra, aš nelandžiosiu po savivaldybes, siuntinėja iš vieno kabineto į kitą. Nieko man nereikia. Jei tau rūpi vyniokis, jei išloši turėsi.

Tyrimo dalyvis TD8: Nesinaudoja pinigine socialine parama, nes gėda, jaučia stigmą. Kiti nežino, kad gali gauti socialinę paramą. Kartais iškyla privalomas atidirbimas tai kaip savęs žeminimas kitų atžvilgiu kiti ir šaiposi, prarandi savivertę, išgyvenu tai viduje, kartis nekreipiu į tai dėmesio, bet kartais sunku tai išgyventi, jau geriau aš liksiu be pinigų negu eisiu vergauti tiems kurie juokiasi iš manęs, kurie yra man lygiaverčiai, šaiposi ir tyčiojasi yra išdidumas.

Tyrėjas: Prašau papasakokite plačiau, o kokią reikšmę jums daro piniginė socialinė parama?

Tyrimo dalyvis TD1: Geriau susirasti legalų darbą, bet kai darbo legalaus negali gauti ieškai nelegalaus darbo, nes žmogui reikia pinigų. O kai jau sensti ir nebegali rasti nelegalaus darbo

bando žmogus susitvarkyti paramą, bet paramą tvarkysiuosi tik kai jau visai bus sunku. Nes tie du šimtai nėra aktualūs už juos pragyventi neįmanoma, o dar tas, kad esi ne laisvas, popierius visokius reikia tvarkytis norint gauti paramą, pasidarai priklausomas, jautiesi nelaisvas.

Tyrimo dalyvis TD2: Aš jau esu sena, man dirbti sunku, pragyventi iš neįgalumo yra sunku. Maistas brangsta, vaistai ir gi nevisi kompensuojami. Kartais nekenčiu savęs, kad nieko nebegaliu, kad vos judu ir jau prašau pagalbos. Piniginės socialinė parama palengvina šiek tiek, leidžia prisidurti, bet kai sako, kad tau nepriklauso tada nebeturim jėgų įrodinėti.

Tyrimo dalyvis TD3: kad gauti piniginę socialinę paramą reikia daug kovoti, įrodyti, kad nereikia atidirbti už socialinę paramą, bet kadangi aš jau nebeturiu sveikatos, man tos socialinės paramos nereikia.

Tyrimo dalyvis TD4: Net sudėjus visas kompensacija už šilumą, vandenį, nesusideda į nieką. Kaip žmogui pragyventi gaunant socialinę paramą. Pašalpas reikia atidirbti, gauni pašalpą ir reikia atidirbti, absurdas kažkoks. Reikia pertvarkyti, diferencijuoti šį dalyką.

Tyrimo dalyvis TD5: Visą gyvenimą dirbau mokytoja, buvau gerbiamas žmogus, vaikai mane labai mylėjo, sveikindavo per šventes atnešdavo gėlių. Ir dabar man dar kai kurie mokiniai pasveikina per mokyto jų dieną sėdžiu prie telefono ir laikiu skambučio, nes žinau, kad man skambins mano mokinė. Visą gyvenimą pragyvenau ir sugebėjau savimi pasirūpinti, dabar kai jau devintam dešimty man užtenka tiek kiek aš gaunu. Man viskas normoj.

Tyrimo dalyvis TD6: Buvo batonas pigesnis per naktį pabrango 20 centų. Būna nueini į parduotuvę ir išeini, nes neturi už ką nusipirkti duonos. Ant vargo prašai, neduoda. Prieš kelias dienas parduotuvėj buvau iškritęs ir aš nieko neatsimenu, atsibudau greitojoje. Nusipirkau duonos, šlapenkos priėjau prie staliuko ir griuvau. Niekur nevažiavau, atsisakiau važiuoti, nes nebus su kuo grįžti iš Kupiškio, kaip grįši.

Tyrimo dalyvis TD7: Nebuvau gavęs, kai turiu darbo užsidirbu, dar kai rankas ir kojas turiu, pragyvenu, dar žmogus vaikštai gali užsidirbti. Būna ir dienai šešiasdešimt eurų užsidirbi.

Tyrimo dalyvis TD8: Piniginė socialinė parama yra pagrindinis pragyvenimo šaltinis, kai nerandi darbo tinkamo. Darbą susirasti pasidaro sunkiau vyresniame amžiuje, žmogus įstinga, silpsta dėl įvairiausių stresinių situacijų. Socialinė parama padeda užtikrinti pagrindinius žmogaus poreikius, kad gali nuvažiuoti į miestą, nes gyvenu kaime. Gaunant piniginę socialinę paramą gali nusipirkti būtiniausių maisto produktų, kad nebūtum alkanas. Taip pat nusipirkti higienos prekių.